

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor cu sprijinul Fundației Anonimul

România literară 18

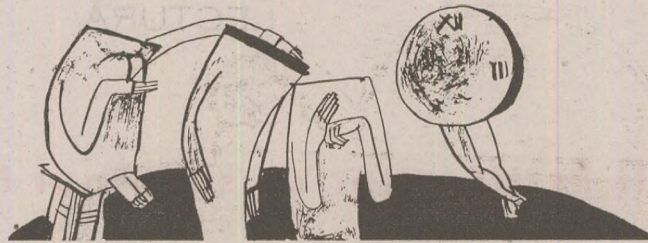
5 m a i 2 0 0 6 (A n u l X X X I X)

**un comentariu de
Mircea Handoca plecînd
de la *Prizonierul istoriei*
de Florin Țurcanu**

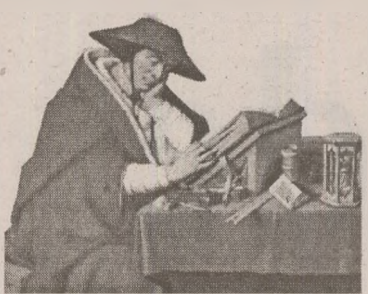
paginile 18-20

DOSAR
Mircea Miade

A black and white portrait of Mircea Handoca, an elderly man with glasses, looking slightly to the side. The portrait is partially obscured by the large, bold letters of the word 'MIRCEA' in the title below.

s u m a r

Argumente pentru condamnarea comunismului de Gheorghe Ceaușescu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Dipsomania salvează România

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
„Păcatele tinerețelor”

REAȚII IMEDIATE de Alex. Ștefănescu - p. 6
Cronicarii unor fapte lipsite de glorie

Desant optzeci și ceva de Cosmin Ciotloș - p. 7

Poeme de Valeriu Mircea Popa - p. 8

PLECÂND DE LA CĂRȚI de Mihai Zamfir - p. 9
Scriitorul și comunismul

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

PRIN ANTICARIATE.
Neam de neamul lor de Simona Vasilache - p. 10

Paragrafe de Ilie Constantin - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p.11
Elegii de când era mai tânăr

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Criza trecutului

Mesianism național de Ion Simuț - p.13

PREPELEAC de Constantin Toiu - p.14

CRONICA LIMBII de Rodica Zafiu - p.14

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 15
Patima lecturii

JURNAL – MIHAI CANTUNIARI
Ziua când am murit întâia oară - pp. 16-17

DOSAR – MIRCEA ELIADE
de Mircea Handoca - pp. 18-20

CRONICA PESIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 21
Experiențele cu vorbe

CRITICA EDIȚIILOR de G. Pienescu - p. 23
Antonpanniada editorială (IV)

„Omisiune de denunț” de Al. Săndulescu - p. 24

CRONICA FILMULUI de Alexandra Olivotto - p. 25
Două fețe ale aceluiași trecut european

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE
Agustín Sánchez Vidal „Prin intermediul artei simți pulsul unei țări”. Interviu realizat de Luminița Voina-Răuț - pp. 26-27

O povestire de Andrei Codrescu – Vestitorul
Traducere de Rodica Grigore - p. 28

Corespondență din Stockholm de Gabriela Melinescu - p. 29
Perechi creatoare

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

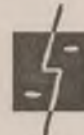
OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
**Fundației
ANONIMUL**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.**

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU.**

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 7, 15, 21, 28, 29, 30, 31),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 9, 14, 16, 17, 18, 19, 20),

ECATERINA IONESCU (pag. 4, 5, 8, 11, 23, 24, 26, 27),

NINA PRUTEANU (pag. 1, 6, 10, 12, 13, 22, 25, 32).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Timpul lui Martin și Hannah (continuare din nr. trecut)*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Corespondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),
GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia).

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG agenția Șincai,
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG
agenția Șincai RO87BRD441SV59488974410 (USD),
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com
http://www.romlit.ro; tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la

Fundația „Anonimul”, Uniunea
Scriitorilor din România,
Ministerul Culturii și Cultelor.

Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare – Groupe Société
Générale.

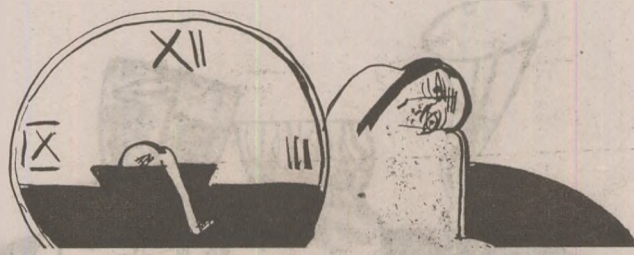
Revista **România literară** este editată de SC
Satiricon SRL, sub licență. S.C. Satiricon SRL, str. Școala
Floreasca nr. 3 sect. 1 București. Tel. 231.35.00, Fax
230.51.07, E-mail: office@satiricon.ro

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către
Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

Argumente pentru condamnarea comunismului

Comunismul nu este o ideologie, ci expresia propagandistică a unei grupări teroriste și a expansionismului moscovit. Partidul bolșevic creat de Vladimir Ilici Lenin era programatic o organizație teroristă. Liniile fundamentale de acțiune au fost preluate din catehismul „revoluționarului publicat în 1882 de „revoluționarul” Serghei Neciaev; conform catehismului, „revoluționarul” nu cunoaște decât „știința distrugerii”, „disprețuiește opinia publică”, este „un om de clasă, nemilos față de stat, față de societatea instruită”, el trebuie să ducă un război pe viață și pe moarte cu statul și cu societatea!

Partidul comunist se definește ca fiind o unitate militară în care ordinele date de o minoritate bine selecționată trebuiau executate neîntârziat și fără discuție de activiștii partidului transformați în simpli roboți.

Comuniștii au utilizat în scopuri strict propagandistice ermenii de democrație, libertate, egalitate, cultură, solidaritate, cultivând în realitate ura, teroarea, dezbinarea, lălașia. Chiar și marxismul a fost pentru ei un simplu instrument demagogic, deoarece teoria succesiunii neluctabile a orânduirilor sociale de-a lungul istoriei și luptei de clasă ca fiind motorul evoluției omenirii, avea pentru spiritele simpliste valoarea unei teorii „științifice” refutable. Marx însuși a fost denaturat, deoarece el era un implacabil adversar al Rusiei în care vedea pericolul principal care amenință civilizația europeană.

Comunismul n-a venit la putere prin voința liber exprimată de popoarele europene, ci impus prin intervenția teroristă, brutală a armatei roșii. Ori de câte ori stăpânirea Moscovei a fost pusă în discuție, armata roșie a intervenit „frățește” pentru a restabili situația. Toți liderii comuniști est-europeni, fără excepție, au fost creații ale Moscovei și s-au menținut la putere numai grație umbrelor protectoare a stăpânului de la Kremlin.

Comuniștii, spre a-și menține stăpânirea, au determinat programatic pauperizarea societății. Orice lucru care într-o societate normală se dobândește firesc devenea în privilegiu de care se bucurau numai aleșii partidului.

Comunismul a distrus fizic elitele societății, atât elitele politice, cât și cele intelectuale, muncitorești și țărănești. Acțiunea de distrugere a fost singurul caz în care partidul a procedat „democratic”, căci a acționat fără să facă leosebiri sociale sau etnice: au fost aruncați în lagărele exterminare români, evrei, germani, maghiari etc. Chiar și comuniștii — Patrășcanu, Belu Silber — s-au bucurat de același tratament ca și membrii partidelor istorice, lovadă că nu concepția politică avea importanță, ci acceptarea sau nu a robotizării.

Comunismul a organizat lagăre de exterminare în care noaptea fizică era provocată prin metode greu de imaginat de oameni normali. Au fost făcute experimente bestiale asemenea „reeducării” de la Pitești. Anchetarea sub tortură era o practică frecventă. De altminteri, anchetele nu trebuiau să conducă la aflarea adevărului, ci să „dovedească” fapte imaginare dinainte stabilite.

Comunismul a transformat delatiunea în politică de stat. Securitatea nu a fost o instituție necesară pentru siguranța națională, ci „brațul înarmat al partidului comunist”, instrumentul de terorizare a întregii societăți.

Comunismul a promovat corupția; sistemul era corupt și corupt în același timp. Abuzurile, furturile erau tolerate în anumite limite — nu trebuiau atinse cote care să fi periclitat sistemul —, deoarece constituiau privilegiile acordate pentru merite deosebite și puteau fi utilizate ca elemente de șantaj în cazul în care beneficiarul îndrăznește să fluiera în biserică.

Comunismul a distrus ideea de justiție. Au fost promovate legi „secrete” în virtutea cărora au fost rostite sentințe. De altminteri, în anii optzeci se spunea chiar oficial că indicațiile de partid prevalează asupra constituției și legilor! Nu putea exista o justiție independentă din moment ce întreaga țară se afla sub controlul partidului comunist. Judecătorii erau reduși la rolul de simpli executanți ai ordinilor partidului.

Comunismul a distrus învățământul. Instrucțiunile venite de la Moscova în 1948 indicau cu precizie ce categorii de profesori trebuie eliminați din școli și ce materii, desființate sau golite de conținutul lor real. Pentru multe mii de tineri a fost interzis accesul la studii, unii n-au fost primiți în facultăți, alții au fost exmatriculați.

Selecția nu s-a mai făcut în baza criteriului de valoare, ci în funcție de interesele partidului. Mulți din tinerii de elită din acea vreme au ales calea exilului, imediat ce au avut ocazia. Așa se face că azi lipsesc specialiști în multe domenii.

Comunismul a distrus cultura. Mai întâi a promovat realismul socialist, apoi a vrut să reducă toate artele la rolul de trompetă propagandistică pentru conducător și partid. Spectacolele „Cântarea României”, cenaclul „Flacăra” au avut un rol nefast, contribuind decisiv la degradarea climatului moral și spiritual. „Cântăreții epocii de aur” au o responsabilitate enormă, căci au fost „brațul propagandistic” al regimului.

Plagiatul a fost tolerat și încurajat. Școala era izolată, puțini aveau acces la informații și lucrări din străinătate. Puținii privilegiați care puteau ajunge la cărți și reviste străine aveau posibilitatea să le plagieze în deplină impunitate. Fenomenul a fost atât de grav, atât de mult a pervertit spiritele, încât și în zilele noastre am văzut cum un tratat academic de istorie în care capitole întregi sunt plagiate își găsește apărători printre membrii Academiei Române.

Comunismul a distrus monumente ale tradiției românești. Încă de la început, când au decis dărâmarea Teatrului Național. Planul de distrugere a satelor, care și-a găsit apărători și printre persoanele care azi pozează în repere morale și intelectuale, a făcut parte, asemenea dărâmării bisericilor, din proiectul de distrugere a națiunii.

Comunismul a perturbat grav echilibrul ecologic. Pornind de la premisa lui Marx, că lumea „trebuie transformată”, comuniștii s-au lansat în vaste lucrări faraonice care au distrus echilibrul natural. Pentru a dobândi mai mult teren pentru agricultură — culmea absurdului în România — au fost defrișate păduri, au fost desecate lacuri. Rezultatul îl vedem azi, când efectele inundațiilor, a căror cauză nu o cunoaștem, au fost mult potențate de lucrările megalomane ale partidului comunist. Și Nichita Serghievici Hrușciiov a vrut noi terenuri agricole; a defrișat niște păduri pentru asta; în scurtă vreme au izbucnit niște vânturi, ținute în frâu până atunci de copaci, care au desertificat totul.

Comunismul a atentat grav la demnitatea umană, amestecându-se în viața particulară a oamenilor; a contribuit la degradarea biologică a nației menținând populația țării în subnutriție, frig, lipsă de medicamente, lipsă de aparatură medicală, sub pretextul interesului economic național, în timp ce avuția țării era cheltuită pentru împlinirea megalomaniilor conducătorului.

Comunismul a determinat apariția unui cult al personalității care-și găsește perechea doar în despozițiile orientale. Încă puțin și am fi asistat și la „divinizarea” în timpul vieții a conducătorului, după modelul unui Caligula și Nero (anumite elemente apăruseră deja).

Iată câteva gânduri care mă determină să cred că este imperativă condamnarea comunismului. Am întârziat prea multă vreme și de aceea îi vedem pe mulți din corifeii vechiului regim pozând în patrioți și oameni de ținută morală. Fascismul a fost condamnat repede după prăbușirea sa. Așa se și explică rapida ascensiune a Germaniei federale. Sper că, după șase luni, comisia instituită în acest scop va putea veni cu argumentarea „științifică” pentru condamnarea definitivă și irevocabilă a comunismului în România.

P.S. Aflu cu stupeoare din revista „Memoria”, nr. 1 din 2006, p. 13 articolul lui Nicu Ioniță, că majoritatea dosarelor privind „reeducarea” nu pot fi cercetate „sub pretextul unei ipotetice amenințări a securității naționale”. Cred că nu mai trebuie argumentat cât de criminal este acest fapt. Oare ce interese sunt afectate de crudele adevăruri ascunse în aceste documente? Sper că ele vor fi puse imediat la dispoziția cercetătorilor!

Gheorghe CEAUȘESCU

Ochiul magic

Pentru salvarea Muzeelor Minovici

Pe vremea când „instituția” plimbării exista încă pentru bucureșteni, unul din traseele favorite era „la Șosea” și avea drept punct terminus Vila Minovici, zisă și „Vila cu clopoței”. În *ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC* de săptămîna trecută, Adrian Majuru, specialist în istoria urbanistică și colecțiile muzeale ale Capitalei, ne amintește cit de mult datorează bucureștenii familiei Minovici și cit de ingrată e municipalitatea cu această moștenire culturală. De fapt, e încă o dovadă că edilii, ca și parlamentarii, dispun de banii publici cit mai

avantajos pentru ei înșiși, nu pentru alegători (toate scandalurile despre licitații trucate, comisioane, mită, îmbogățiri nejustificate, votarea de privilegii nu-i împiedică să sfideze opinia publică și să facă ce poftesc). Frații Minovici — ne amintește Adrian Majuru — binemerită recunoștința posterității. Mina Minovici a înființat în 1892 la București prima Morgă din lume și a scris cel mai bun tratat de medicină legală din Balcani. Ștefan Minovici a inițiat în 1899 o asociație profesională a farmaciștilor și Societatea de Chimie din țara noastră, iar Nicolae Minovici a organizat și întreținut pe speze proprii prima Societate de Salvare și primul Spital de Urgență. Colecționar de artă populară, aceasta din urmă a donat Primăriei Bucureștiului în 1934 vila și colecțiile sale, iar nepotul fraților Minovici, Dumitru, a construit în 1940 actualul Muzeu de Artă Medievală, donat apoi Academiei Române. Acum, vila centenară Minovici a ajuns într-o stare de degradare foarte avansată, cu fundația și structura de rezistență șubreze, cu ziduri fisurate și infiltrații prin acoperiș. Primăriei, căreia îi revine prin actul de donație *obligatia* de a o întreține, puțin îi pasă. În ciuda repetatelor articole apărute în presă, proiectul de restaurare integrală a clădirii-monument e mereu amînat de consilieri, cărora mai urgentă li se pare schimbarea bordurilor la trotuare. Exasperați de nesimțirea „aleșilor” pentru care muzeele n-au nici o importanță, un grup de 42 de iubiri de artă a format o organizație non-profit bazată pe voluntariat și mecenasat pentru a salva cit nu e prea târziu moștenirea culturală a familiei Minovici. Mai multe informații se pot afla la adresa http://prietenii_muzeelor_minovici.blogspot.com.

Cronicar

actualitatea

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

Dipsomania salvează România

Perfect ecumenici când e vorba de zile libere și gratuități, adorând pleașca și divinizând ploconul, românul se dovedește un profesionist al chermezei și-un virtuoz al dării de răpă. N-am scos aceste considerații nici din studiul (sociologic? psihologic? rasial?) care ne plasează între popoarele toante ale Europei și nici din considerațiile diversilor călători străini ce ne vizitează. Descriu doar ce văd, zi de zi, la televiziuni. De mai mulți ani, în preajma lui 1 mai, atenția întregii nații e atrasă de cohortele de indivizi (mai ales din București, dar nu numai) ce migrează în viteza bolizilor spre litoral. țintele predilecte au fost, până de curând, Mamaia și Costineștiul. De vreo doi ani, gloatele se îndreaptă spre Vama Veche, probabil și sub influența războiului mediatic dus cu ocazia binecunoscutelor concerte „Stufstock”.

N-am porniri de puritan și nici vreun Malvolio bolnav de ficat nu sunt, încât să-mi crească fierea când îi văd pe alții distrându-se. Din contră, prietenii îmi reproșează c-aș fi un adept al exceselor, și că, politic vorbind, cel mai bine mi s-ar potrivi anarhia. Se prea poate. Dar toate astea nu mă împiedică să mă revolt văzând halul fără de hal în care ajung mii de indivizi pentru care a bea în neștire, a vărsa pe plajă și a se comporta ca oamenii peșterii a devenit preocuparea de căpătâi.

Nu merg atât de departe încât să spun că noi, românii, suntem cei mai mari bețivi din lume, că numai aici lenea combinată cu alcool dă o formulă existențială atât de originală. De băut se bea pretutindeni în lume — și încă în cantități industriale. (Nu cunosc situația din Orient, dar încrâncenarea liderilor politico-religioși împotriva alcoolului îmi semnalează că nici acolo tentațiile n-ar lipsi cu totul). Îmi amintesc de niște

scene văzute pe MTV, transmise de la Ibiza, care m-au lecuit de dorința de-a merge vreodată în superba (presupun) stațiune iberică: o fojgăială dizgrațioasă de sute și sute de tineri care-și petreceau timpul bând din greu și împleticindu-se pe când străbăteau drumul de la un bar la altul.

Ce mă deranjează profund e faptul că niște întâmplări ce țin de stricta activitate privată a omului devin, prin televiziuni, evenimente la care ești obligat să participi. Ce mare scofală că niște indivizi stau tolași pe plajă și trag la beri cu disperarea cuiva dehidratat de soarele Saharei? La urma urmelor, treaba lor. Dacă-și găsesc un sens al vieții în astfel de ocupații, n-au decât. Dar de ce sunt eu obligat, ca plătitor de abonament, să fiu martorul grohăiturilor impudice și-al exhibării indecente de sticle și corpuri goale? Nu-mi iese din minte declarația senină a unui individ intervievat de plajă, care, cu o dezinvoltură care-ți tăia respirația, trecea în revistă, pe-un ton împleticit, programul zilelor petrecute la Vama Veche: „Am băut și iar am băut. Apoi am băut din nou”.

De ce era chiar atât de important să aflu eu, la Timișoara, în zi de week-end, că un compatriot de-al meu din Pitești sau Ploiești nu se deosebește întru nimic de animalul scăpat la troaca de lături? Cine are interesul să propage astfel de imagini ale declasării umane? Nu pretind, Doamne ferește, ca buletinele de știri să abunde în pioșenii și edulcorări ale realității. Dar a selecta din multitudinea de imagini ce pot ilustra evenimentele unei zile mai ales mizerabilismul și decăderea ființei umane e un atentat la însăși ideea de bun simț.

Presa trăiește, bineînțeles, din senzational și din relevarea excepționalității unor situații. Dar ce e ieșit din comun în faptul că niște nefericiți își înecă frustrările în alcool? Nici măcar nu se poate spune că au avut loc cine știe ce fapte penale. Televiziunile nu ne-au arătat nici bătăi, nici confruntări fizice între grupe agresive de huligani, nici atacuri violente asupra vitrinelor. Tot ce-au putut să documenteze a fost jalnica plăcere a unei părți reprezentative a tinerilor români de a-și arăta talentele la îngurgitarea de cantități inimaginabile de băuturi. Visez la ziua în care telegurnaliste ne vor anunța cu seninătate: „Astăzi nu avem nimic de comunicat pentru că nu s-a întâmplat nimic demn de interes”. A transforma niște banalități cotidiene în evenimente de rang național înseamnă, în cel mai bun caz, prostituție profesională.

Dar poate că tocmai asta e partea monstruoasă: că nu prea avem altceva de arătat. Adevăratele evenimente ne cam ocolesc — atunci când nu e vorba de meciuri de fotbal pierdute ori catastrofe naturale. Și la actualele inundații, ca și la cele de anul trecut, prea mulți dintre români având de ales între a pune umărul la construcția de baraje împotriva viiturilor și a sta, în apă până la

genunchi, la bodega de lângă biserică, nu au ezi Munca s-o facă alții, armata, poliția, pompierii. Eventual chiar străinii. Noi, victimele, suntem prea ocupați cu spirtoasele și cu comentariile despre proștii că și construiesc vara sanie și iarna car. Însă astfel lucruri s-au banalizat într-atât, încât au devenit regulă nu excepția.

Stați câteva ore pe banca din fața unui bloc orice oraș românesc și veți constata care sunt ocupațiile de bază ale concetățenilor noștri. Veți vedea, mai în grupurile de statui din curțile interioare — fie ploștii, fie soarele, ele sunt la datorie: cu jocul de table pe mână și cu sticla de alcool la piciorul scaunului. Bărbații zdraveni, în general, posesori de voci tunătoare după cum dovedește capacitatea de a broda pe orice temă, nu tocmai idioți. Pe înserat, pe măsură ce se întorc de la lucru, pâlcuri de indivizi șovăitori, înarmati cu plase, iau drumul alimentarelor ori al „buticurilor” din scările de bloc, de unde se întorc în pas evident mai elastic și cu sticlele pline.

Apoi, vreo oră nu se întâmplă nimic. Dacă nu ai pierdut răbdarea, vei observa cum, la un moment dat, se deschid ferestrele și pe geam se revărsa acoruzgomotoase de manele. Pe măsură ce sticlele se golesc în interior, intensitatea muzicii crește, înspre exterior până la isterie. Tot de regulă, pe la zece seara izbucnesc scandalurile. Vocile nevestelor se vor intercala zgomotele scaunelor trântite și-ale vitrinelor cu bibeloturi sparte. Dacă ai auzul suficient de fin, o să distingi sunetul sec al capetelor izbite de marginea bufetului Palmele și injuriile vor acompania întregul spectacol în care, imperturbabile, manelele vor livra acele texte despre bani, nenoroc, ură, dușmani și iubite trădată. Scena se încheie oarecum brusc, prin furtivă precipitare a femeii, în capot și papuci de casă, trepte în jos. În timp ce soțul o injură grosolan (hit-par a fi variații pe tema „tu-ți gura mă-tii de curvă!” femeia e deja la adăpost: în blocul românesc există întotdeauna suficiente resurse de umanitate și vecinilor, gata să înfrunte chiar și eventuala extindere a conflictului. Dar de regulă nu se întâmplă așa: terenul de luptă rămas fără combatanți manelele nu pulsează strident o vreme, după care radioul și CD-player-ul e scos violent din priză și liniștea atotbiruitoare se așterne în cvartal.

Bețivănelile de întâi mai sau de Paști nu sunt de repetiții ale unor scene multiplicabile, cu sutele de noi pe tot întinsul patriei. Probabil că bărbății tineri azi nu mai au exercițiul violenței la fel de dezvoltat precum al generației anterioare și, în peisajul meretricizant al mării, își caută resursele și inspirația puțin răbdare: peste câțiva ani, nu vor mai merge la Vama Veche, ci, cu plasa cu sticle goale, își vor face plinul la cel mai apropiat magazin de spirtoase. ■

Reacție

Bandrabur de noapte și Bandrabur de zi

Cu înfiorare am luat act, citind **România literară**, că unul dintre scriitorii mei favoriți și un bun vecin de cartier, dl Alex Ștefănescu, se va stinge curînd de o boală încă neprecizată. Asta deoarece nu l-am inclus în „Istoria” sa pe Ionel Bandrabur, profesor și membru al UR, cum am citit că semnează pe situl internet www.crestinortodox.ro. Într-adevăr, căutînd referințe despre cel care, prin excludere din „Istorie”, va cauza sfîrșitul marelui contemporan, am găsit una singură, cît e www-ul de mare.

Pentru comparație, Alex Ștefănescu are peste 12 000 de referințe. Dar la ce îi vor folosi dacă, după o cumplită suferință, va lipsi Calea Moșilor de prezența sa vie și va adăuga obolul său la contul domnului Stoica, prietenul cel mai bun și cel mai din urmă al scriitorilor?

Făc apel pe această cale la alți critici de vază să ia act de urgență de situl indicat pe care domnul Bandrabur își manifestă opiniile despre rolul terapeutic al spovedaniei și să îl contacteze pentru a fi feriți de blestem! Dar, dacă dl. I.B. face elogiul spovedaniei ca terapie - asta, firește, alternativ cu blestemele pe care le lansează - nu ar putea sârmanul domn Ștefănescu să scape teafăr? Ar fi suficient să facă o scurtă plimbare pînă la bisericile Olari sau Silvestru, aflate la doi pași de noi, să mărturisească deschis duhovnicului fapta sa: că nu l-a comentat pe Ionel Bandrabur și nici nu are de gînd, ba poate nici nu l-a citit.

Sînt sigur că Domnul, cîntărind gravitatea păcatului și ținînd seama și de notorietatea restrînsă a dlui prof. Bandrabur, membru UR, va pogori iertarea asupra robului său Alex.

Voi, critici literari, aveți o alternativă clară pentru a vă prelungi viața: îl elogiați pe dl Bandrabur sau, dacă nu, îi urmați sfatul de a vă spovedi suficient de des. Cred că a doua variantă este mult mai indicată.

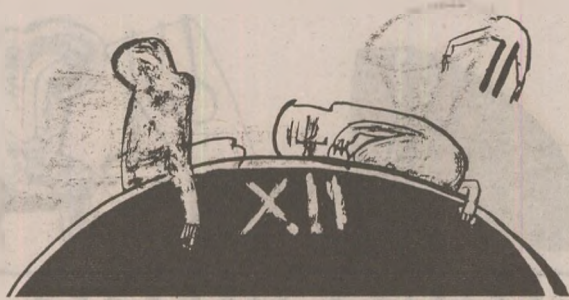
Ceea ce nu spune dl Bandrabur este cît timp poate trăi un om care nu îl ia în seamă! Dacă termenul e scurt, pedeapsa venită prin blestem îi va ajunge chiar și pe criticii mei tineri, precum Daniel Cristea-Enache sau Tudorel Urian. Iar dacă din întâmplare dl Bandrabur se ocupă și

de teatru, boala se va extinde pînă la persoane, precum Iulia Popovici sau Cristina Modreanu, fapt ce va putea fi privit de unii cu necreștinească indiferență.

În orice caz, în scurtă vreme, boala declanșată ignorarea scriitorului Bandrabur va lua proporțiile unei epidemii de gripă aviară și va împușca juriile literare personalul revistelor, tagma universitară. Noroc că există ca în romanele domnului Breban, un Bandrabur de noapte care afurisește și un Bandrabur de zi, care oferă antidot sfînta taină a spovedaniei. Pentru ca iată ce spune domn sa pe www.acatiste sau așa ceva: „Fără preotul duhovn nu poate avea loc Taina Spovedaniei și fără Taina Spovedaniei nici o tîmăduire nu este posibilă”. E clar!

Să ne grăbim a ne mărturisi păcatul amaric de a cunoaște opera lui Ionel Bandrabur! Vom fi mîntuiți. Măcar pe mine unul m-a făcut curios. Deși sînt bun creștin dedublarea dlui Bandrabur, blestemător și salvator-critici, nu mă trimite la tainele Scripturii, ci la „Dr. Jekyll și Mr. Hyde”. Iartă-mi, Doamne, și această percepție livrescă și păcătoasă, după mare mila Ta!

Horia GĂRBE

critică literară

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

„Păcatele tinerețelor”

Valeriu Stoica, *Istorie duminicale*, Editura Libripres, București, 2006, 78 pag.

Vanitatea oamenilor politici de a-și exhiba talente de scriitori naște zâmbete condescendente printre clienții terasei de la Muzeul Literaturii Române, cu cotizația de membri ai Uniunii Scriitorilor plătită la zi. Nimeni nu a tratat altfel decât ca pe o excentricitate de un bun gust îndoielnic temerara încercare a fostului premier Radu Vasile de a intra în lumea literaturii pe ușa poeziei, pe fereastra prozei sau pe hornul memorialisticii. Nimic din discursul politic al lui Radu Vasile nu trăda existența unei fărâme de talent literar și nimeni nu s-a iluzionat cu gândul că volumele sale (semnate cu pseudonimul Radu Mischiu sau cu numele real) ar fi susceptibile să revoluționeze literatura română în pragul mileniului III. Chiar și în puținele momente în care se vorbește despre aceste cărți, ele sunt date ca exemplu menit să ilustreze un caz de vanitate exacerbată prin care un om, altminteri onorabil, ajunge să se pună într-o situație destul de ridicolă.

Cel puțin la fel de insolită se arată, la prima vedere,

ambția fostului ministru de Justiție Valeriu Stoica de a publica un volum de poezie. Ecartul dintre reputația de om pragmatic până la limita cinismului a fostului președinte al Partidului Național Liberal și ideea de poezie aduce a spăgat, și prima reacție a celor care au văzut numele maestrului combinațiilor politice pe coperta unui volum de versuri a fost să izbucnească în râs. „Ce le mai trebuie și ăștora !?” a exclamat amuzat un foarte cunoscut poet optzecist în momentul în care i-am arătat volumul, *Istorie duminicale*, neuitând să îmi evoce trecutul literar nu foarte glorios al lui Radu Vasile. Întrebarea lui nu era cu totul lipsită de sens: ce nevoie ar avea unul dintre cei mai de succes avocați din România, un neîntrecut strateg politic, să publice un volum de versuri într-o vreme în care sunt mulți cei care prorocesc moartea poeziei.

Din capul locului trebuie precizat faptul că Valeriu Stoica, cel pe care îl știe toată lumea din paginile ziarelor sau din talk-show-urile pe teme politice, nu (mai) scrie poezii. Poemele care compun volumul au fost scrise în ultimii ani de liceu și primii ani de facultate, perioadă în care Valeriu Stoica era un asiduu frecventator al ceneclurilor literare. De aceea, volumul *Istorie duminicale*, conținând texte elaborate la sfârșitul anilor '70, începutul anilor '80 spune ceva nu despre poetul Valeriu Stoica (acesta nu există), ci despre ce ar fi putut să fie Valeriu Stoica în poezia română, dacă ar fi continuat pe acest drum. De aici, o a doua problemă, care îl privește exclusiv pe cititor. Oare nu va lectura acesta poemele ca fiind scrise de politicianul Valeriu Stoica, în anul de grație 2006? Mai mult ca sigur că așa va face, pentru că nimic din alcătuirea volumului nu îi sugerează că ar trebui să citească altfel. Cartea nu conține o prefață sau măcar o notă care să-l pună pe cititor în temă cu mica ei istorie. Or, neavizat fiind, cititorul nu poate să nu remarce aerul puțin vetust al volumului, prezența sonorilor poetice specifice liricii anilor '70, cu certe influențe din Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu ș.a.

Citite în cunoștință de cauză, ca niște produse literare ale unui tânăr de nici douăzeci de ani, în plină formare, poemele din *Istorie duminicale* surprind prin maturitatea gândirii, excelența stăpânire a tehnicilor poeziei (prozodia este impecabilă) și, nu în ultimul rând, printr-un imaginar poetic solid, în care cultura temeinic asimilată își dă mâna cu delicatețea sufletească specifică vârstei și imaginația debordantă.

Deloc surprinzător, poezia lui Valeriu Stoica este una intelectualizată, conceptuală, doldora de intertextualitate și aluzii livrești. Ea păstrează retorica, pe alocuri grandilocventă și rigoarea prozodică ale poeziei anilor '70, dar oferă și mici semne de ironie care, împreună cu intertextualitatea, va deveni una dintre mărcile de identificare a viitoarei generații optzeciste.

Specific liricii tânărului Valeriu Stoica este poemul *Treieris*, în care prozodia riguroasă și retorica tradițională camuflează ironic o viziune poetică (post)modernă dominată de (auto)ironie și intertextualitate: „Cât aerul pe arii mai cântă în pendule,/ La gurile batozei să mășteptați cu jind/ și încărcăți cu sacii, să aduceți în pătule./ Poemele nescrise aștia ani la rând./ Să măcinați la moară, nu mai târziu de mâine./ Doar câteva cuvinte, iar țestul suferind/ Să-l dezgropați din tainiți, să coaceți noua pâine/ și numai cu vin roșu să o stropiți în gând./ Când lacome batoze îmi vor zdrobi o coastă/ În care stai închisă, în spicul cel mai plin./ Iubita mea, de mine te vei desprinde castă./ Primind în dar grădina și-un șarpe mai puțin.” (p. 11).

Foarte atent la ce se întâmplă în jurul său, tânărul poet pare uneori a-i pasișa pe marii poeți ai timpului său. *Alb, galopând* pare a fi unul dintre acele poeme în metrică populară, scrise parcă în joacă de Nichita Stănescu, „La Sibiu, pe-un deal în jos,/ Călăream un cal frumos./ Pintenii-i simțeam la os,/ Osul calului frumos./ și plutind numai în spume/ Călăream un cal în lume./ Alb, pierdut în albe spume,/ Galopa un cal în lume.” (p. 19)

Chiar și la vârsta de 19-20 de ani, Valeriu Stoica trata poezia ca pe un fel de *violon d'Ingres*. O percepea ca un fel de hobby, o dulce corvoadă pentru ziua a șaptea (duminica) în care grijile erau lăsate deoparte,

efortul de peste săptămână era dat uitării, iar spațiul protector al bibliotecii se transforma în locul ideal pentru evadări în minunate spații civile. Poemele cu titlul *Istorie duminicală* (cinci la număr, în corpul volumului) sunt dedicate duminicii ca stare de spirit. Confortul bibliotecii este augmentat de conștiința ninsorii de afară. Versurile par o combinație între imaginarul înfrigorat al lui Bacovia și retorica declamatorie a lui Adrian Păunescu: „Înfrunte oricine ninsoarea de-afară/ De astăzi rămân sechestrat între cărți/ Zadarnic mă strigă, prin viscol, la scară,/ Ecouri sosite din sute de părți./ Aici mă absoarbe vârtejul de file./ Furtună nebună e-acum Pasternak./ Sub blânda lumină murind în feștile,/ O boală ascunsă mă-nclină de-un veac./.../Imperii de aer descresc azi pe strada.../ Din rafturi se-nalță același catren./ Pierdut printre versuri, sub munți de zăpadă,/ O iarnă, *Nocturne*,/ s-aud, de Chopin./ Se-ntunecă-n lucruri, în cărți e lumină.../ De-a valma cresc toate din câte visăm./ Dar ora-i târzie. E vremea de cină./ O fiară de gheață pândește la geam.” (pp. 40-41).

Există în lirica lui Valeriu Stoica versuri de mare sensibilitate și subtilitate. Ele probează incontestabilul său talent: „Bunicii în tablouri plâng cumiți./ Trădate triste se-nvechesc pe masă./ Erori superbe zămislesc noi sfinți./ Absența ta a viscolit în casă./ Nisipul în clepsidră-i tot mai rar./ Eu mor din când în când scriind *Istorie*.../ și mi se pare totul în zadar./ Absența ta e un pustiu de glorie.” (p. 57)

Nu se poate ști cum ar fi evoluat poezia lui Valeriu Stoica dacă autorul nu ar fi abandonat definitiv acest drum. Este posibil să fi urmat relaxarea prozodică și textualismul ironic al colegilor săi de generație (optzeciștii), dar mai degrabă cred că ar fi mers spre un conceptualism somptuos, spre o lirică în care accentul ar fi căzut mai mult pe idee decât pe viziune, un univers poetic în care filosofia ar fi avut un loc de onoare. Altfel spus, Valeriu Stoica ar fi putut fi, în poezie unul dintre continuatorii liricii „academice” a lui Ștefan Augustin Doinaș. Certitudine nu vom avea însă pentru că, asemeni lui Rimbaud, autorul a abandonat definitiv poezia la o vârstă la care, pentru cei mai mulți, drumul abia începe. Un lucru este însă cert: tânărul Valeriu Stoica avea talent și, dacă ar fi perseverat, cu siguranța astăzi ar fi fost unul dintre poeții de bună reputație. Este la fel de sigur însă că, indiferent de cota la care ar fi ajuns, poetul nu ar fi atins notorietatea omului politic și avocatului Valeriu Stoica de astăzi. Pentru că, în anul 2006, poezia este departe de impactul social pe care îl avea în urmă cu două-trei decenii.

Istorie duminicale este o carte agreabilă care dezvăluie o față cu totul insolită a lui Valeriu Stoica, unul dintre politicienii reper de după caderea regimului comunist.

Eterna farsă

Așa era drept:

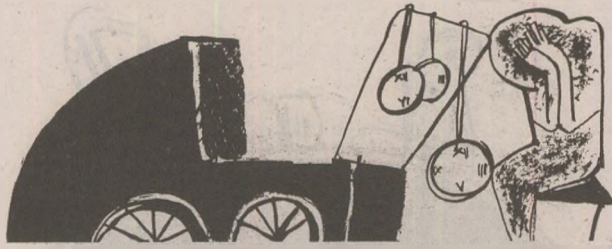
să împărțim în doi agoniseala
după ce, împreună-am trecut
prin foc și prin sabie
ca s-o-mpingem la mal.

Dar nu e bucurie fractura izbîndirii –
cum nu e alinare

pentru-un orfan stingher
(chircit în plînsul
care nu-l mai crește),
din tot ce-i ferm, din tot ce-i de crezut,
să-i dăruiești

ca pe-un trofeu
un pește...

Adela POPESCU

critică literară

Alex Ștefănescu

REACTII IMEDIATE

Cronicarii unor fapte lipsite de glorie

n colecția „Frontiera”, coordonată de Alexandru Mușina, a Editurii Aula din Brașov, au apărut în ultima vreme mai multe romane și culegeri de proză scurtă datorate unor autori tineri. Competența de antologator a lui Alexandru Mușina fiind dovedită de multă vreme, putem considera această suită de cărți ilustrativă pentru direcția (pentru una dintre direcțiile) prozei românești de azi.

Aproape toți noii prozatori descriu, minuțios și neutru, uneori cu o stranie fascinație, o societate degradată, aducând în prim-plan tineri care își trăiesc viața la întâmplare, bărbați ignoranți și grobieni, femei obtuze, hoți de buzunare, prostituate, copii ai străzii, turiști străini în căutare de distracții deochete, asiatici, arabi sau țigani implicați în afaceri suspecte, proxeneți, traficanți de droguri ș.a.m.d. Personajele nu au un destin, ci participă la o agitație generală aleatorie, la un fel de mișcare browniană, confundabilă cu viața trepidantă. Autorii relatează neselectiv o mulțime de întâmplări lipsite de semnificație (și care sunt, cel mult, pitorești). Ei se complac în situația de cronicari conștiințioși ai unor fapte anodine sau infamante, fără să le interpreteze, califice, dezaprobe.

Cu o răbdare infinită și o fidelitate de... reportofoane (avându-l pe Mircea Nedelciu ca precursor), înregistrează dialogurile din viața de fiecare zi, auzite pe stradă, în autobuz, în tren, la restaurant, la frizerie sau în supermarket. Replicile schimbate de eroii timpului nostru sunt pline de termeni argotici și de agramatism, dar și de agresivitate, de o veselie disperată, de reminiscențe ale prostului-gust din mass-media.

Mai mult de jumătate din spațiul fiecărei cărți este ocupat de această revărsare de „limbă vorbită” (uneori simpatică, de cele mai multe ori plictisitoare sau agasantă) care aduce aminte de expresiva formulă găsită de Mircea Iorgulescu pentru numirea principalei activități din România: „marea trancăneală”.

Despre I. L. Caragiale s-a spus că „recrează” limbajul epocii sale. Tinerii prozatori de azi nu recrează” limbajul epocii lor, ci îl transcriu, cu pasivitatea unor fonologi. Așa se și explică de ce replicile personajelor lui I. L. Caragiale sunt caragialiene, în timp ce replicile personajelor din cărțile noii generații de prozatori nu au identitate artistică.

Putem face o experiență reproducând, în continuare, extrase din mai multe cărți apărute la Editura Aula, fără

să menționăm autorii. Vom constata că toate seamănă între ele, ca și cum ar proveni din unul și același volum:

1. „Dar se pare că nu numai eu am prins mișcarea, că hop! Monica sare cu gura cât o țin corzile vocale, arătând cu degetul spre dulap:

— Mai bine-ai scoate jegul ăla de-acolo și l-ai pune la gunoi, că n-o să stau io să-l adun după tine, zice, privindu-și unghiile proaspăt lăcuite. Și-nchide ușa aia odată, că ne trage curentul!

— Hai, lasă vrăjeala! face Bucur, dându-și după urechi două șuvițe din părul vopsit negru. Vă trage curentul fiindcă-ți uitat gura deschisă, d-aia!”

2. — Cânti fain, Geto! face deodată un glas mieros.

— Bă, Iulică, ce m-ai speriat! se întoarce ea brusc pe călcăie. Ce dracu’ te-a apucat?

— Nimic, fă, ce sari la om așa?! Mă gândeam și io că te chem să-mi cânti și mie seara..., face din ușă tipul de vreo douăzeci și cinci de ani, mic și vânjos.

— Ia mai plimbă ursu’. Să-ți cânte mă-ta la pat, boule!”

3. — Mai luați și ’mneavoastră câte-o gură, că mai e destul pân’ la Brașov, le invită moldoveanul pe fete, întinzându-i plosca roșcatei.

— Eu nu mai vreau că mă-mbăt varză și mâine-o s-arăt ca o mătura, refuză focșăneanca pasându-i plosca prahovencei.

— Bea, fă, moftangioaco, că-i moca. Te-aud mâine-n cămin că ți-e rău după gură de rachiou de-ăla bun de la tatae, o-ndeamnă Blonda între două înghițituri delicate.

— Mai bine i-ai da o gură lu’ asta mică, să nu se mai foiască-atâta pe banchetă, zice Roșcata.

— Te-ai dilit, bre? Cum să-i dea să bea alcool la 10 ani? s-o ia ai ei mangă de la gară?”

4. „— Deci sunteți fetele lui Ticu, zâmbi recepționarul sugându-și o măsea.

— Suntem pe mă-ta, spuse Eva răsplat, cu curajul omului încolțit. Sună în cameră la Said și la McConnor și spune-le cum sunt tratați musafirii lor.

— Sigur, mestecă recepționarul plictisit cuvintele, da’ dacă nu sunteți fetele lu’ Ticu tre’ să o ștergeți pronto.

— Altfel? se zburli Eva.

— Altfel îți trag un șut în curu’tău de curvă proastă, vai de steaua ta.

— Vreau să vorbesc cu managerul dumitale, interveni Ana.

— Mda, sigur, înainte sau după ce-ți dă o muie?”

Este evidentă continuitatea stilistică dintre aceste

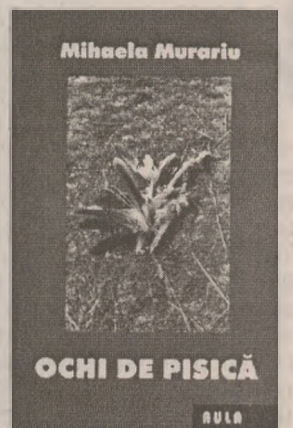
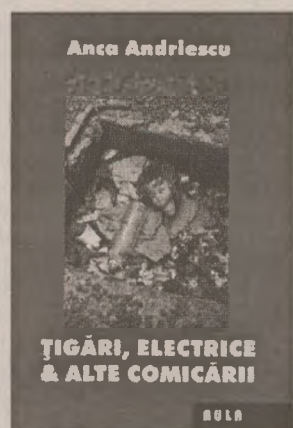
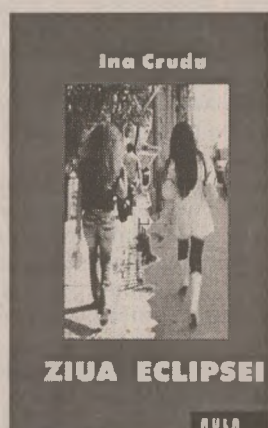
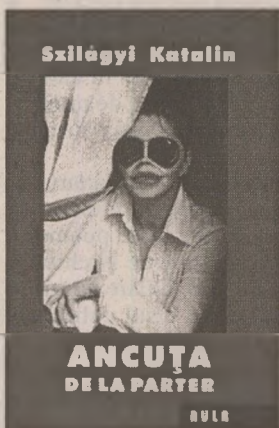
cite, deși ele provin din cărți diferite (1. romanul *Filo, meserie!* de Oana Tănase; 2. povestirea *Totul va fi bine* din volumul *Țigări, electrice & alte comicii* de Anca Andriescu; 3. romanul *Bolovanii sau Aventurile lui Petrica Bolovan, țaran proxenet* de Mihail Tomulescu; 4. romanul *Ziua eclipsei* de Ina Crudu). Limbaj neîngrijit (uneori până la dezarticulare), cuvinte trunchiate, lexic dialectal, popular și argotic, familiaritate (promiscuă) între interlocutori. Sunt, în seria coordonată de Alexandru Mușina, și cărți care nu mizează pe dialog (romanul *Ancuța de la parter* de Szilágyi Katalin) sau nu mizează pe dialogul desolenizat (*Ochi de pisică* de Mihaela Murariu). Dar și ele evoca lumea lipsită de orizont în care se discută astfel.

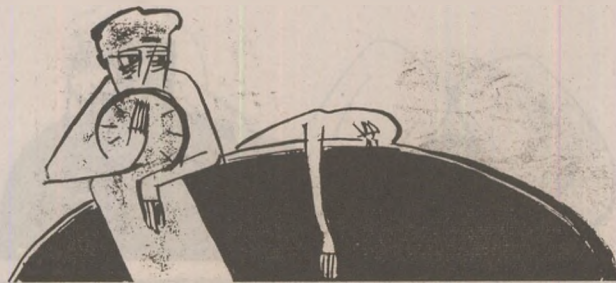
Unii critici literari au numit „mizerabilistă” această orientare a literaturii noastre de dată recentă. Termenul este potrivit și utilizabil, cu condiția să nu fie pus în legătură de către necunosători cu romanul *Mizerabilii* al lui Victor Hugo, care are măreție și numai mizerabilist nu este. Tinerii autori care povestesc la nesfârșit fapte lipsite de glorie, reproducând limbajul rufos al unor personaje decupate din peisajul uman al României de azi, o fac nu numai ca să-i provoace pe adulți, ci (probabil) și fiindcă sunt obsedați-oriplăți de ceea ce văd în jurul lor. Dacă ar fi obișnuiți cu mizeria umană, n-ar mai remarcă-o și nici nu și-ar face un scop din înregistrarea ei. Faptul că numai despre ea „vorbesc”, că se arată parcă hipnotizați de ea, dovedește că nu o pot asimila și că o detesta.

Din punct de vedere moral, ei sunt deci absolviți de această „predilecție”. Din punct de vedere literar, însă, nu pot fi aprobați, întrucât rezultatele stradaniei lor sunt modeste. „Copiile după natura” pe care le execută nu au forță expresivă, nu impun individualități artistice și aproape că se confundă între ele.

Dintre cărțile puse în circulație de Editura Aula, una singură — *Ziua eclipsei* de Ina Crudu — iese din anonim prin ritmul alert-alunecător, prin dezinvoltura, și mai ales prin ingenioasa folosire a unei sintaxe epice bazate pe *juxtapunere*, având ca model îndepărtat romanul picaresc. Personajele principale ale cărții, Ana, o tânără care urmează să părăsească România și să se stabilească în Canada, și prietena ei, Eva, își trăiesc viața la întâmplare, lăsându-se invitate (la restaurant sau în camere de hotel) de diverși necunoscuți, uitând dimineața cu cine s-au culcat (și, la un moment dat, *dacă* s-au culcat cu cineva), călătorind în direcții alese în funcție de inspirația de moment. Nici o zi din viața acestor personaje nu anunță în vreun fel ziua următoare. Ana și Eva sunt *duse* de împrejurări ca două bărcuțe de hârtie de o apă învolburată. Și totuși supraviețuiesc și se mai și bucură de viață, în felul lor șleampăt și lipsit de considerație față de valorile morale consacrate. Din posibilitățile ființei lor, se realizează foarte puține, dar ele merg, cu o mofturoasă curiozitate, mereu înainte, chiar dacă înainte înseamnă la stânga, la dreapta sau chiar înapoi, după cum dictează circumstanțele.

Însoțindu-le în periplul lor imprevizibil prin diverse medii sociale, Ina Crudu face vizibilă, fulgurant, fața de azi a României, spectrală și — pentru cititorii sensibili — înspăimântătoare. Dar prozatoarea nu se pronunță în această privință, ea își face datoria de a descrie, într-un stil operativ, ceea ce vede. ■

critică literară

Desant optzeci și ceva

Cea mai recentă carte de proză a lui Dumitru Radu Popa — *Skenzemon!* (Editura Curtea Veche, 2005) — este, de fapt, o sumă a celor două dintâi: *Călătoria* (1982) și *Fisura* (1985). O sumă exactă, de vreme ce prozele scurte ale acestor cărți, mai toate nputate sau de-a dreptul excluse de cenzură, sunt reiterate în modificări sau adăugiri „de sertar”. Pentru cititorul de azi, forma aceasta de selecție e cum nu se poate mai otrivită: avem în mână un întreg dosar de receptare învințite, cu povestiri inocente trunchiate (după chiar tărturisirea autorului), cu altele, de-o evidentă uritate, neatînse în vreun mod de aparatul cenzurii. Autorul, emigrat în S.U.A. în 1985, face un pas fără-ndoială inteligent publicând, după 20 de ani, aceste plume, în colecția **Povestăși români**, a Editurii Curtea Veche. Inteligent și totodată de o rară eficiență...

Lectura acestor povestiri este aproape o revelație. crise cu o mână sigură, bine antrenată pe spații mici, ele oundă de o ingeniozitate tehnică, de o prestidigitatie arativă departe de a fi comune. Dacă în romanele polițiste a cititor împătimit poate, deseori, să urmărească independent iminalul descurcându-se strict într-o lume de cuvinte, zbul lui Dumitru Radu Popa e cumva la antipozii. tând cu ochii pe niște personaje nefirești, pe indivizii isceptibili, unul câte unul, de orice, ne trezim, în final, fața unor cuvinte. Pe care le înțelegem sau nu, le acuzăm temeiat sau mai puțin. Însuși titlul — *Skenzemon!* — semănător, ca stranietate, cu un *science fiction*, nu e tceva decât o redusă și nesigură vorbă de pahar: *à ce ve nous aimons!* (pentru ceea ce iubim!) Prima povestire volumului, populată de personaje care se îmbolnăvesc explicabil de maladii incurabile, care visează grotesc beau tărle rostind, masonic aproape, „skenzemon” ârșește prin explicitarea contragerii. Cu rezerva, insinuată timp de narator, că, în Franța sau în afara ei, nicideodată eșenii nu au ciocnit cu asemenea vorbe...

Alteori, naratorul conversează cu Ulise, cu mândrosul orb al lui Poe, cu Oedip, într-o lume care exaltă livrescul ntru a-l submina apoi inconștient și un pic prea schematic ntr-o seara). Una din cele mai explozive proze, parodie a numai a realismului-socialist, dar și a discursului neted realismului socialist, este *Nelu patru mâini*. Într-o tipic roletară baracă, și nu într-un han, în bruijalele mefiente e ascultătorilor, un narator vorbește despre muncitorul truia îi cresc periodic, în timp ce lucrează, încă două âini. Fără s-o vrea și fără să înțeleagă de ce. Nelu devine stfel o bizarerie pe tipar stahanovist, depășind toate ormele și stricându-și toate relațiile. Părăsit de soție, rât de colegi, suspectat de cei de la centru, Nelu e, în ele din urmă, internat. În spital ajunge să citească din ce i ce mai mult, apoi...naratorul nu mai știe ce s-a întâmplat a el. Lucru de bun simț în teorie, inadmisibil în practică. scultătorii cer insistenț un deznodământ, pentru ei ovestirea trebuie să fie verosimilă și completă. Protestele comentariilor lor sunt cu totul stupide, scandate și ritmate. a tot cazul, cheia se afla, desigur, într-un singur cuvânt: *plan*. Văzându-l pe pancarte sau auzindu-l aiurea, felu devine un erou cu două membre în plus. E singura xplicație — textuală, evident — a sistematicelor transformări le strungarului. Dincolo de substratul politic fațăș, dincolo e hazul nebun și în prelungirea lui, triumfă o relativizare ntru totul normală a perspectivei și a poveștii, o abandonare liniarității.

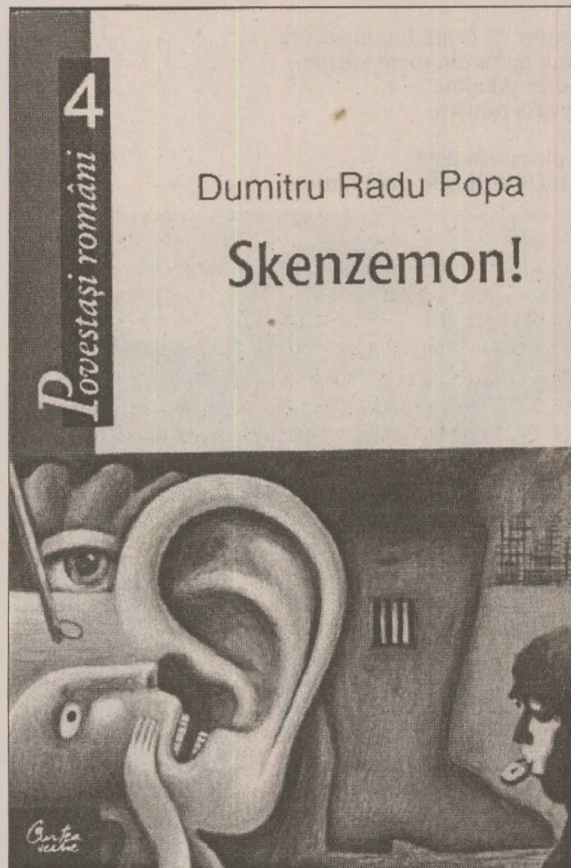
Nu întâmplător, o schiță într-adevăr apocaliptică (și hiar de aceea interzisă) este *Cuvântul*. Într-o lume la el de greu palpabilă ca de altfel toate lumile acestei cărți, n dictator (neidentificabil și el) pedepsește simplul act l vorbirii. Incredibil, dar primele fraze nu sunt, de apt, decât un foarte timid început: „A fost condamnat a moarte un cuvânt. Adică să nu mai fie rostit nicideodată.” eea ce urmează e de-a dreptul terifiant. La fel cum erifiantă se arată coada care, în altă schiță, se formează a poarta unei unice închisori. Sute de oameni, purtându-și ninciunile cu ei, inventându-și vine atroce, candidează ntru ultimul loc rămas. Un pic forțat în naivitatea sa, inalul e, totuși, exemplar ca putere de convingere: „- Înstite temnicer! Îmi place să mai văd lumea înainte le a intra în pușcărie. Mi-am zis: câtă vreme nu or să nă întemnițeze, o să mă uit, așa, la ei. Dar acum, pune-mi,

rogu-te, cătușele, dacă așa trebuie/ - Dar ce nelegiuire mai cruntă decât a tuturor acestora aduci cu tine? Întrebă nedumerit, dar și înfricoșat de hotărârea cu care vorbea cel din fața sa, temnicerul. / - Eu? Am rupt o floare! [...] Se poate dovedi! și scoase din buzunar floarea ruptă.” Există în toate soluțiile retorice ale dramelor de aici senzația că, pentru a evada din constrângerile cunoscutelor *liste de cuvinte interzise* de dinainte de '89, Dumitru Radu Popa alege cea mai originală soluție cu puțință: inventează altele. Creează liste paralele, libere (încă) de orice prescripții: „skenzemon”, „Scumpadeeadragadeea”, „Celmaimare”, „Celmaimijlociu”, „Nue”.

Dacă toate tehnicile abil mânuite ni-l apropie pe Dumitru Radu Popa de prozatorii optzeciști (cu care e aproape congener), substratul povestirilor sale e, vizibil, mult mai politizat și mai angajat decât în cazul unor Nedelciu, Crăciun sau Iova. Artificiile și jocurile narative puse în practică de autorul *Skenzemonului* maschează, destul de adesea, o diatribă. Nu o realitate certă. Iata motivul pentru care lumea lui e oarecum decolorată, ea nu există ca atare, ci trebuie reinventată la fiecare lectură, cumva recuperată din exterior. De fiecare dată însă diferit, după un cod care se alterează de la an la an. Cu date de negăsit în text. Cititorul *de azi* știe încă (sau banuiește măcar) că tensiunea claustrantă și neexplicită, teroarea subiacentă și tragicul mărunț se datorează epocii comuniste a anilor '80, că o translație între personajul Codoi și Elena Ceaușescu e veridică. Înțelege, de asemenea, că o frază mimat infantilă ca aceasta ascunde cu totul altceva decât un antiamericanism datat 1950: „De fapt bunicul nu iubea americanii. Bunicul iubea limba greacă și limba latină, care tocmai se scosese din școală”. E improbabil însă ca, în timp, o asemenea completare lejeră a spațiilor absente să mai fie posibilă.

Nu știu dacă nu cumva, rămânând la vedere numai inventivitatea alertă, autoreferențialitatea potențată discret și textualismul neostentativ, nu s-ar putea întâmpla ca Dumitru Radu Popa să fie considerat, peste câțiva ani, la o lectură grabită, un desantist autentic. Poate că o carte cum e *Skenzemon!* va fi citită indistinct, laolaltă cu volumul colectiv *Desant '83*, al cenaclștilor de la *Junimea*: Mircea Nedelciu, George Cușnarencu, Ioan Lăcusta, Cristian Teodorescu etc. Ceea ce ar fi, desigur, o formă acută de strabism istoric, dar și o probă serioasă pentru un talent viu ca acela al lui Dumitru Radu Popa. Din care va ieși așa cum cititorul *de mâine* va decide...

Cosmin CIOTLOȘ

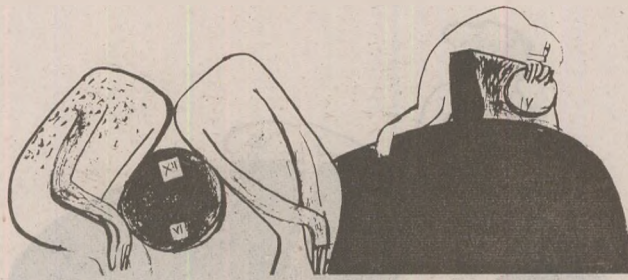
Dumitru radu Popa, *Skenzemon!*, Editura Curtea Veche, 2005, 400 p. Cu o prefață de Călin-Andrei Mihăilescu

Fototeca României literare

Foto: Ion CUCU

Leonid Dimov și George Macovescu 1979

literatură

bijutierul

păi totul e bine
atâta vreme cât ultimul mort stinge lumina
și penultimul trage apa la WC

pe urma vom putea hoinări în voie
pâna spre seara
prin mahalalele din sud

în talcioc
pe-acolo
câteva monede vechi
purtau diferite chipuri fotografiate în profil
câteodată cu barbă

topite împreună cu o linguriță de argint rusesc
o să-mi iasă un colier
plus șapte poate chiar nouă cercei
fără capăt

se gândea bijutierul

oricum n-am fi putut ajunge prea departe
cu Picasso la saxofon

Piața Spaniei

pictată pe un gigantic ecran albastru
și sumedenie de vitralii
catedrala semăna cu o gară

un furnicar
la orele de vârf

cui să te spovedești
duminică dimineață
fără hartă
ochelari
și telefon celular

cui să-i mărturisești
că uneori nu mai simți pic de sânge
prin propriile artere
doar un fel de ceață

poate că ne apropiem
îndeptându-ne
bodogănea cerșetorul din Piața Spaniei
desprinzând-și porumbeii
de pe tălpi

conversația

importante vor fi întotdeauna tramvaielor
caldarâmul
locurile improvizate de fumat

da măi
mi-a ieșit teribil de bine traducerea din Rilke
încă de dimineață aveam un titirez
care urca de jos
și îmi ajungea până-n gât

spunea Nora Iuga
la telefon
puțin după patru ianuarie

și Nora avea peste 70 de ani

și eu mă gândeam că totuși
rămân atâtea lucruri de dăruit
atunci când nu ți-a rămas
mai nimic

aproape fără să părăsești
caldarâmul subțire dintre sânge
și salivă

desprinderea de tălpi

și totul este adevărat
atâta vreme cât un creion de metal
rămâne împletit
cu propriile degete

vă spuneam

de parcă geografia
ar mai avea importanță

eu am visat
cândva
că ajunsesem până în galbenul sferic
de la capătul unei păpădii

un contur de ceață luminiscentă
mă înconjură din toate părțile
însă prin preajmă
nu se afla nimeni

solii plecaseră deja
spre toate colțurile unei lumi

cu mult mai cuprinzătoare

o punte

ca să construiești o punte
între malurile prăpastiei
ai nevoie de cel puțin două pietre

una care pleacă

și cealaltă care ajunge

ceva nu tocmai solid
și care-și schimbă mereu culoarea
cum ar fi o memorie
sau un cameleon

fiecare în spate
cu propria cruce de apă

un blues

„într-una din zilele astea
vremurile se vor schimba
atunci o să vină și timpul meu”

se prelinge spre cer
prin labirintul pestilențial dintre blocuri

un blues
cu vocea prietenului mort
John Lee Hooker

de parcă nu aș fi șoptit
acum câteva minute
aproape aceleași cuvinte

aproape aceleași nuanțe
de albastru închis

așa cum bine ascuns
în pământ
un ou de prepeliță multiplică pâinile

cândva

cândva am văzut
aureola unui cranju de porumbel
deplasându-se cu o precizie
într-adevăr înspăimântătoare,
spre piatra ce tocmai se năstea
dintr-o praștie

cândva am privit iarăși moartea
drept în ochi

și era dimineața

un matematician și un yoghin
jucau table
pe terasa Oteteleşeanu

prin apropiere parcă se zăreau
niște cani cu șvarț

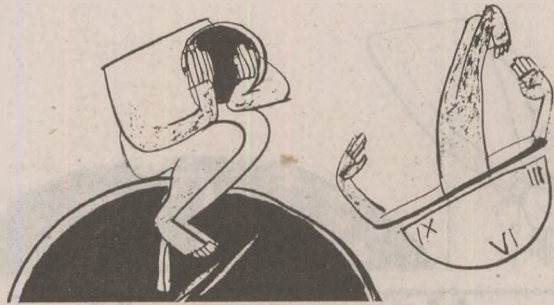
în rest coala de hârtie visa mai departe
că se află înăuntrul unei linii

la Jack pe Calea Griviței

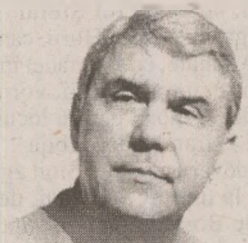
astă seară glăsul tău e răgușit
și cu toate penele pline de ploaie
îmi vine să îl adăpostesc în palmă
spunea
de la celălalt capăt al telefonului

(țin minte un chip transparent
și craniul ras până la sânge
acoperit cu foiță de aur
până unde ajunge? — întrebam
„jusq' au but de mes seins” — râdea
și ne întâlneam prin niște crâșme ascunse
la Jack pe Calea Griviței
ascultam împreună tăcerea
jelania greierilor captivi îmbibați cu vodcă
la mesele din apropiere
e frumoasă
uită-te la ea cât e de frumoasă
șoptea unul dintre ei
atingându-i cu un deget fruntea
apoi vârful cizmelor negre
cu bot ascuțit
un fel de oscilograf ce începea să tremure
amplificând până dincolo de marginile hârtiei
imperceptibila vibrație a sexului
și era marfă localul acela al lui Jack
pe Calea Griviței
cei peste 27 de ani nu aveau acces
așa că mi-am coborât gluga peste ochi
trebuia neapărat să trec
prin coridorul acela îngust
care ducea la celălalt capăt al telefonului
cineva scrisese cu spray fosforescent
pe unul din pereți
„Love is rain
I really mean it”)

atunci întinde mâna
și așteaptă-mă
am răspuns într-un târziu
pipăindu-mi cu mare oboseală ochii
gura
penele ■

L i t e r a t u r ă

Mihai Zamfir

PLECÂND DE LA CĂRȚI

Scriitorul și comunismul

Zeci de tratate savante au încercat și vor încerca să definească ce a însemnat comunismul pentru oamenii de cultură, care a fost relația dintre regimul comunist și scriitori. Poate că mai exact decât orice monografie specializată, mărturisirea așternută pe hîrtie de Petru Dumitriu cu cîțiva ani înaintea stingerii sale din viață surprinde - involuntar și definitiv - această relație cu totul specială dintre călău și victimă. Mărturisirea mi se pare concomitent jenantă și cutremurătoare, nu atît prin ceea ce afirmă, cît prin ceea ce lasă să se înțeleagă.

Astăzi știm că Petru Dumitriu a fost unul dintre marii prozatori români ai secolului XX și, în perioada comunistă, poate cel mai talentat dintre toți. Din păcate, a făcut și el „pactul cu diavolul”, a cedat presiunii politice și, în acest fel, a intrat într-o gravă criză de identitate. Cel mai talentat prozator român al anilor '50-'60 n-a putut totuși suporta existența dubla, schizofrenia obligatorie pentru cel care a acceptat să facă jocul puterii, și a ales în cele din urmă exilul. Capodopera sa românească, trilogia *Cronica de familie* (apărută în 1956), a purtat în substanța ei vitală germele compromisului, oferind exemplul deprimant al unei semi-capodopere neajunse la stadiul împlinirii din cauză că însuși autorul și-a mutilat-o. Dovadă: unul

dintre cele mai acablante texte pe care un scriitor le-a compus. La reeditarea *Cronicii de familie* (Editura Fundației Culturale Române, 1993), Petru Dumitriu s-a simțit obligat să redacteze textul destinat copertei a patra. Iată-l:

Spune, te rog, cititorilor Cronicii de familie că, sub teroarea intelectuală și psihologică a acelei epoci - cea mai sinistră și înjositoare a istoriei țării noastre - Cronica nu ar fi putut apărea fără anumite concesii pe care autorul a trebuit să le facă. Scrișnind din dinți, le-am făcut.

Trecutul trebuia descris în culori întunecate. Le-a avut, dar a avut și lumină. Aspectele luminoase erau interzise. Boierimea română și clasa mijlocie cuprîdeau și oameni buni, nobili, generoși, uneori admirabili. Interziți! Monarhia a fost întemeiată de un om profund respectabil și continuată de un al doilea, care și-a sacrilicat tradiția și originea germană a dinastiei pentru a conduce țara în război, la victorie și la Unire.

Tineretea mea și forța mea creatoare au trebuit să se supună o vreme acestei asuprii monstruoase. Cronica poartă pecetea tinereții și forței creatoare, dar și a asuprii suferite și a deformării adevărului. Cititorul să deosebească ce era opera mea de ce era pecetea scîrnăvă a autorităților.”

Înduioșătoare confesiune aproape postumă! În mod normal, scriitorul se abține de la comentarea propriei sale opere, mai ales literare: a scris-o, a publicat-o și cu asta rolul lui s-a încheiat. Nu mai e nimic de adăugat, nimic de retractat. Genială, excelentă, bună ori mediocră, opera literară reprezintă o unitate organică, o structură rondă, din care nu mai putem clinti nici măcar o virgulă. E drept că, ajuns la un alt punct al vieții, același scriitor poate constata că opere compuse de el cu ani în urmă i se par acum nereușite. N-are importanță! În momentul scrierii și al publicării lor, autorul trebuie să fie convins că ele îl reprezintă: este un gest de minimă politețe față de cititor.

Or, nimic nu marchează mai vizibil performanța în materie literară a regimului comunist decât textul amar-autocritic reprodus mai sus. Nici un alt regim politic nu a reușit să provoace atît de complete scindări ale personalității, cum a făcut-o regimul inventat de Lenin. Ideologia de inspirație marxistă a sfîrșit adeziunea multor scriitori, uneori înzestrați cu mare talent, dar ceva mai slabi de minte și coruptibili: avem toată indulgența pentru inocența lor! Alții au exaltat cu deplină sinceritate fascismul: le putem deplînge orbirea, dar nu ridicăm dubii asupra caracterului lor. Comuniștii au fost însă unica forță politică din perioada modernă care, odată instalați la putere, au reușit această scîrnăvă a autorităților interioară a intelectualului în general și a creatorului în special; interesați numai de aparențe, de social, bătîndu-și joc de convingerile intime ale oamenilor, ei au pretins ritos obediența absolută și nimic altceva. Iar dacă obediența se manifesta public, atunci totul era în ordine.

Implorînd indulgența cititorilor de astăzi și a celor viitori, autorul *Cronicii de familie* lansează posterității un apel: „Cititorul să deosebească ce era opera mea de ce era pecetea scîrnăvă a autorităților”. Sfîntă naivitate: din păcate ne cere ceva imposibil! Ce bine ar fi ca cititorul să poată interveni în textul pe care îl citește; numărul capodoperelor ar fi în creștere continuă și infinită. Tare mi-e teamă că o colaborare melioristă a cititorului de romani cu autorul lor va rămîne în eternitate un pios deziderat. Suntem condamnați să purtăm în spate, pînă la sfîrșitul timpului, greutatea cărților noastre nereușite, mincinoase ori pervertite, fără ca vreo mîna milostivă să mai poată face vreodată ceva pentru noi. ■

Emil Brumaru

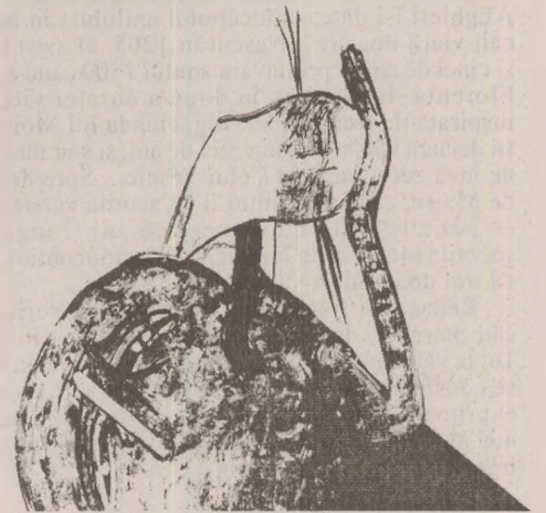
CERȘETORUL DE CAFEA

Caligrafie pentru Satannici

Erai atît de subțire!
Pluteai printre îngerii berci
Din iad se-nălțau să te-admire
Popoare întregi de ciuperci

Cu mîna luai cîte-un flutur
De aripe și-l scuturai
Cădeau prafuri moi peste ciuturi
Adînci sub pojghițe de ceai

Erai atît de-ădormită!
Cu sufletul te îndoiam
Rîzînd peste margini de zare
Făcîndu-i pe sfinți să se mire
De-asemenea izuri bizare
De rouă prăjită pe plită
În dulcea-ne destrăbălare!

Radio România Cultural

Miercuri 10 mai, de la ora 16,00

Dictionar de literatură universală

Jerzy Andrezejewski

proza moralistă și tentația experimentului.

Prezintă prof. dr. Stan Velea,
istoric al literaturii polone.

Realizator: Titus Vîjeu

Arad 106,8 | București 101,3 | Bacău 101,8 | Bihor 105,8 | Brașov 105,8
Buzău 103,7 | Cluj 101 | Iași 103,1 | Mărgărit 106,8 | Oradea 96,1
P. Neamț 100,3 | Petroșani 90,6 | Sibiu 103,7 | Suceava 101,6
Timișoara 100,7 | Tulcea 105,4 | Vatra Dornei 107,7 | Zalău 105

literatură

Prin anticariate

Neam de neamul lor

La Curtea Veche, cărți vechi. De neam (bibliofil). Printre ele, bune surate pierdute în gîlcevile lor de altădată, o bucoavnă gîlcevitoare: *Arhondologia Moldovei — Amintiri și note contimporane*, a lui C. Sion. Văleat 1892, Iași, Tipografia Buciumului Român. O carte rea, la vremea ei, înțepată și pusă pe cîrteală, care nu l-a amuzat deloc, bunăoară, pe Călinescu. Acum, dacă o iei din nou la răsfoit (în ediția veche sau, mai probabil, în cea din '73, de la Minerva, îngrijită de Rodica Rotaru, prefațată de Mircea Angheliescu și cu postfață, note, comentarii de Ștefan S. Gorovei), e un dicționar onomastic cvasi-fictiv în care ți se pare că s-au strecurat, mai mult ca să te deruteze, cîteva nume care-ți spun ceva. Ordinea pe care o urmează Sion e-aceea a alfabetului chirilic, dar și de la ea se mai abate. Să-l luăm, dintre primii, pe Alecsandri: „Două neamuri: cel adevărat este grec moldovenit, au rămas în Basarabia, din care mai cunoscut este sătrariul Iordache; iar acei din Moldova, deși sînt mari și bogați, nu sînt nici adevărat Alecsandri, nici moldoveni.“ Un *qui-pro-quo* de toată frumusețea, deconspirat într-un joc de ramuri, în familie și în frază, pe care-l ajută bine și sintaxa.

O etichetă scurtă, cu atestarea, vechi-ceremonioasă, la sfîrșit: „Arhip. Nouă ridicătură de a domnului Mihai vodă Sturza; moldoveni sînt.“ Apoi iată, de pildă, unde stau, rătăcite, anacoluturile lui Caragiale, între clondirul de mastică și evocările șiroinde

de familie: „Balș. Moldovan drept, veche familie boierească, figurează înfite nobilii Moldovei încă dinaintea domniei lui Dragoș vodă, pe cînd țara era republicană, precum văd într-un manuscript a lui Petrea Clînau, spătarul lui Ștefan vodă cel Mare, tîlmăcit de el în Vaslui din latinește, cum l-a găsit scris de Huru, canțelarul cel mare al lui Dragoș, că un Balș au fost la obșteasca Adunare, ce s-au făcut în Iași cînd a venit Dragoș din Ardeal, de au sfătuit de l-au primit cu toți boierii, vorniciei de oaste, și moșnenii ce au fost venit cu el aice, și le-au dat și moșii pentru locuința lor, iar apoi mai sus s-au rădicat de pe vremea domniei lui Estrate vodă Dabija.“

Bîrfitor din fire sau, să zicem, iubitor de adevăruri crude, Sion zgîrie banii de aur pînă le iese arama: „Varlaam. Moldoveni de la ținutul Botoșani, de vreo 80 de ani rădicați la boierie; dar dreapta lor poreclă este Bostan, însă rușinîndu-se de ea s-au poreclit așa. Cu toate că în țară mai cunoscuți sînt Manoleștii de pe numele bunului lor.“ O comedie cu nume fel de fel, făcută să tragă piedestalul de sub statuie. În aer, fără sprijinul unei nobleți de neam, cel mai adesea contestate de țiitorul lor de socoteală, boierii lui Sion, cei mai mulți învrăjbiți cu spița lui, rămîn bătuți de vînturile care i-au adus și i-au dus de prin Moldova: „Elefter. Năpaste grecească și acesta Moldovei, venit în domnia lui Mihai vodă și rădicat la boierie.“ Degetul care arată e al lui Neculce, poantele ale lui nenea Iancu. Rău o pătesc Kantacuzinii, vîrțiți în încurcate dușmanii de familie. Rețin un fragment de autobiografie, în legătură cu înainte pomeniții vel-boieri: „Bunică-me, muma tîfîni-meu, fiind soră cu Safta Pașcănița, muma logofatului Iordache Pașcanul vară primară cu cuconul logofat Ionița Conta, ce-i zice Ciubrica, bunul vornicului Iancu, vornicul Alecu și spatariul Elisei și cneazul Costache Butelcă, acel ce n-are ce mîncă.“ Dicteu automat cu rubedenii.

Fiindcă pomeneam de Neculce, de cronicari, priviți motivul nemeritatelor zadarnicii: „Urechi. Din înmulțirea grecilor în țară și din nestatornicia vremurilor, precum cele mai multe familii vechi boierești, au căzut; ba, încă, multe nici nu se pot nimeri în ce opinci s-au mistuit; au căzut și acesta, însă tot ființează între boieri unii din ei.“ Un veninos compătimitor...

Paharnicul Sion își încheie lista, incompletă, cu paharnicul Hristache, neam de Juvara. De la unul la altul circulă, în cuprinsul unei cărți nici subțiri, nici groase, cupe cu spuma de voroavă. Un stil protocolar, fie jucat, fie asumat de un mic boier paseist care a preferat memorialisticii pure o astfel de „decontare“ cu trecutul, face farmecul istorisirilor tăiate pe fason, metaforice, plastice. Citită astăzi, cînd toate răzburările ei din vorbe sînt povești, *Arhondologia* e un roman de forță și vervă, romanul de familie, în secolul XIX, pe care, altfel, nu l-am avut.

Simona VASILACHE

Paragrafe

In toamna anului 2002, eram într-o silitoare alergătură pe la primării și alte instituții bucureștene, pentru a-mi procura actele „reîncetățenirii“ mele românești. Pe 29 august, mă întorsesem definitiv în țară, după douăzeci și nouă de ani petrecuți în Occident. O deosebire continua să mă semnaleze „localnicilor“ — în modul de a vorbi, cine știe, în ignoranța unor detalii ale vieții curente din ultimele trei decenii. Contam pe trecerea săptămînilor și lunilor pentru a-mi regăsi anonimul bucureștean, din care mă rupsesem la vîrsta de treizeci și patru de ani.

„Nel mezzo del cammin di nostra vita“... Dante Alighieri își datează începutul exilului „în mijlocul căii vieții noastre“. Născut în 1265, el avea treizeci și cinci de ani în primăvara anului 1300 cînd a părăsit Florența. Împărțirea în două a duratei vieții este inspirată de psalmul 89, rugăciunea lui Moise, care își declară vîrsta de șaptezeci de ani, și s-ar mai bucura de încă zece, cu voia Celui Veșnic... Spre deosebire de Moise, căruia Domnul îi va acorda vîrste în plus — pînă la o sută douăzeci de ani (longevitate socotită ideală și de înțelepții Egiptului antic), Dante va trăi doar cincizeci și șase de ani.

Redactorii Exodului distingeau trei perioade de câte patruzeci de ani în existența-misiune a lui Moise. Tot la vîrsta de patruzeci de ani, pe vremea lui Platon, se considera că un filosof devenea matur și se putea exprima în public... La Evrei, ca și la Egipteni ori, mai puțin, la Greci, vîrstele marilor personalități erau tratate ca masuri „de dorit“.

În realitate, oamenii trăiau, statistic vorbind, mai puțin decît în evul nostru... Savanții care se apleacă asupra veritabilei umanități a începuturilor (precedate de felurite hominizi, de-a lungul a trei mii de milenii!), reprezentată de *homo sapiens* Cro-Magnon, de care ne despart doar vreo treizeci și cinci de mii de ani, constată că, printre strămoșii noștri extremi — ca și printre alții mai apropiați, rari erau cei ce atingeau trei decenii.

Pentru un Fontenelle centenar, în secolele 17 și 18, câți contemporani naruiți înainte de cincizeci de ani, ori mai tineri!

Îmi explic această divagație despre vîrste printr-o preocupare firească în perioada abia întîmplatei mele reîntoarceri la țarm. Totul în jur îmi semnaliza căt de diferit era omul de aproape șizeci și patru de ani de încă tînarul scriitor care luase trenul spre Italia, la sfîrșitul lunii octombrie 1973... Mă simțeam supus unei mute, repetate interogații a locurilor înseși — străzi, piețe, clădiri, spații verzi... — asupra atît de îndelungatei mele absențe.

Brusc, pe cînd părăseam bulevardul Magheru în direcția Ateneului Român, o locutoare populară, cam de vîrsta mea, mi-a pus o întrebare: „Tataie, cît poate fi ceasul?“ Mi-am ascuns o clipă privirea în propriul meu ceas de mîna, apoi am mormăit în direcția umărului stîng al necunoscutei: „... fără zece!“, și mi-am continuat drumul.

„Tataie, doamne dumnezeule!“ De ce, în sineca mea, nu acceptam procesul natural de îmbătrînire? Încă la Paris, de cîtva timp (cîteva luni, de nu cîtiva ani), mă înroșeam la față cînd, în autobuz, fete tinere îmi ofereau locul lor pe banchetă sau mă întrebau dacă doream să ocup vreunul ce devenise liber. Refuzam

cu o politicoasă îndărjire, rămînînd în picioare (cale de vreo zece stații, între Place Balard și Porte Didot)... Dar, chiar așa: *tataie!*!

Ajung la incidentul de adineauri, în a doua săptămîna a lunii ianuarie 2004. Sunt bucureștean aproape re-aclimatizat, după un an și cinci luni de la revenirea în țară. M-am familiarizat cu noul meu cartier, Drumul Taberei, foarte mulțumit de biblioteca unde citesc și scriu, și pe care îmi place s-o numesc „casa familială de creație“.

Adineauri, deci, inaintam spre oficiul poștal 66, de unde aveam să ridic un mic colet. Mergeam cu atenție, grijuliu să nu alunec pe inegalitățile zăpezii — cînd înghețată, cînd moale. Și iată că o altă ființă feminină avansată cronologic (o „septuo-octogenară“, ca să zic așa) se abătu pe neașteptate din drum, venind drept înaintea mea. Pe un ton plin de încredere, venerabila doamnă mă interpelă:

„Ești veteran, nu-i așa? Ai primit pensia de veteran pe luna asta?“

A mea n-a sosit încă. Ce naiba se mai întîmplă?“

Îmi continuasem încetișor mersul, aproape clătînîndu-mă. I-am răspuns, cu un jalnic surâs:

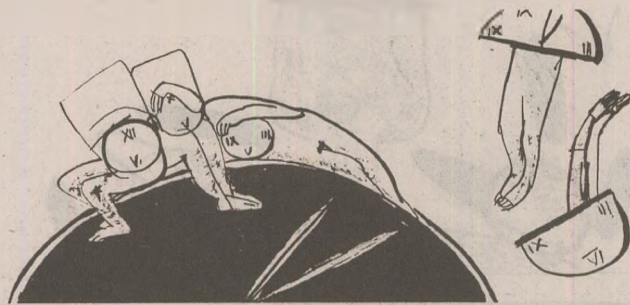
„Nu sunt veteran“.

Ea continua să-și exprime nemulțumirea față cu întîrzierea respectivei pensii.

„Vă asigur că nu sunt veteran!“, am rostit — mai cu vlagă.

Apoi m-am strecurat în clădirea Poștei, unde am avut tot răgazul dorit, așteptîndu-mi rîndul, pentru a mă minuna că urc cu atîta destoinicie treptele senectuții...

Ilie CONSTANTIN

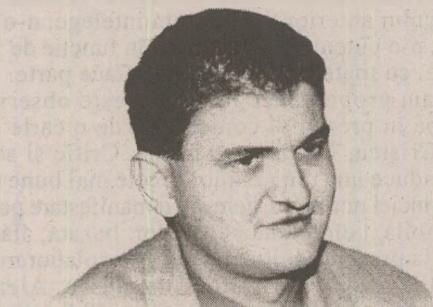

critică literară

Este destul de greu să ne imaginăm impactul detonator al apariției tânărului Mircea Dinescu pe scena liricii noastre de la începutul deceniului opt. Îi citim versurile de debut, *volens-nolens*, cu ochii noștri de acum și cu o privire, dacă nu obosită, în orice caz transformată de succesivele liberalizări ale imaginarului poetic.

Ultimii ani au ridicat în mod semnificativ cota îndrăznelilor artistice (limbaj slobod până la vulgaritate, scene de sex fără perdea, expuse ca într-o vitrină de bordel, aluzii triviale ori referințe directe la anumite părți — nu multe — ale anatomiei omenești), profitând din plin de libertățile de opinie și expresie îngădite atâtădată. Vechile revoluții, raportate la exhibările din prezent, par să aibă o „violenta” înduioșătoare, mai puțin negatoare, aproape constructivă. Și totuși, citind poemul cu care se deschide volumul *Invocație nimănui* (1971), e imposibil să nu ai o tresărare emoțional-intelectuală: „Sunt tânăr, Doamnă, vinul mă știe pe de rost/ și ochiul sclav îmi cară feocioarele prin sânge/ cum aş putea întoarce copilul care-am fost/ când carnea-mi înfloreste și doar uitarea plânge.// Sunt tânăr, Doamnă, lucruri am așezat destul/ ca să pricep căderea din somn spre echilibru,/ dar bulgări de lumină dac-aș mânca, sătul/ nu m-aș încapa încă în pielea mea de tigru.// Sunt tânăr, Doamnă, tânăr cu spatele frumos/ și vreau drept hrană lapte din sfârcuri de cometă,/ să-mi crească ceru-n suflet și stelele în os/ și să dezmint zăpada pierdut în piruetă.// Sunt tânăr, Doamnă, încă aripile mă țin/ chiar de ating pământul pe-aproape cu genunchii,/ această putrezire mă-mbată ca un vin/ căci simt curgând printr-înșă bunicile și unchii.// Sunt tânăr, Doamnă, tânăr, de-aceia nu te cred,/ oricât mi-ai spune, timpul nu își ascute gheara/ deși arcașii ceții spre mine își reped/ săgețile vestirii, sunt tânăr. Bună seara!” (*Sunt tânăr, Doamnă...*)

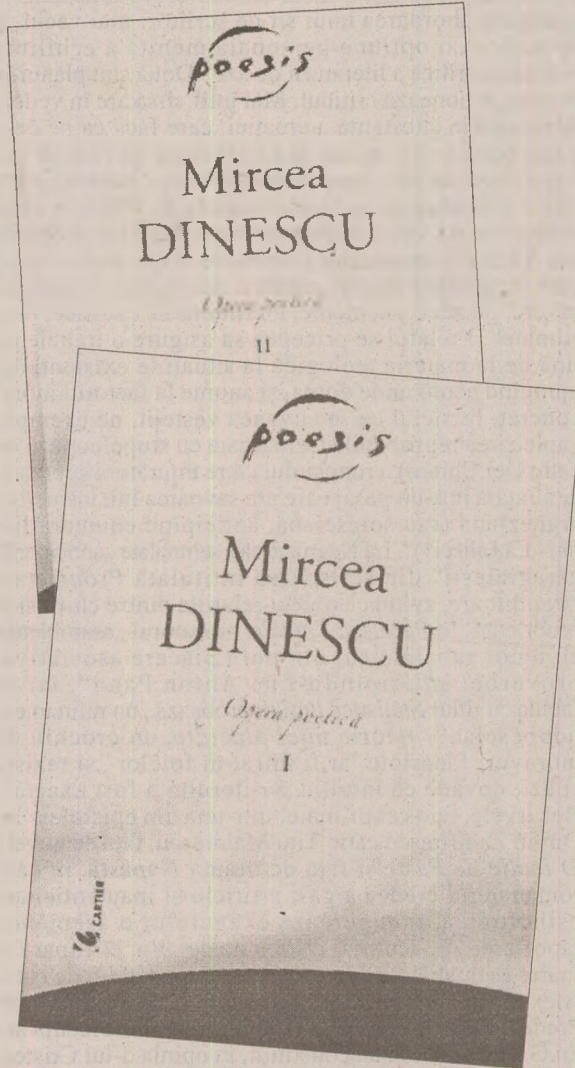
Venite după valul liric abstract al generației '60, inaderentă la cotidianul prozaic (compromis în epoca realismului socialist) și mizând în mod frecvent, nu numai în teorie, ci și în practica textuală, pe concept, asemenea versuri au făcut senzație, impunându-l de îndată pe cel ce le scrisese. Parcurgându-le cu atenție, vom descoperi liniile distinctive ale noii poezii: puternică imaginație creatoare și bună priză la real, un aliaj de inocență juvenilă și viclenie retorică, o remarcabilă capacitate de versificare și, în general, o dexteritate combinatorie uimitoare la un tânăr de numai douăzeci și unu de ani. Succedate cu o deplină naturalețe, prin exercitarea, parca, a unui reflex involuntar al poeticității, cele mai șocante asocieri imagistice și cele mai plastice permutări în interiorul câte unui registru verbal se validează și se consacră singure, cu acea capacitate a reprezentărilor artistice de a forța și forja realitatea. Bulgări de lumină înfulecați cu lăcomie, lapte supt din sfârcuri de cometă, aripi încă funcționale de inger plutind în semilevitație pe deasupra pământului ce amenință să-i rănească genunchii: o formidabilă *echilibristică* lirică, pe cantul dintre copilărie și adolescență, slăbiciune și bărbăție, tumult interior și lege implacabilă a gravitației. În pofida tonului rezolut-triumfător și a gesticulației dezinhitate, de învingător în orice cursă a vieții, o undă rece de neliniște se strecoară în interiorul securizat al paginii de poezie, tulburând mulțumirea de sine, bucuria autocontemplării. Spre deosebire de alți comentatori care au văzut în aceste strofe un document sufletesc al eternei, sfidatoarei tinereți, nu m-aș grăbi să fac o astfel de echivalare, când apar, aici, indicii clare ale adevăratei stări de lucruri — fie ea și suspendată de proiecțiile adolescentine: „Sunt tânăr, Doamnă, încă aripile mă țin/ chiar de ating pământul pe-aproape cu genunchii”; „Sunt tânăr, Doamnă, tânăr, de-aceia nu te cred,/ oricât mi-ai spune, timpul nu își ascute gheara”; „deși arcașii ceții spre mine își reped/ săgețile vestirii, sunt tânăr”... Elementele concesive sunt grăitoare: precedate de câte un „deși”, „chiar de”, „oricât mi-ai spune”, apar secvențe neliniștitoare ce aduc riduri sub ochii atât de vii ai protagonistului. Apoi, tinerețea se trăiește, nu se declară. „Sunt tânăr”, repetiția aproape incantatorie cu care debutează fiecare strofă, indică, mai mult decât o realitate biologică incontestabilă și o stare de spirit construită pe ea, o spaimă secretă a ființei. Eroul liric, atât de combativ în aparență, își face curaj în forul său interior, încercând să amâne

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Elegii de când era mai tânăr

Mircea Dinescu, *Opera poetică, vol. I-II*, Editura Cartier, Chișinău, 2005, 202 + 194 p.

scurgerea nemiloasă a nisipului din clepsidră și întâlnirea cu... o Doamnă cu mâna încleșată pe coasă.

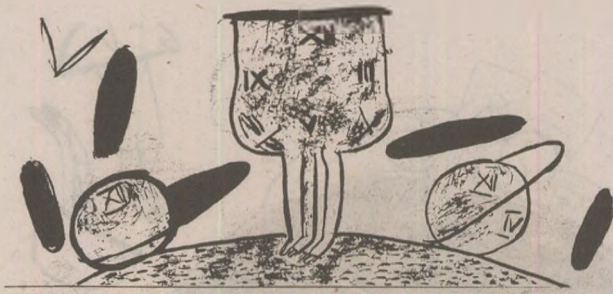
Departă de a figura și ilustra ipostaza de zeu tânăr, cu o suverană indiferență față de toate cele omenești (precum poezia de tinerețe a lui Nichita Stănescu), lirica lui Mircea Dinescu face și reface, așadar, desenul unor momente de grație smulse cu efort contextului și „domnului Ceas” ce ne măsoară destrămarea. Gesturile atât de libere, decise, ruperea convențiilor sociale și artistice, refuzul net al tiparelor comportamentale dau, într-adevăr, creației

sale un aer proaspăt și nonconformist. Dar fronda aceasta „tinerească”, „băiețească”, „muntenească” are ca arierplan și subton liric o gravitate mai puțin discutată de critica. Ea nu apare odată cu volumul *La dispoziția dumneavoastră* (1979) care, mai sceptic în premise și mai amar în concluzii, va diminua considerabil superbia eului liric; ci este prezentă încă de la debutul poetului, apăsat și chiar terorizat de combustia personajului pe care-l (re)prezintă. Planul reflecției profunde și dramatice îl dublează pe cel al acțiunii energice, ridicând împotriva fluxului vital o serie de obstacole și argumente solide. Cu cât eroul își întinde mai larg brațele pentru a cuprinde în axa lor lumea întreaga (gest romantic prin excelență), cu atât povara materiei despiritualizate îl apasă mai tare. Imaginile religiosului degradat împânzesc, literalmente, volumele de până la *Democrația naturii* (1981) inclusiv, conturând o lume ieșită din matca biblică și căzută în praful istoriei: „un Dumnezeu eretic se oglindește-n smoală/ iar Crist pe cruce are și pernă și cearșaf” (*Hidalgo*); „Maria își va vinde copilul în biserică/ mintindu-se de-a pururi c-un Dumnezeu-bărbat”, „cu penele de înger se-ngrașă alte perne/ iar lemnul crucii candid primește musafiri” (*Candid*); „dogari cioplesc din lemnul crucii doage/ iar Dumnezeu pare-un cazan cu aburi” (*Dresaj*); „Gări oarecum frigidere./ Măcelăria-i parcă tramvai./ Astăzi nu-i zi de tăiere./ Botezătorule, hai!” (*Interogatoriu*); „mai sus într-un muzeu cu uși închise/ vaca exactă paște manuscrise/ și în aceeași ordine firească/ biserica poartă gumari și bască” (*Cântec în așteptarea recoltei*). Titlurile înseși sunt de o sarcastică elocvență. Simbolistica sacră nu mai are forță de iradiere, precum în *Paradis în destrămare* a lui Lucian Blaga, unde porumbelul Sfântului Duh stinge cu pliscul ultimele lumini, iar păianjenii au umplut apa vie. Pe aceeași filiera expresionistă, și cu o notă mai puțin acută decât în elegiile unui rural ultragiatic ca Ion Gheorghe, lumea modernă, tehnologizată, industriile bine înșurubate, citadina conservă de beton configurează un decor cvasi-apocaliptic. Este o victorie a artificialului asupra naturalului, a realității sintetice și aseptice asupra gustului bun al vieții, pierdut odată pentru totdeauna: „Unul saruța cu duioșie caloriferul/ altul baga-n priză boschetul de trandafiri/ oh auziți cum se depune fierul/ în oasele copiilor subțiri.// (...) stele rulante cară grâu în soare/ limbile ceasului se coc și cad,/ Doamne-al mașinilor mai ai rabdare./ lasă bătrânii noștri să are/ măcar prin moarte c-un plug de brad” (*Plug de lemn*); „să facă fierul viermi s-aud betonul/ scâncind ca un copil la temelii./ sa se ridice revoltat coconul/ din fluturii atomici și zglobii// să înflorească-n noua oară prunii,/ oh veac înnebunit și patruped/ vreau să mai văd chiar coborâți pe funii/ zeii asfixiați în care cred” (*Funia de maci*). Proprietarul de poduri terorizat de tăvălugul civilizației nivelatoare și reconfortat cu democrația naturii se va exila, memorabil, pe o boaba de piper apărută, nu se știe de unde, într-un secol cefal și apter. Un strop de libertate, o fugă pe valuri de lângă „cei ce pun sticla betonul și fierul/ în spațiul din care-a fugit Dumnezeu”. ■

(Va urma)

cărți primite

- Claudiu Groza, *Caiet de teatrologie. Meseria de teatrolog*, II, Cluj-Napoca, Ed. Tribuna, 2005. 232 pag.
- Nicolae Mecu, *Centrul și periferia*, itinerar pe orbita clasică a literaturii române, București, Ed. Adam, 2004. 170 pag.
- Vasile Voia, *Invalizii zeului Apollo. Introducere în poezia modernă. Partea I: Novalis și Hölderlin*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2005. 224 pag.
- Ion Bulei, *Viața în vremea lui Carol I*, București, Ed. Tritonic, 2005. 288 pag.
- Ion Ianoși, *Hegel și arta*, ediția a II-a, București, Ed. Academiei Române, 2005. 248 pag.

critică literară

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Criza trecutului

Vorbim mereu de-o criză a prezentului dar pierdem din vedere faptul că există și o criză a trecutului. Ne îndepărtăm de trecut cu nonșalanță, perfidie, impasibilitate, aroganță, după împrejurări, ca și cum n-ar trebui să ne înscriem în fluxul devenirii culturale, ca și cum noi am fi pururi întemeietorii, ca și cum ne-am începe toate activitățile *ab origo*. Și poate că explicația nu rezidă numai în extrema frământare, în dramatica neașezare a actualității ce ne confiscă, ci și într-o superficialitate egotică a mentalității noastre care se lasă în voia unei amnezii confortabile, tangente la o ambiție excedentară. Dacă oficialitatea comunistă obișnuia a rescrie trecutul în conformitate cu intențiile sale propagandistice, a-l „re-crea” în chip abuziv, noi sintem tentați a-l ignora pur și simplu (mișcare *de facto* echivalentă cu proverbiala tactică a struțului). Rezultatele unui atare comportament nu pot fi decât decepționante. Criticii literare i-au sucit capul citeva metode odinoară în voga, azi depășite și-n Occident (Jean Paulhan denunța din vreme, pe bună dreptate, un „terorism al metodelor”), proceduri adesea imperative în demersul lor limitativ, cu pretenții de soluție ultimă. Tendința de monopol a structuralismului, bunăoară (la ale cărui rigidități au renunțat chiar și promotorii ai săi de marcă, precum Roland Barthes sau Tzvetan Todorov, la noi Mihai Zamfir), a dus la desconsiderarea tradiției critice (nu doar E. Lovinescu și G. Călinescu erau socotiți „depășiți”, dar pînă și un Gaston Bachelard a fost bătut pe umăr condescendent ca un „frumos pensionar al ideilor literare”). Concomitent, afirmarea dificilă a tinerilor autori de la finele „epocii de aur”, a așa-numiților optzeciști, s-a lăsat cu o exclusivă concentrare a acestora asupra producției proprii, însoțită de-o apăsătoare neglijare a predecesorilor ca și a contextului ce depășea dispozitivul generaționist. Un product amuzant al acestui izolaționism l-a constituit ajutorirea prețuire a unor notorii exponenți ai „realismului socialist”, apreciați — semn de miopie culturală — doar pe segmentul cel mai apropiat al prestației lor oportuniste. Un exemplu frapant pe care l-am dat de mai multe ori: asemuirea lui Ov. S. Crohmălniceanu cu... Titu Maiorescu și chiar cu Lucian Blaga! Cît privește poezia cea mai tinăra (las' că nici optzeciștii nu erau, în această privință, foarte diferiți), ea se arată doritoare foarte a-și exagera noutatea, avînd aerul a-și uita mai mult decât evidentă-i filiație avangardistă. Căci în pofida copioasei, obsesivei pigmentații porno ce-o caracterizează (devansînd cu mult insolitul *Jurnal de sex bogzian*),

ea nu e decît un capitol care continuă, fie și cu energii proaspete, resurecția poetică începută în primele decenii ale veacului anterior. N-o putem înțelege, n-o putem analiza, n-o putem omologa decît în funcție de familia din care, cu toate actele în regulă, face parte.

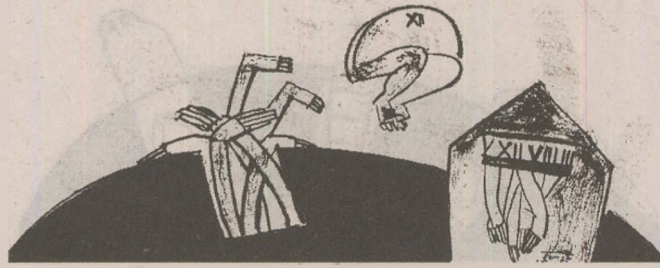
Ne-am propus, începînd cu aceste observații, a ne ocupa în prezentul comentariu de o carte a d-lui Tudor Cristea, *Chipul și oglinda*. Critic și scriitor, d-sa conduce una din neîndoios cele mai bune reviste ale provinciei noastre, *Litere*, cu o manifestare polemică remarcabilă, neînfeudată clișeeleor, bazată, alături de suculenta prezență a directorului, pe colaborarea unei măgulitoare triplete: Barbu Cioculescu, Alexandru George, Mircea Horia Simionescu. Chiar din prima pagină a volumului, dl Tudor Cristea pune degetul fără menajamente pe rana singerindă: „Ne preocupăm (și mă preocup, vai, în exercițiul meu critic curent) în mod excesiv și obstinat de prezent, recenzăm cu hărnicie autori care adesea sînt născuți morți, măgulim, zgîndărim sau lezăm orgolii și, în acest spectacol desfășurat, din păcate, nu chiar în plină scenă, ci undeva în fundal, ne îmbătăm nu o dată de iluzoria putere a criticii de a face și desfăcea destine și glorii și uităm să privim în urmă, convinși că lumea începe și, eventual, se sfîrșește cu noi”. Că lumea nu începe și nu se sfîrșește cu noi putem constata și din ceea ce-și propune autorul și anume abordarea unui șir de scriitori mai vechi. E la mijloc „o opțiune personală, menită a echilibra percepția critică a literaturii de azi”. Două sînt planurile pe care acționează criticul. Mai întîi, d-sa are în vedere derularea în substanță a creației, care face ca pe de-o parte operele trecutului să prefigureze pe cele ce vor veni, iar pe de alta, operele noi să arunce lumini asupra celor precedente, să le înveșmînte în irizările unor nebănuite sensuri și corespondențe. Astfel în predicile lui Antim Ivireanu sînt încercuite acele elemente pe care le „gustăm” acum, „satirice, pamfletare, muștrările severe, plastice, suculente, incriminările caustice, bine ritmate”. Prelatul se pricepea să asigure o tranziția lină de la materia teologică la situațiile existențiale, ajungînd acolo unde dorea, și anume la factorul moral concret, la viciul ce se cuvenea vestejit, de exemplu „aplecarea reprobabilă (remarcată cu stupefacție și de către Del Chiaro) a românului către injuratura spurcată, denunțată într-un pasaj care are savoarea lui, întrucîtva argheziană (sau soresciană, anticipînd enumerațiile din «La Lilieci»)”. La Negruzzi sînt semnalate „anticipările caragialești” din scrisoarea intitulată *Proprietate păgubitoare*, avînd ca obiect relațiile dintre chiriași și proprietari. În *Păcală și Tindală*, prozatorul „asamblează cu umor rabelaisian, din pură plăcere asociativă, proverbe, anticipîndu-l pe Anton Pann”, iar în fabula cu titlul *Statistica lupilor* probează „un rafinament odobescian”. *Istoria unei plăcinte*, un crochiz de moravuri fanariote, ar fi intrat în folclor „și rezistă și azi, dovadă că intuiția scriitorului a fost exactă”. Rezervele, tăios exprimate, într-una din epistolele lui Duiliu Zamfirescu către Titu Maiorescu, față de nuvela *O faclie de Paște* și față de drama *Năpasta*, în care romancierul credea a găsi artificiu și inautenticitate psihologică, îi sugerează exegetului o asemenea raportare: „E, acolo, o critică de detaliu, cîrțitoare și foarte asemănătoare cu cea operată nu demult de către Alexandru George asupra nuvelei «Calul» de Marin Preda”. Rememorările din copilărie și adolescență ale lui Gala Galaction au constituit, în opinia d-lui Cristea, modelul scriiturii din opul memorialistic al lui Preda: „Înduioșate sobru, presărate adesea cu observații ironice și autoironice, nelipsite de accente satirice sînt amintirile despre anii de școală, despre primul învățător, despre profesorii din liceu, cărora paginile corespunzătoare din «Viața ca o pradă» de Marin Preda le par tributare”.

Dar naturala interacțiune a creațiilor apare însoțită, în perspectiva unei istorii vii, cu momente de asimilație, rejectare și corijare, de schimbări periodice ale percepției. Avem a face cu „mutația valorilor”, proces care „aduce la zi” creațiile trecutului, curățîndu-le de scoriile conformismului, activîndu-le latențele, organizîndu-le și ierarhizîndu-le altminteri: „Există o dinamică a receptării ale cărei manete se află (și se vor afla mereu)

în prezent. Operele intră în umbră și revin în lumină succesiv, în măsura în care în spațiul lor există zone apte de a fi reconfirmate”. Deși operează sintetic, neocolind generalitățile inevitabile, sistematizările de bun-simț, țelul d-sale fiind de-a oferi segmente de istorie literară, imagini „rotunjite” ale operelor/autorilor, dl Tudor Cristea are grijă de-a releva de cite ori are ocazia pluri ale textelor nebagate-n seamă de exegeza anterioară, fațete ce reverberează într-un chip aparte în zilele noastre. Apăsînd pe „maneta” prezentului, scoate pe ecran un citat din Ion Ghica, incontestabil util pentru diriguitorii sistemului de învățămînt actual: „În loc de a încuraja inteligențele slabe, ar fi mult mai bine a deturna curentul și a împinge tinerimea spre meșteșuguri și meserii, și a pune astfel inteligențele mediocre în stare a deveni producătoare în loc de a deveni sterile și de multe ori pernicioase prin pretențiunile și exigențele lor. A face oameni învățați este un bine, a face numai advocați și jurnaliști este un rău (...) Strigăm cu toții industrie; dar se pare că am crede că s-ar putea înființa industrie fără meșteri și că s-ar putea produce fără producători”. Romanul lui Nicolae Filimon i se înfațesează demn de interes nu numai pentru cromatica epocii și intuiția tipologiilor, ci și pentru lecția de poetică ce-o implică, pentru spectacolul moral-stilistic: „La începutul istoriei speciei la noi, aflăm un roman despre cum se face un roman. Este un fel de lecție în cadrul căreia profesorul este la fel de important ca materia predată”. Cu alte cuvinte, „este posibil ca personajul principal al «Ciocoilor vechi și noi» să nu fie Dinu Păturică, nici Andronache Tuzluc, ci Filimon însuși”. În postură de „cîrțitor” la adresa „mucalitelui” Nenea Iancu („caz delicat”), căruia îi apreciază totuși inteligența penetrantă, Duiliu Zamfirescu are ceva „din fiul scriitorului, Matei, cel pe care Călinescu îl ironizează pentru fumurile aristocratice”. Proza lui Vasile Alecsandri, autentică sub unghie, simplelor „însemnări de călător”, se înrobește convenției de îndată ce trece în imaginarea situațiilor, în compoziția stărilor sufletești: „Spirit clasic, el este un adept al convenției ce nu imaginează subiecte, ci le *rescrie*. Clasicul repetă în chip original, dacă se poate spune așa, supunîndu-se canoanelor, în vreme ce romanticul, măcar în principiu, eliberează fantezia și descatușează creația. Alecsandri receptează însă modelele romantice la suprafață și într-un mod canonic, specific culturii sale clasice. De aici provine impresia de artificialitate în aproape tot ce ține în opera sa de ficțiune și de postura gravă”. Nuvela lui Gala Galaction, *De la noi la Cladova*, e abordată prin grila terminologiei lui Wayne C. Booth, conform căreia succesul ori insuccesul strategiei scrisului prozastic ar fi determinat de relațiile ce se stabilesc între scriitorul în calitate de „om real”, autorul care se implică-n discurs în calitate de *alter ego* al scriitorului și eventualul narator. În cazurile în care omul real își deversează parerile în text peste capetele observatorilor și agenților naratoriali, opera riscă a eșua în tezismul moralizator. Nu o dată acuzată de un asemenea tezism, numita scriere a lui Galaction ar conține contramăsuri salutare: „Se poate descoperi, la o lectură atentă, în «De la noi la Cladova», o voce care dublează ironic, cu multă discreție, glasul ce se muștră al părintelui Tonea. Este vorba de comentariul abia sesizabil al naratorului, care se distanțează de personaj și de frământările sale, punîndu-l parcă sub lupă, ca pe un gîndac oarecare. Această impresie nu poate fi contrazisă, ci, dimpotrivă, este justificată de prezența unor momente apăsate simbolice, cum ar fi cel al casei sfîșiate rostogolindu-se la picioarele popei”. Fără a fi spectaculoasă, lectura d-lui Tudor Cristea impune printr-o finețe ușor melancolică în poziționarea-i asumată între trecut și prezent.

Și cum am putea încheia mai sugestiv decît reamintîndu-ne o vorbă a ghidusului Cornel Regman ce releva caracterul benefic pentru critica indigenă a numelui de Cristea? Lista cuprinzîndu-i pe Valeriu Cristea, Dan Cristea, Radu Calin Cristea, Daniel Cristea-Enache se complințește pe deplin onorabil cu numele lui Tudor Cristea. ■

Tudor Cristea, *Chipul și oglinda*, Ed. Adam, 2005, 196 pag.

comentarii critice

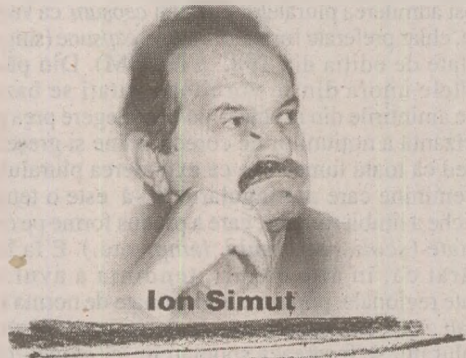
Interpretarea poeziei lui Octavian Goga (20 martie/1 aprilie 1881-7 mai 1938) a oscilat între două extreme: a fost considerată când reprezentativă numai pentru aspirațiile Ardealului dinainte de Unire, când desprinsă aproape total de orice conjunctură politică. Se cunoaște prea bine ideea lui G. Călinescu, afirmată în *Istoria...* sa din 1941, că „după Eminescu și Macedonski, Goga e întâiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totdaodată și pur ca și Eminescu“. În acest fel, cele două extreme erau conciliate în simultaneitatea lor, iar posteritatea a pus din ce în ce mai mult accentul pe dimensiunea anistorică a suferinței materializate atât de concret în *Rugăciune*, *Plugarii*, *Noi* și *Oltul* — poemele care deschideau volumul de debut, din 1905, al lui Octavian Goga, văzut în continuitate directă cu *Doina* eminesciană. Nimeni, după 1941, nu a mai putut face abstracție de fraza lui G. Călinescu, rămasă un epitaf pentru eternitate: „Și Eminescu și Goga cântă un inefabil de origine metafizică, o jale nemotivată, de popor străvechi, îmbătrânit în experiența crudă a vieții, ajuns la bocetul ritual, transmis ară explicarea sensului“. Din „poetul pătimirii noastre“, poetul Ardealului de până la 1918, Octavian Goga devine poetul unei pătimiri generice, poetul suferinței înscrise remediabil în condiția umană. Dar în primele decenii ale secolului XX nu a fost așa.

Mesianismul și poezia politică a unui popor ce-și așteaptă eliberarea au fost percepute mai acut în 1905 și imediat după aceea. Și era firesc să fie așa. În prima înteză consacrată foarte tânărului poet, în profilul din 1906 publicat de E. Lovinescu în *Pași pe nisip*, Octavian Goga era situat în succesiunea directă și imediată a lui Andrei Mureșanu, George Coșbuc și Șt. O. Iosif: „Prima notă caracteristică a d-lui Goga este nota patriotică de înțință exclusiv ardelenească“ — aprecia binevoitor criticul și se oprea sistematic, cum vor face toate abordările didactice de mai târziu, la principalele direcții tematice. Analiza critică pune în evidență poetul Ardealului, poetul ăranilor, poetul naturii, poetul satului și al familiei, poetul ubirii. Deși realizate într-un „patriotism strâmt“, aceste tendințe tematice sunt menite „să cânte suferințele fraților oștri și să le oțelească sufletele prin falfăirea steagului și poartă scris pe el: dezrobirea și libertatea“. Poezia lui Octavian Goga — notează E. Lovinescu în vol. II din *istoria...* sa, versiunea din 1927, cu firescul unei observații le domeniul evidenței — „se identifică cu întreaga mișcare și redesteptare a energiei naționale de la începutul veacului nostru“. În Ardealul oprimat, conștiința literară a poetului era inevitabil determinată de conștiința politică. Idealul de libertate era cea mai arzătoare dorință, în fața căreia ra decent să-și reprime propriile patimi: „Eu — scrie poetul în profesiunea de credință din *Fragmente autobiografice* —, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă într-o trambiuță de alarmă. Am văzut în criitor un element dinamic, un rascolitor de mase, un revoltat, un pricinuitoare de rebeliuni. Am văzut în criitor un semănător de credințe și un semănător de irinți“.

Dimensiunea socială, aspirația politică, turbulența evdentică îl plasează indubitabil pe Goga în categoria omantismului major. Crezul său artistic sintetizează într-o viziune unică mesianismul, ideea de specific național, sensul eroic al luptei patriotice. Pentru el, „literatura rebuie să izbucnească local, vulcanic, din rărunchii unui popor, căci numai atunci își are valoarea ei“ (afirmație reluată din aceleași *Fragmente autobiografice*). Născut, după propria mărturisire, „într-o vreme când principiul rațional domina toate fluctuațiile sufletului românesc“, lestinul său de intelectual și poet a trebuit cu necesitate să evolueze în consonanță cu ideea națională, înțeleasă a un „comandament etic“ și estetic: „am-născut cu umnii strănși — scrie memorabil poetul pătimirii transilvane —; sufletul meu s-a organizat din primul moment pentru protestare, pentru revoltă, cel mai puternic sentiment are m-a călăuzit în viață și din care a derivat formula nea literară“. Programul său etic și estetic, deopotrivă, implică alungarea patimilor personale, indecente în fața

suferințelor colective. Opera sa poetică trebuie înțeleasă, la un prim nivel, ca o asumare a istoriei transilvane.

O vreme, imediat după 1918, s-a apreciat că poezia lui Octavian Goga ar fi atinsă de mutația istorică a valorilor estetice. Din perimetrul criticii intransigent estetice s-a răspândit părerea — susținută, de pildă, de Mihail Dragomirescu — că „poezia lui Goga, reductibilă la cerințele trecătoare, s-a perimat odată cu înfăptuirea idealului național“.

Ion Simut

Octavian Goga – 125

Mesianism național

D. Caracostea putea crede și el în interesul „limitat local, mărginit la pătura țărănească din Ardeal“. Pompiliu Constantinescu opina și el, în 1925, că „poezia d-lui Goga e atinsă de caducitate“ și contează numai ca „valoare documentară“. Scepticismele estetice, destul de vechi, nu sunt deci puține și nici negliabile. În ce puncte mai solicită astăzi interesul estetic (nu doar istoric) o poezie păstrată de postumitatea scriitorului (săvârșit în 1938) într-un relativ con de umbră? Care sunt zonele ei de permanență? — iată întrebări legitime și obișnuite în posteritatea critică a unei opere viabile. Un răspuns scurt

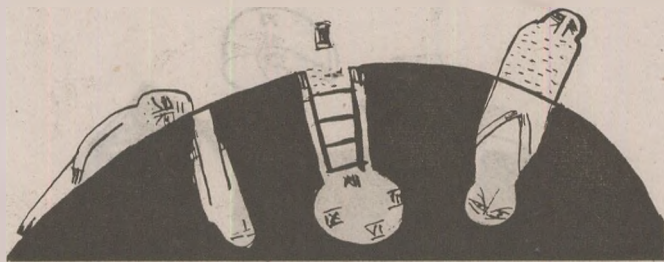
poate fi dat după un oarecare răgaz de meditație critică, luând în seamă și numeroasele studii și monografiile care i s-au consacrat, dar ținând cont mai cu seamă de sugestiile călinesciene.

Poezia lui Goga se vrea regia unei suferințe ridicată la rang universal: este o suferință a lumii sau, cu exprimarea din *Rugăciune*, „jalea unei lumi“. Ea are revelația ființei răvășite, a universului pustiit, cu echilibrul și armonia pierdute. Frântura finală de vers din *Apostolul*: „Ardealul n-are Dumnezeu“ e în măsură să dea rezonanță extraordinară lamento-ului. Afirmția nu trebuie speculată în sensul transcendenței goale. Ar fi exagerat. Credința religioasă e fundamentală în poezia lui Goga. Dumnezeu pune la încercare credința unui întreg popor prin suferințele pe care i le provoacă: Ardealul din poezia lui Goga e atât de deznădăjduit încât pare că nu are Dumnezeu, retras provizoriu dintr-o lume supusă suferinței. Avem aici revelația singurătății esențiale a unei lumi parșite de divinitate: un neam întreg înaltă „străina rugăciune“ „spre Dumnezeu rece-al morții“. E fiorul unei profunde pătimiri sau cumplite ispășiri. Speranța există, totuși. Transcendența nu e goală. Eliberarea Ardealului e echivalată cu mântuirea. Codrul înfiorat, pătruns de „amarul cântării“ (în poemul *Dimineața*) ar putea fi martorul izbăvirii: „Deschideți larg poarta, cărunților brazi./ Sa vie-mpăratul maririi./ Sa mângâie jalea nestinsului dor./ Sa-mpace durerile firii...“ Un nou Mesia este așteptat, ca în *Clăcașii*, să fie „izbăvitor durerilor străbune“ și să întrupeze „biserica nădăjduirii noastre“.

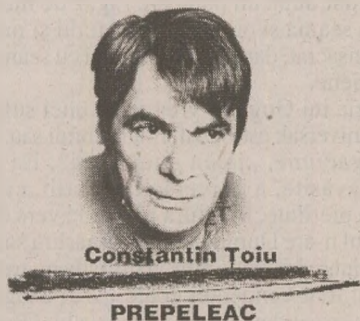
În poezia lui Goga un frison străbate ca o undă materia: e cutremurarea imprimată tuturor elementelor de un suflet ultragiă, ce contaminează totul până la zbuciumul universal, a cărui propagare o întreține mereu. Tremurul, fiorul, învolburarea, jalea, cutremurul, frenezia, lacrimarea, cloclotul, murmurul, strigătul, frământul, plânsul sunt forme de difuziune tragică a suferinței. Sunt semnele unui echilibru interior pierdut — răsfrânt devastator asupra întregii lumi, a cărei credință este greu pusă la încercare. Universalizarea suferinței se realizează printr-o enormă rezonanță. Un stigmat al răului ce trebuie extirpat apasă nu doar o individualitate, nu doar o parte geografică a lumii, ci însăși Ființa. Suferința e ridicată la rang cosmic: „Cu lacrimi plâng genele zării“, printr-o difuziune uranică: „În geamăt se-naltă durerea la cer./ Câmpii de lumini să-nfioare./ Luceafărul simte văpaia arzând/ Și tremura, bietul, și moare./ Cu ochii plânși, stelele toate se duc/ Pe patul de nori să se culce;/ Din dragostea stinsă în neguri de zări/ Lin picură liniștea dulce“ (din poemul *Dimineața*). Unda tristeții metafizice, înălțarea durerii la cer dau poeziei lui Goga o vibrație cosmică definitorie, prevestind destrămarea sacrului și răvășirea lumii din poezia lui Lucian Blaga.

Caracteristică imaginilor acestei poezii — „văltoare de patimi și de năzuință“ — e fluidizarea furtunoasă a materiei ca o formă de revoltă. Totul se topește în „râuri de văpaie“, într-un unic și impunător val al energiei protestatate, ca un „uragan de lavă“ sau ca „un râu de flăcări“. Apa stihială sau valul aprins sunt alte combinații metaforice de elemente primordiale. Percepția lumii („valul firii“) și percepția timpului („valul vremii“) stau sub semnul acvaticului. În straturile sale profunde, o viziune de natură duală îmbină metaforic două elemente esențiale: apa și focul — un element primordial, regenerator, cu unul de apocalipsă, purificator. Poetul însuși se definește în poemul *Fără țară* „un strop de foc“ (din volumul *Cântece fără țară*, 1916). Altă dată, în *Străinul* (din volumul *Ne cheamă pământul*, 1909), imaginarul poetic apelează la același tip de oximoron: „ploaia razelor de soare“.

O infernală combustie internă a unei lumi mistuite de suferință se revelă într-o viziune plutonică, scrutătoare de abisuri, unind reveriile htoniene ale voinței (răzburare, revoltă, vizionarism), năzuința eliberării de sub tirania nopții (mesianismul), cu turbulența vulcanică a apei violente și puterile focului purificator. Sub aspectul de poezie socială, patriotică sau politică, numai aparent limitată la situația Ardealului de până la 1918, stă aprins rugul unui vizionarism ce răsfrânge suferința asupra întregului univers. În ceea ce are mai durabil și mai profund, poezia lui Octavian Goga descinde din zona plutonicului eminescian, de unde „auzi eterna lumilor durere“ (ca în poemul *Înviere* din volumul *Ne cheamă pământul*). ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Masa de scris

Noaptea, cuvintele, mici, ori memorabile, sunetele, miresmele, chipurile și întâmplările lumii se reîntorc grăbite spre masa de scris, irezistibil atrase ca de un magnet. Sau poate doar un cuib... Unul conținând în miniatură un continent întreg de idei, sentimente, destine, conflicte, întrebări. Viața. Nu se poate închipui pe tărâmul mesei de scris altă pasiune decât înfruntarea găfăită, lupta lui Iacob cu Îngerul mut, amândoi încheștați într-o strânsoare supremă, primul somându-l pe cel de-al doilea să-și spună numele...

A te așeza la masa de scris, este mai întâi un duel cu Necunoscutul. De aceea, actul are un ceremonial; când nu este plin de ticuri, de bizarerii, al căror rol e să învaluiască teama.

*

Machiavelli se îmbracă în cel mai de preț costum al său, cel de ambasador, și scria în picioare între sfeșnicile aprinse.

*

Mitropoliții și cronicarii noștri luminați oficiau tot drepti, în strane, între lumânări, iar bărbile lor, dimineața, erau țepene de picăturile cerii pe firele sure.

*

Faulkner a scris *Pe când trăgeam să mor*, pe o mască de sudură, în vacarmul unei uzine — *zgomotul și furia...*

*

Hemingway scria tot în picioare, la un pupitru înalt, în poziția unui vânător de lei, aruncând foile peste umăr, și care cădeau pe podea cu traiectoria frunzelor scuturate, toamna.

*

Calinescu iubea exiguitatea, biroul fin, franțuzesc, dilatând spațiul cu presiunea demiurgică a fanteziei.

Pe fereastră, în curtea strâmtă și ea, el vedea un cocoș mic, alb, de o rasă pitică...

Sunt sigur că acest cocoș liliputan, anume ales astfel, pentru amplificarea prin geniu, lui i se părea Cocosul imaginat de Creangă, și care, înghițând aurul, venea zilnic la geam, cerând socoteală... ■

Așa cum am mai arătat în această rubrică, apariția noului *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic* (DOOM², 2005) a stârnit anumite proteste împotriva relaxării normelor: unii vorbitori (printre care și profesori de limba română) au resimțit acest lucru ca o amenințare la adresa prestigiului social atribuit prin limbă și chiar a ideii de normă, afirmând că admiterea unor forme după criteriul frecvenței lor în uz reprezintă o cedare în fața inculturii, analfabetismului etc. Unul dintre punctele cele mai sensibile ale noilor recomandări academice pare să fi fost admiterea pluralurilor *cireși* și *căpsuni* ca variante literare, chiar preferate formelor *cireșe*, *capsune* (singurele acceptate de ediția din 1982 a DOOM). Din păcate, protestele unora dintre vorbitorii iritați se bazează doar pe amintirile din școală și pe o înțelegere prea puțin relativizantă a noțiunilor de corectitudine și greșală.

Cred că toată lumea știe că extinderea pluralului în *-i* la feminine care au singularul în *-ă* este o tendință mai veche a limbii române, care a produs forme pe deplin acceptate (*școli, roți, limbi, lampi* etc.). E la fel de adevărat că, în alte cazuri, tendința a avut doar rezultate regionale, populare, sancționate de norma cultă: *ciocolați, înghețai, fabrici, căși*. La împrumuturile recente în *-ă* pluralul se formează spontan în *-e* (*clona - clone, fiestă - fieste*); acest lucru demonstrează că tendința de trecere de la *e* la *i* nu mai este activă, ceea ce întărește percepția ei negativă. Iorgu Iordan a fost convins că *-i* se va generaliza: în *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor* (1943, 1948), considera tendința ireversibilă: "nu văd ce-ar putea interveni s-o oprească" (p. 63). Și Al. Graur a preluat această idee (prin care în 1940 explica pluralul *sumi*, în loc de *sume*). În celebra sa carte din 1968, *Tendințele actuale ale limbii române*, Graur discuta pe larg problema ("foarte adesea cele două forme coexistă, de exemplu *cireșe* și *cireși*", p. 106), dar își pune și o întrebare aproape retorică: "Nu cumva în momentul de față, după o perioadă de dezvoltare a tipului cu *-i*, se dezvoltă din nou cel cu *-e*?" (p. 118). Mai târziu, în *Dicționar al greșelilor de limbă* (1982), același Graur recomandă tocmai formele *cireșe* și *capsune*, cu o explicație care se va bucura de o lungă carieră: forma în *-i* "e pluralul de la numele pomului / plantei".

Am constatat cu surprindere că unii vorbitori de azi pur și simplu neagă existența în uz a formelor de plural *cireși* și *căpsuni*. Poate fi vorba de o percepție dialectală (recunoașterea doar a formelor din propriul grai), dar și de o eroare de percepție mai generală. Se știe că adesea auzim doar ceea ce știam dinainte: cineva poate avea o rostire diferită de cea recomandată, pe care să nici nu o conștientizeze. Nu e imposibil ca același vorbitor să condamne dezacordul și să-l folosească în fraza următoare. Cei care au învățat la școală că sînt corecte doar pluralurile *cireșe* și *capsune* pot să nici nu observe tot ceea ce deviază de la aceste forme. Chestiunea se complică prin apelul la raționalitate și diferențiere: pentru nespecialiști, e foarte atrăgătoare ideea unei logici a limbii, a presupusei sale tendințe de a elimina ambiguitatea și de a distinge sensurile. În realitate, limbile naturale funcționează perfect cu o mulțime de ambiguități și polisemii, rezolvate doar de apelul la context. În cazul dat, i-a convins pe mulți ideea lui Al. Graur - că ar trebui

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Cireșe și cireși

ca pluralurile *cireși*, *căpsuni* să fie rezervate substantivelor masculine *cireș*, *căpsun*, care denumesc planta, iar pluralul în *-e* (feminin) să desemneze exclusiv fructul. De fapt, o asemenea diferențiere există în mai multe cazuri (*pruni - prune, corcodușă - corcodușe*), dar nu în toate: *piersici* și *nuci* (unde consoana din final a favorizat trecerea la *i*) sînt formele de plural masculin (de la *piersic*, *nuc*), omonime cu pluralul feminin (de la *piersică*, *nuca*). În limbă se găsesc mai întotdeauna atît argumente, cît și contraargumente pentru orice principiu excesiv de logic.

În orice caz, formele în discuție au mai fost acceptate de normele din trecut. În *Dicționarul enciclopedic ilustrat Cartea Românească*, din 1931, I.A. Candrea consemna pluralurile *cireșe* și *cireși*. Dicționarul academic al lui Sextil Pușcariu - *Dicționarul limbii române*, 1940 - înregistra la *căpsună* pluralurile *căpsune* și *căpsuni*, la *cireașă* pluralurile *cireșe* și (mai rar) *cireși*. În *Dicționarul limbii române moderne* (DLRM, 1958), *cireașă* avea, alături de *cireșe*, și varianta de plural *cireși*, iar *căpsună* doar pluralul *căpsuni*. Așadar, cei terorizați de normă ar trebui să știe că a existat o perioadă, nu prea îndepărtată în timp, în care pluralul *căpsune* era, conform dicționarului, greșală!

Rămâne totuși de combătut principala obiecție a inamicilor celor două plurale: că ele nu sînt chiar atît de frecvente încît să fie acceptate de norma actuală. În *Atlasul Lingvistic Român* (ALR), serie nouă, vol. I (1956), răspunsurile *cireși* (*cireși albe, cireși sălbatice*) apar prin sud-est (fără a alcătui o arie compactă), dar și în ara Făgărașului și Apusenii; e într-adevăr mai răspîndită forma de plural *cireșe* / *cireășe*, adesea cu variantele regionale de pronunțare impuse de rostirea dură a consoanei ș: *cireșă, cireșî*. La o rapidă căutare pe Google a formelor articulate, care trimit doar la feminine, pluralul *cireșele* e net superior numeric (12.500 de atestări, față de 189 - *cireșile*), dar raportul se inversează pentru *căpsună*: *căpsunele* apare doar de 577 de ori, față de 9.330 de atestări pentru *căpsunile*. Înregistrări mai vechi și frecvențe mai noi atestă existența și în bună măsură și răspîndirea acestor forme. ■

Studentești...

Sâmbătă seara, la capătul unei săptămâni saturate de „zeul fotbal” și de avatarurile sale (Dumnezeul, diavolul și drăcușorii), în care muzicile ritmate ale cluburilor de noapte devin imnuri triumfaliste ale unor cluburi sportive, în care scorul de forfait e doar amăgitorul preludiu al unei înfrîngerii, iar portarii ghinionisti arată ceva mai spilcuiți (și mai asortați) decât domnișoarele din modeling, am avut parte de un aproape discordant spectacol elisabetan în Ștefan cel Mare. Sportul Studentesc a învins cu 5 la 4 pe Dinamo. Pe teren, acolo unde nu prea mai suntem obișnuiți să privim, când e vorba de fotbal. O echipă, așadar, cu un stadion minuscul, dosit undeva în Regie, printre cămine locuite de foști olimpici la matematică, o echipă cu jucători suspecți (prin vîrstă și prin dăruire) de a fi încă în tatonările junioratului, cu un joc de o eleganță înduioșătoare. Au condus cu 3 - 0 (mai

cunoaștem...), apoi cu 4 - 1, au fost egalați în ultimul minut (cum ziceam...). Apoi au marcat ei, nonșalant. Fără minuni făcute de bigotismul inocent al vreunui patron, fără stimulente financiare lipite pe frunte sau violențe frisonante ale galeriei.

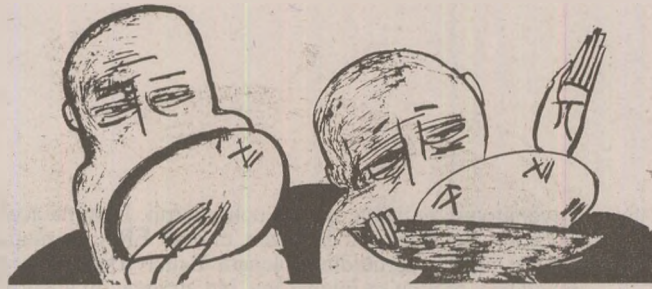
O legendă a microbiștilor spune că fotbalul e practicat de cei care nu-și pot permite să aleagă un sport mai costisitor. Așa începe și exact așa rămâne: studentește.

Cronici bizare

În nr. 74 al *SUPLIMENTULUI DE CULTURĂ*, ca de obicei la zi, incitant și tipărit pe o hîrtie imposibilă, reține atenția cronică literară dedicată de Luminița Marcu volumului *Zogru* de Doina Ruști. Textul său nu se remarcă prin calitatea analizei sau originalitatea interpretării, ci printr-o notă de umor involuntar specifică, de mai multă vreme, tinerei recenzente. Comentînd cartea unui

autor, ea profită de ocazie pentru a se răfui cu cărțile altor scriitori, cu opiniile altor critici despre acele cărți, cu premiile primite de ele ș.a.m.d., la infinit. Astfel, o coloană și jumătate din cronică la romanul Doinei Ruști e dedicată demantelării romanului *Cruciada copiilor*, de Florina Ilis, care, aflăm, „nu are nici un fel de deschidere, de anvergură, de semnificație”. „E doar o carte foarte lungă”, a cărei critică ultrafavorabilă indică „spiritul gregar al receptării actuale din România”. Ce ne-am fi făcut, oare, fără vigilența Luminiței Marcu și fără talentul ei de a scrie despre o carte, arătîndu-se dezgustată de altele? Este și cazul *Istoriei literaturii române contemporane. 1941-2000* de Alex. Ștefănescu, executată scurt („acea glumă proastă”) în șapoul cronicii despre Doina Ruști. Să fie acest gen de „critică” o glumă mai bună? Numai Zogru ne-ar putea edifica.

Cronicar

cultura

Sînt cîteva experiențe în viață al căror efect este atît de durabil asupra noastră încît, la capătul lor, simțim că ceva s-a schimbat în chip iremediabil. Pur și simplu nu mai putem fi aceiași oameni care fusesem înainte de a apuca să le trăim. Ni se schimbă optica, ni se schimbă gusturile, ba chiar și sensibilitatea noastră începe să fie alta. Și pentru că au o asemenea putere asupra noastră, pe aceste trăiri obișnuim să le numim „experiențe cruciale“.

De ele ne vom aminti ca de acele răsturnări de perspectivă în urma cărora ceva din identitatea noastră psihologică s-a modificat pentru totdeauna. Iar surprinzător este că, atunci cînd ne întocmim un *curriculum vitae* menit a oferi altora o imagine fidelă a personalității noastre, despre aceste experiențe nu pomenim o vorbă. În schimb, pomenim o puzderie de repere exterioare a căror relevanță strict umană este cu atît mai săracă cu cît ele au pornit de fapt tocmai din acele experiențe cruciale pe care le-am trecut sub tăcere. Iubirea, suferința, boala, moartea celor apropiați, lectura unei cărți, nașterea unui copil, stagiul militar, claustrarea penitenciară sau revelația credinței sînt cîteva exemple. Ele dau substanță vieții noastre și tot ele sînt actul de legitimare a aceea ce sîntem în *cursul vieții*.

Din acest punct de vedere, orice *curriculum vitae* este forma convențională de deformare a *cursului vieții* noastre, un curs pe care îl ascundem în aceeași măsură în care, în locul lui, lăsăm să transpară semnele performanțelor noastre sociale. În realitate, un adevărat *curriculum vitae* ar trebui să conțină, lapidar și sec, suita zdruncinărilor afective din viața noastră. Cutare a iubit în anul cutare, a suferit în anul cutare, a fost înfrînt în anul cutare, s-a îmbolnăvit în anul cutare și a fost umilit în anul cutare. Restul gesturilor noastre lumești nu sînt decît expresia socială pe care aceste experiențe le-au luat în timp.

Cartea lui Valeriu Gherghel, gazetar și profesor de filozofie la Facultatea „Al. I. Cuza“ din Iași, ne spune un singur lucru: că din rîndul trăirilor cruciale de care un om poate avea parte în viață face parte și lectura. Aproape că sună desuet în zilele noastre, dar citirea unei cărți la un moment dat poate avea o asemenea influență asupra unui om încît, comparată cu obișnuitele trăiri cotidiene, ea poate cîntări cît o experiență. Urmarea imediată va fi o schimbare de optică și, în al doilea rînd, o adîncire treptată în deprinderea aceasta, atît de bizară și din ce în ce mai rară, a citirii cărților.

În prelungirea distincției pe care am făcut-o mai înainte, este limpede că, dacă pagina a doua a cărții lui Valeriu Gherghel ne prezintă un *curriculum vitae* extrem de sărac al autorului, în schimb celelalte pagini din *Porunca lui rabbi Akiba* ne dezvăluie, cu demănușul, o secvență crucială din *cursul vieții* sale: experiența lecturii, cu toate nuanțele, delicia, dezamăgirile și tribulațiile pe care o asemenea patimă le poate implica.

Și cum a citi o carte este prin excelență un act al singurătății, și cum orice lucru pe care ajungi să-l faci mereu de unul singur are ceva din natura solitară a unui viciu, lectura este forma perfectă pe care o poate lua un viciu atunci cînd este practicat de ființa unui intelectual. Și, ca orice viciu, lectura are cîteva trăsături distincte: repetiția, dependența și rafinamentul.

Să le luăm pe rînd: lectura nu poate deveni un ritual decît repetînd-o mereu. În plus, dispoziția sufletească pe care ți-o dă lectura nu poate fi întreținută decît, așa, repetînd-o în chip regulat. Fără repetiție nu există plăcere, cum fără repetiție nu există nici dependența pe care o capeți de la un moment dat încolo. Iar dependența poate fi recunoscută după un simptom inconfundabil: nu poți pleca undeva fără să iei cu tine o carte, sau nu poți să te așezi seara în pat fără să răsfoiești măcar cîteva pagini din ea. În schimb, reversul dependenței este rutina, cu sațietatea pe care o resimți uneori și cu pierderea treptată a candorii lecturii: cititul încetează să mai fie un act inocent, de lăsare completă în voia ficțiunii pe care ți-o propune cartea, devenind în schimb un act lucid și dureros de apreciere a ceea ce citești: bucuria lecturii a dispărut, în locul ei aparînd tristețea discernămîntului critic. Nu mai trăiești cartea, ci o evaluezi, nu o mai citești pătîmind-o la propriu,

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Patima lecturii

Valeriu Gherghel, *Porunca lui rabbi Akiba. Ceremonia lecturii de la Sfîntul Augustin la Samuel Pepys. Eseuri și autofricțiuni exegetice*, Ed. Polirom, 2005, 254 pag.

ci o judeci analizînd-o la rece. Urmarea e că patima se preschimbă în chin, iar desfătarea lasă loc plictisului.

Iar în fața plictiselii, leacul cel mai eficient e rafinarea ochiului celui care citește: nu te mai preocupă acțiunea, ci felul în care este descrisă, nu te mai încintă povestea ca atare, ci tehnica de care face uz scriitorul, nu te mai atrage deznodămîntul, ci acele răsuciri sintactice sau expresii fericite peste care autorul nimerește cel mai adesea fără voia lui. Dar de toate aceste nuanțe nu-ți dai seama decît după ce începi să te gîndești la ele. Altfel spus, lectura începe cu adevărat să fie lectură abia o dată cu meditația pe marginea ei. Iar cartea lui Valeriu Gherghel chiar asta este: o suită de meditații pe marginea lecturii și a rostului cărților.

Subtitlul cărții este grăitor în această privință: *Ceremonia lecturii de la Sfîntul Augustin la Samuel Pepys. Eseuri și autofricțiuni exegetice*. Cuvîntul care stîrînește din capul locului nedumerirea este cel de „autofricțiuni“, dar, citind cartea și intuind umoarea temperamentală a autorului, nelămurirea se risipește: prin ironia întoarsă asupra lui însuși, Valeriu Gherghel dovedește o mucalițenie sfătoasă de scriitor lipsit de

fibra orgoliului: nu ezită să ia distanță față de sine și să-și critice propriile gînduri atunci cînd simte că s-a contrazis. Din păcate, dimensiunea autoironică a scrisului său are darul de a dilua impresiile pe care lectura le face asupra cititorului. Căci acolo unde ironia domnește, acolo profunzimea are de suferit.

Dacă însă trecem peste această nuanță autosarcastică ce amenință să împrumute cărții aerul frivol al unor eseuri jucăușe, dacă așadar lăsăm cărții adevărata atmosferă ce razbate din paginile ei – și anume cea de meditație sobră pe marginea actului de a citi în genere –, atunci *Porunca lui rabbi Akiba* este o carte reușită: o carte despre lectură a cărei lectură este ea însăși una plăcută. Te regăsești în paginile ei și îl urmărești pe autor fără să fi amenințat de riscul de a ajunge să te plictisești.

Valeriu Gherghel scrie clar și cu vervă, știind să-și folosească fundalul filozofic al culturii sale. De aici distincțiile analitice și observațiile fine cu care își presară cartea, și tot de aici lumea clasică din rîndurile căreia își alege autorii ale căror cărți le comentează: Petronius, Apuleius, Augustin, Origene, Montaigne, Hawthorne sau Borges. Și, deși autosarcastic în adîncul firii sale, Valeriu Gherghel nu are defel o natura polemică, dimensiunea ironică a ființei sale înabușindu-i coarda vituperantă a scriitorului belicos. Valeriu Gherghel are o blîndețe constituțională, iar părerile lui, cu toate că sînt răsperate și ferme, nu au asprimea unui spirit încrîncenat. Și chiar și atunci cînd se distanțează de opiniile unui Nicolae Manolescu, Mircea Mihăieș sau Emil Brumar, o face fără patosul beligerant al celui care caută cu tot dinadinsul să-și impună punctul de vedere. Dimpotrivă, e multă serenitate în scrisul lui Valeriu Gherghel, un fel de delicatețe apriorică de care autorul nu se dezice nici măcar atunci cînd nu este de acord cu alții.

Dar gustul cu care rămîi în urma lecturii cărții este ca acela pe care îl capeți după o mîncare rafinată și totuși amară: rafinată, întrucît Valeriu Gherghel scrie bine; amară, întrucît mesajul de fond al cărții este acesta: lectura și-a pierdut astăzi prestigiul de odinioară. A încetat să mai fie un ritual, un act solemn a cărui gravitate să te ducă cu gîndul la echivalentul ceremoniilor religioase din trecut. Și, din ceea ce fusese odată lectura, și anume act de inițiere în misterul unei alte lumi, ea a ajuns să fie un mijloc laic de evaziune din realitatea cotidiană. Din act liturgic, a devenit leac psihologic, iar din mijloc mistagogic, simplă unealtă de evadare. ■

cărți primite

- Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească*, studiu, Editura Polirom, Iași, 2006, 558 p.
- Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, studiu, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 2006, 312 p.
- Gelu Ionescu, *Covorul cu scorpioni*, „Douasprezece fragmente memorialistice“, Editura Polirom, Iași, 2006, 340 p.
- Societatea Culturală „Lucian Blaga“ Cluj-Napoca, *Meridian Blaga*, vol. I-II (Literatură-Filosofie; cuprinde comunicări prezentate la sesiunile științifice anuale de la Cluj-Napoca, 1990-2002), notă introductivă de Irina Petraș, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2005. 252+324 pag.
- Andrei Marga, *Religia în era globalizării*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Ed. Fundației pentru Studii Europene, 2004. 300 pag.
- Lucian Alecsa, *„Inutul Klarei*, Botoșani, Ed. Dionis, 2005 (versuri). 110 pag.
- Elena Abrudan, *Cinghiz Aitmatov sau adevărul vieții*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2005. 172 pag.
- Ilie Rad (coordonator), *Jurnalismul cultural în actualitate*, Cluj-Napoca, Ed. Tribuna, 2005. 284 pag.

Motto:
„Și, într-un colț, barbatul cu cele trei morți ale sale“
(Dintr-un poet total necunoscut)
(Dintr-un poet total, necunoscut)

Ziua de duminică, 15 mai 1983, zi cu totul obișnuită pentru toți ceilalți, mi-a despiciat sever, necrutător, viața în două: prima parte, cea de până atunci cu toate bucuriile și greșelile ei, și a doua, nesperată, care se prelungește până în prezent. Îndecobște transformările se petrec pe nesimțite în om, ca rod al unor acumulări încete, răbdătoare. Când însă survin pe neașteptate, exploziv, ele sunt pe cât de inexplicabile, pe atât de spectaculoase, afectând întreaga ființă psiho-somatică și interesând deopotrivă medicina, religia, literatura. Dovadă, paginile următoare...

11 mai 2001

Apropierea datei fatidice de 15 mă obligă să nu mai amân, furat de gânduri, depănarea amănunțită a faptelor din acea zi crâncenă de acum optsprezece ani, când am trecut prin moarte și am revenit la viață cu desăvârșire schimbat. În ziua aceea de duminică 15 mai 1983, zi de nesuferită caniculă, invitați fiind la prânz la mama și la soțul ei al treilea, avocatul Mihai Mocanu originar din Iași, Ileana și cu mine ne-am făcut de dimineața planurile și am plecat spre ei separat, adică soția mea cu copiii Radu și Mona s-au urmat de-acasă mai devreme, dormici să se plimbe înainte prin frumoasele zone de la șosea, iar eu am mai citit în camera mea răcoasă până spre ora doua, când am coborât cu neplăcere din bloc în plină vîprie și am așteptat îndelung autobuzul, ferindu-mi de soarele năucitor capul descoperit, la umbra pirpirie a stîlpului de ciment marcând stația de mașini. Era însă duminică și nu venea nimic; într-un târziu a apărut un taxi rătăcit pe care l-am luat aproape din mers, fericit să scap de razele nemiloase. Notez cu îngrijire atmosfera neobișnuit de fierbinte a acelei zile, întrucât unii doctori au pus (și) pe seama ei răul teribil ce s-a abătut asupra mea după alte aproximativ trei ceasuri.

Am ajuns încins la mama și i-am regăsit acolo atât pe Ileana cu copiii, cât și pe Ancuța cu soțul ei Nuni Cazaban; chiar întârziase puțin, iar ei toți mă așteptaseră cu masa pusă. Totul era pregătit, trebuia numai să ne așezăm plini de bună-dispoziție în fața bucatelor „celor înfricoșate“ gătite de mama, bună gospodină și neîntrecută gazdă. Nimic, absolut nimic nu anunța drama iminentă; toți eram veseli, dispuși să cinstim cum se cuvine prânzul acela gustos, stropit cu vin bun. S-a stat de vorbă, s-a glumit, s-a ciocnit pahare, s-a ajuns la desert și la cafea, în prepararea căreia Anca era neîntrecută. Apoi ne-am ridicat de la masă și fiecare s-a mutat cu ceșcuța lui fie pe alt scaun, fie pe unul din cele două mari fotolii îmbracate în piele, așezate față în față și îndemnând la taclale, fie afară pe terasă; pe scurt, a început cadrilul acela al musafirilor sătui care merg de colo-colo schimbând frânturi de frază. Tocmai când mama mă îndemna mai stăruitor să merg chiar în scara aceea la o vizită oarecare de curiozitate, mi s-a făcut deodată rău. Foarte rău. M-au lăsat brusc puterile și abia m-am târât la primul fotoliu, cel cu fața spre ferestrele mari ale sufragericii, în care m-am prăbușit nemaiștiind de mine. Atâta rețin: că era trecut de cinci după-amiaza, fiindcă ma uitasem la ceas cu câteva momente înainte.

Mama fusese o excepțională soră de caritate în timpul războiului, distinsă cu Meritul Sanitar clasa I-a și crucea Regina Maria; de aceea nu s-a pierdut cu firea, ci s-a aplecat spre mine încercând să aflu ce simt și să-mi ia pulsul. Nu l-a găsit, și asta, împreună cu gestul lui Tutu-Nuni de a-mi vârî sub limbă o pilulă de nitroglicerină, au fost ultimele lucruri de care am mai fost conștient înainte de a face primul pas spre neființă.

Îmi vine extrem de greu să descriu în cuvinte urmarea, totuși voi încerca să transmit ceva, oricât, din groaza (a omului nereligios care eram eu atunci) luncării de neoprit a sufletului spre Altundeva: plecam, mă scurgeam, nu mai aveam nici o putere asupra mea, mă golisem de orice voință, nu mai simțeam decât inexprimabilul. Întâi au dispărut sunetele, toate, pe rând mama striga lângă mine, dar n-o auzeam, îi vedeam doar gura deschisă și spaima din priviri —, ca și cum aș fi fost apăsător și scufundat tot mai adânc într-o apă mare, profundă, nesfârșită. N-am mai auzit nimic din ce mă înconjură, am surzit deplin, dar încă vedeam mobilele, siluetele, fețele, tot mai încolore, tot mai albe, așteptând parcă și ele să se steargă, să dispară. Încercam cu disperare să mă agăț de ceva, de cineva, de orice, să nu-lunc așa, să nu pier. Când am ajuns la o mare adâncime în apa aceea groasă, vătuită, deformatoare, imaginile au început și ele să palească, iar culorile să se steargă. Acum pot da mărturie că primele au dispărut treptat sunetele, apoi culorile, în cele din urmă fonnele, deja încolore, topite într-o lumină albă, tot mai strălucitoare, până la orbire. Lucrurile, ființele din jur și-au pierdut orice consistență, devenind pete mari albe. Apoi a apărut Lumina.

Mă înfior și acum, mi se curmă respirația când retraiesc momentele acelea inexprimabile și mă căznesc, poate nu inutil, să descriu imensa Lumină nematerială ce a apărut simțurilor mele paralizate, inerte. Ea nu poate fi transcrisă, ci doar înțeleasă. Eram conștient încă, pare-se, sau deja învăluit într-o altă formă, dinafara exprimării, atotstrăină, de conștiință și cunoștință. De cunoaștere suprasimțuală. Mă aflu într-un tunel ori canal de scurgere spre Alteeva sau Alteineva, spre necunoscutul absolut, revelat sub chipul indicibil al Luminii copleșitoare,

covârșitoare, nefăcute pentru ochii cărnii. Lumina aceea nu încălzea, nu ardea, nu călauzea, ci doar ERA, se manifesta orbitor, precum certitudinea pleneră. Egală cu sine, nu scăpăra, nu slăbea, nici nu se intensifica. Nu atrăgea, nu absorbea, ci aștepta nemișcată acolo, la capăt, revelându-se pesemne doar atât cât putea suporta fără a pieri ființa mea paralizată ce nu dorea încă să plece, să se contopească cu Ea. Folosesc majuscule încercând s-o captez în săracăcioasele cuvinte tribale ce ne stau tuturor la îndemână, fiindcă această Lumină nu poate străluci decât sufletelor, nefăcând parte nicidecum din experiența omenească.

Nu știu cât a durat viziunea, întrucât nu mai eram ca până atunci o plamadă oarecare de timp și de materie. Cred însă că puțin, foarte puțin. Nu mă scurgeam încă altundeva, dar nici acolo și atunci nu mai eram. Ochii truștii stăteau larg deschiși nemaivăzând nimic, pe când cei ai duhului se pierdeau în Oceanul de Lumină iradiindă, intens-stătătoare. N-am auzit nici o Voce, n-am ieșit din trup, ci, imponderabil, inert, ajuns doar pură conștiință, contemplam cataleptic, încercând să înțeleg. Setea mea majoră de-a ști nu încetase nici în fața acelei Prezențe! Dar nu înțelegeam, pentru că groaza pur somatică de Necunoscut și de Neștiut era în mine cel de-atunci (afla la „doar“ 38 de ani) mai intensă decât orice, partea animalică nedorind decât să se întoarcă. Și mi s-a acordat milostiv, mie celui nepregătit încă de ducere, întoarcerea, tot treptată, înfaptuită în sens contrar: de la un moment încolo, Lumina a cedat locul luminii zilei pământene, care s-a împărțit, sub ochii mei ce reîncepeau să vadă, în ființe și lucruri încă strălucitor de albe — erau rudele apropiate, soția, copiii, cu toții împietriți de spaimă, neînțelegând nimic și neputând înțelege cele întâmplate pe prag de despărțire sau la fruntariile neînțeleșului. Încetul cu încetul au revenit și culorile, îmblânzind, îmbracând, individualizând oameni și mobile. Deci ochii mei băntuți de spaimă vedeau în sfârșit; după cum, din adâncuri abisale urca spre suprafața lumii, învingând strat după strat de împotrăvire, auzul din ce în ce mai clar, discernând vocea panicată a Ileanei care revenea cu telefoane desperate la Salvare (aceasta a sosit, într-adevăr, după altă jumătate de ora).

Eram din nou printre ai mei — dar cum? Încerc să-mi explic medical ce a urmat, dar nici asta nu izbutesc: știu doar atât, că, alb la față, șiroid de sudorile înghețate ale nenuntului, de unde, iată, mă întorceam, am prins a clănțani din dinți de frig pe o căldură înabușitoare; mama a adus pături de lână și m-a învelit în ele până m-am calmat puțin. Zăceam și dărdăiam, însă parcă începeam să prind puteri, nu știu cum, nici de unde. Am simțit apoi o stringentă nevoie de-a urina și m-am putut chiar ridica încet să merg la baie. Acolo, așezat femeiește pe vasul de w.c. din cauza slăbiciunii; am deșertat din mine o cantitate neverosimil de mare de lichid gălbui, atât de mult încât iarăși m-am speriat; ci n-am avut timp să mă mai gândesc la asta fiindcă suna la ușă doctorul de pe Salvare. Așa a intrat în viața mea (regăsită, redărută) excelentul diagnostician dr. Emanuel Galățescu, tânăr absolvent la vremea aceea, lucrând pe mașinile primelor urgențe. Acesta, din prag, a îmbrățișat dintr-o privire întreaga dramă și s-a hotărât să mă ducă imediat la primul spital din zonă, pentru o electrocardiogramă. M-a întrebat dacă pot merge până jos, la mașina Salvării, dar singur și-a dat seama că nu și a chemat sus soferul cu un scaun pliant pe roțile. Amândoi, ajutați de barbații din casă, m-au purtat mai mult pe brațe până la ușile deschise ale dubitei cu cruce roșie; pe când Ileana rămânea cu copiii acasă (cineva plin de compasiune i-a spus „nu te duce“), mama și doctorul au urcat în spate, cu mine, și astfel am ajuns destul de repede la spitalul clinic Grivița. Acolo, într-o cameră sinistă, cu accidentați cerebral sau cardiac, cu muribunzi horcăind, mi s-a făcut degrabă cardiograma, care n-a lămurit nimic — marele rău (acum îl numesc marea încercare) nu părea să fi fost de la inimă. Totuși nimeni nu se putea pronunța răspicat, așa că atât doctorul Galățescu, cât și surorile medicale au insistat să rămân peste noapte la spital, dar perspectiva mă speria mai tare decât eventualul atac de cord și am refuzat. Mașina Salvării m-a adus înapoi acasă la mama, unde am decis să-mi petrec noaptea; doctorul a rămas cu noi câteva ore bune, să-mi poată sări în ajutor în caz de nevoie, apoi a plecat însoțit de toate mulțumirile noastre când a văzut că starea mea, staționară, nu necesita îngrijiri. Pericolul, dacă era, mă amenința mai ales în noaptea aceea, însă am rugat-o stăruitor pe Ileana să-i ducă pe Radu și Mona acasă (văzuseră și-așa, la o vârstă atât de fragedă, prea multe). Nu s-a învoit decât târziu, dându-și seama că într-adevăr copiii aveau nevoie de cu totul altceva decât atmosfera aceea apăsătoare, amenințătoare, în pofida optimismului afișat de mama, luptătoare cea neobosită dintotdeauna. Noaptea a trecut totuși cu bine. N-am prea închis ochii (eram încă foarte îngrozit), iar a doua zi m-am hotărât să mai rămân acolo câteva zile, până m-oi înfruma de tot. Speranțe deșarte. Ceva se frânsese în mine. Definitiv.

Nu mai intru în amănunte. De-atunci încolo n-am mai fost niciodată omul de dinainte, cu multele-i rele și prea puțin-bine. Am experimentat (oamenii Bisericii spun „am experiat“) la acea dată ceva de pe altă lume și m-am întors — mai bine zis am fost întors, pentru că eu nu aveam nici o putere s-o fac — cu desăvârșire schimbat. Să mă explic:

• La câțiva ani de la drama descrisă mai sus, adică prin 1987 sau '88, mi-au căzut în mână diferite scrieri străine (de genul *Viața de după viață*) tratând subiectul atât de subtil, de

Mihai Cant

Ziua că înt

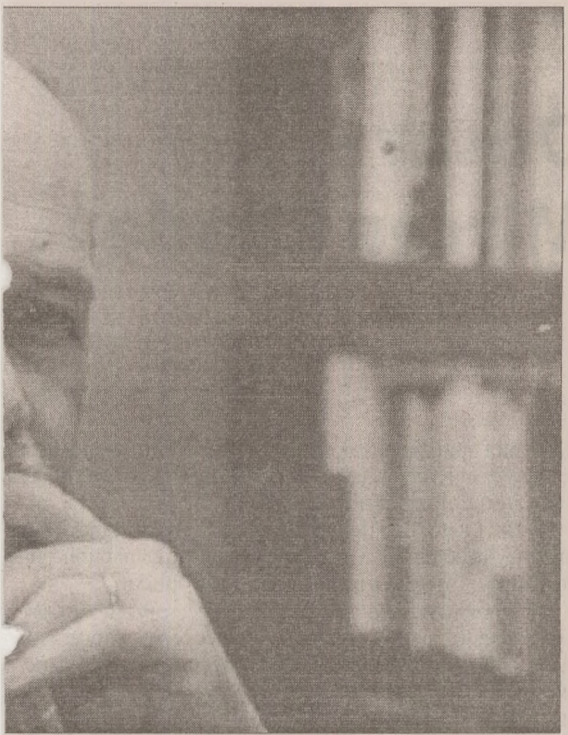

controversat, de greu de exprimat, al experiențelor de morții. Cartile acestea relatează cazuri dintre cele mai întinse și mai terifiante din cărțile de dincolo (oameni oper accidentați grav) și mai toate aveau un element comun Lumina. Da, pot spune cu mâna pe inimă că m-am doborât în acele descrieri, tragice toate, ale tunelului în la capătul căruia se ține Lumina orbitoare, inexprimabilă, nimic din celelalte elemente ale relatărilor se potriveau: nici percepția extracorporală, nici n-audibile, fie ele din partea unor puteri supreme, fie a de-familiali. Totuși, mai aveam ceva în comun cu întorsii din Prag și anume faptul că, după acele momente limită, nimic n-a mai fost ca înainte. Schimbarea era imediată, însă inexplicabilă pentru toți cei care nu au revelația nespusei Lumini neajunse, indiferent cât de de-sau de iubitori erau ei față de subiectul încercării absolute mai mult încă (și aici rezidă un alt subiect de neînțeles de durere), necercații nu pot crede reveniților, ci, și chiar indignați, îi învinovătesc pe aceștia ori de ce-și aberante, aflate la hotarul imposturii, ori de dorința hidoasă de-a deveni interesați cu orice preț, ori de ambel-deopotrivă. De aceea, îndeobște, subiecții acestor experiențe totale, care (grăitor lucru) s-au intensificat după anii '70-'80, ocolesc cu grijă tema spinoasă a ființei și li s-a acordat, sau li se deschid confesiv numai cercetările avizate ai fenomenului, lipsiți de idei preconcepționale.

Vreau să spun, că până la data fatidică de 15 mai — adică fix la o lună de la moartea subită, din apăsătoră stradă, a tatălui meu —, dusesem o viață bântuită de dar și incoerentă, nesăbuită, destrăbălată (veți vede îndeajuns teme să folosesc contra mea greul cuvânt), grădă din plin atât Domnului, cât și oamenilor. Pe scurt găseam nici o justificare pentru faptele cu care îmi împingeaș eugetul, și trupul. Mă credeți sau nu, linia vieții din stânga acuzase dintotdeauna o ruptură netă pe la mijloc (nu însă cea din dreapta, lung conturată), iar conștientul preziviziei o avusesem din plin! O să vă întrebați și cum se explică obsesia astrologică și chiar aceea urme, chiromantică, la un om altfel foarte lucid, deși nu rațional. Ei bine, unele adevăruri ale astrologiei mi s-au de la sine, prin simpla observare a oamenilor, a aspectului lor. Ele coincideau, în mare măsură, susținute de cei mai buni autori din acest domeniu, și aici, ca pretutindeni, trebuie să separi net g

iri m murit ară

ă, pe autenticii inițiați de plevușca profitorilor de pe superstițiilor populare. Pe scurt: cred eu în științele „paralele, în parapsihologie, în astrologie? Și da, și cuvine să-mi nuanțez răspunsul, fiindcă subiectul este măsura de complex: „da, în măsura în care ele sporesc ștercea umană prin aportul neprețuitei intuiții, atât de n zilele noastre de științii mărginiți, roși pe dinăuntru olimitarea liber consimțită a diverselor specializări suficiența de tip științific — tot eu sunt autorul dicționarului: „științe, atâtea neputințe“ —, care nu poate recunoaște tul capului că „pe lume-s mult mai multe decât par a t, atunci când, la rândul-le, se pretind singurele deținătoare evărului, devenind la fel de opace, de mărginite, de aliste ca știința oficială. Oamenii de știință să tragă cu ceva mai mult la poezie, poezii să citească neabătut de căpăți filozofice și științifice, și toți să fie cu mare aminte la adevărurile credinței derivând din cea mai ț calitate omenească — iubirea —, iată cum văd eu nismul talentelor, care, altfel, separate și învrăbite al, nu fac decât să repete de-acum rizibila segregatie catolici și ortodocși, devenită caducă după învățatura a în fapte pilduitoare a marelui Pontif (un adevărat sfânt) ste Ioan Paul al II-lea.

mai 2001

trecut cu bine 15 mai, ziua anodină a prezentului, dar ribilă de-atunci, a încercării. Am luat de la reparat ul IBM dăruit de varul Ucu, acum în perfectă stare de onare. Râd în barbă când mă văd stăpân peste tehnica nă, cu care în urmă cu un an nu știam nici ce-i aia un iându-mă singur peste picior ca să nu mă ia alții, recunosc t un nemaipomenit moș electronic! Și de-ați ști cât ? în domeniul asta, încercând să mă pun la punct! urmă cu optsprezece ani, ziua încercării și a confruntării ste dincolo de noi m-a surprins în cel mai critic moment tenței, când în joc era chiar sufletul meu. În acea perioadă f a puterii și poftii mele dezordonate de viață, trăiam ator, fără simțul responsabilității. Legiunea celor domici să arunce în mine cu piatra, mai bine ar face să-și ntească degrabă cuvintele Mântuitorului către pârâși, se aduce femeia adulteră: „Cel fără de păcat dintre arunce cel dintâi piatra asupra ei.“ În trecut fie spus, cuvinte supraomenești m-au convins deodată, ca o ic, mai mult chiar decât minunile hristice, de dumnezeirea

Lui: nici un om nu gândește așa, el care vede numai greșeala străină, ci numai Cel ce citește în inima omului ca într-o carte deschisă.

Greșeam, știam că greșesc, dar nu mă puteam opri. Trebuia să se întâmple ceva teribil care să mă oprească, să mă zgâlțâie și să mă trezească dur, iar acel ceva s-a prăvălit asupra mea când mă așteptam mai puțin. M-am străduit să redau în paginile precedente, prin pale cuvinte de obște, trăirea și murirea de-atunci, revenirea și primele zile de după. Dar nu știam că voi ieși dintr-un coșmar ca să cad în altul.

Nimic n-a mai fost ca înainte, deși la început credeam, ba chiar speram că-mi voi relua șirul existenței neregulate de până atunci. Timp de două-trei săptămâni, revenit acasă, am încercat să mă conving că vreau și pot să urmez linia aberantă a victurii autoimpuse din ultimii ani, însă ceva se rupsese în mine: aveam, tot mai des, crize de sufocare, de aritmie, de tahicardie, pe fondul temerii că oricând se poate repeta inexplicabila pierire de atunci. Intrase spaima în mine („teama de Dumnezeu este începutul înțelepciunii“), nu mai eram bun de nimic, mă muncea o agorafobie inexplicabilă, cu accelerarea bruscă a pulsului și cu sudori reci, de moarte, sub brațe, pe piept, pe spate. Primul atac de panică necontrolată, cu agorafobie și uscarea gurii, l-am avut pe porțiunea de bulevard central care leagă Piața Rosetti de Universitate. Fusesem la Eta, văduva tatălui meu, s-o revăd după cruntele noastre încercări din acel an, și urma să-i fac Ilenci — asistentă universitară la Catedra de Limba Franceză, după studii excepționale, încununată în 1967, la terminarea Facultății, cu titlul de „șefa promoției pe țară“ — niște comisioane în localul mare al Universității. N-am putut ajunge până acolo, deși destinația era la o aruncătură de băț. La jumătatea distanței, cam în dreptul Ministerului Agriculturii, am amețit brusc, n-am mai văzut înaintea ochilor, am simțit nevoia să mă las jos, pe trotuar, în plin trafic. O doamnă miloasă s-a apropiat cu solitudine, fără să se mire, de omul încă tânăr care eram eu pe-atunci și m-a întrebat dacă mă poate ajuta. Cu urechile văjâindu-mi, cu tot sângele scurs de pe chip spre inimă, sprijinindu-mă de un stâlp de troleibuz ca să nu mă prăbușesc, am rugat-o să-mi oprească un taxi. M-a ajutat să mă urc în el, am dat adresa de acasă, am rezistat pe durata călătoriei, apoi, ajuns în odaia mea, am zăcut culcat ore în șir. A fost începutul unui rău care avea să mă țină în chingile lui, cu sporadice momente de îmbunătățire iute trecătoare, peste doisprezece ani! În tot acest interval am dispărut, practic vorbind, din viața literar-artistică și din cea socială, m-am cufundat în studiu și rugăciune, atunci când răul nenumit îmi dădea răgazul — cum spune șarmanul Iov — „să-mi înghit scuipatul“. Eram încercat, greu cercat, dat pe mâna unei forțe întunecate căreia nu i se impuse decât condiția: „dar de viața lui să nu te atingi“. Da, trăiam încă, dar dat la minimum, ca un post de radio care de-abia pălpâie, de-abia se aude; zilnic mă rugam lui Dumnezeu să pot lucra o singură pagină de literatură (la poezie nici că mă mai puteam gândi), una singură, și așa mi-am scris traducerile din spaniolă și portugheză: romane de Vargas Llosa și Vintilă Horia, poeme de Pessoa etc.

După mulți ani scurși astfel, cu o minimă adeziune la viața din partea mea, mi-a fost dat să văd și să aud la televizor o emisiune muzicală închinată memoriei sensibilului, nuanțatului pianist care a fost Horowitz; soția lui povestea că ani în șir (cel puțin doisprezece, dacă am reținut eu bine), talentatul interpret a fost jucăria unei boli nedecarate, insidioase, teribile și, în fond, nemiloase fiindcă l-a împiedicat nu numai să dea concerte, ci chiar să se apropie de pian! Mai că n-aș fi crezut că se poate așa ceva, dacă eu însumi n-aș fi fost torturat (asta-i cu vântul) de ceva aidoma. După mai bine de un deceniu de suferință, și lui Horowitz i-a venit eliberarea din zăcere, ca și mic, tot pe neașteptate, tot treptat, lăsându-l la fel de nedumerit asupra naturii straniei, parcă inumanii maladiei. Oare să fie vorba de o neurastenie „aproape“ cronică? De o formă severă, ipohondrică, a melancoliei? Oricât m-am străduit să aflu numele și tratamentul răului acestuia, descusându-i pe doctorii cei mai pricepuți, tot n-am putut afla mare lucru. S-ar părea că el, răul, recunoscut totuși de specialiști, face parte din *terra ignota* a medicinei, de nu cumva interpretez eu greșit datele problemei. Dar să nu mă zăbovim asupra acestei necunoscute, sortită a rămâne așa, ci să recunoaștem doar atât: că „în ziua necazului“ (duminică 15 mai 1983) Dumnezeu a auzit „susplinele negraite“ ale duhului — citez din Biblie —, „și-a întors față“ către el și i-a mai acordat, precum împăratului Iezechia, un surplus de zile și, prin aceasta, posibilitatea de a se îndrepta. Iar dacă-i așa, atunci „răul“ n-a fost cătuși de puțin un rău, ci, dimpotrivă, un mare și nemeritat bine făcut duhului meu istovit prematur de silnica întrebuințare a trupului spre stoarcerea ultimelor picături de voluptate. Iar când spun asta mă osândesc numai pe mine — fiindcă n-am știut să-mi pun singur zăbală — și nicidecum pe femei, ființe mai slabe, mai docile, mai influențabile, foarte capricioase, adesea nevrigoase, cedând prea ușor, uneori pur și simplu din milă sau din neocrotire.

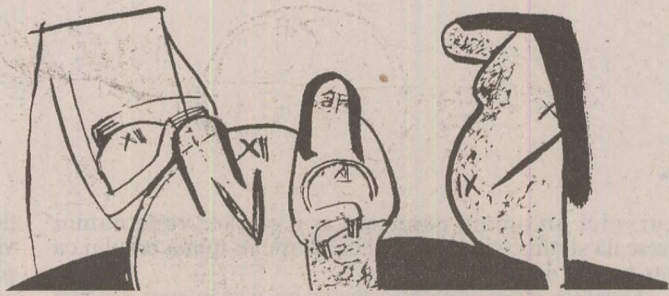
20 mai 2001

Din ziua aceea a necazului n-am mai greșit deloc în fapte, nici față de Sfântul din cer, nici față de surorile mele femeile. Da, n-am mai văzut în ele doar o pradă ispititoare, fructul oprit, dar gustos, pământul cel fertil al tuturor făgăduințelor

ținute, ci biete victime ale concupiscentei masculine sfruntate, viclene, dure, neînțelegătoare, neînfrânate —, având însă și ele partea lor de vină. Le-am judecat cu îngăduință, socotindu-mă oricum marele vinovat, căci nimic nu s-ar fi întâmplat dacă eu însumi, adevăratul păcătos, n-aș fi jucat față de ele rolul (ce nu mi se potrivea defel) de șarpe tentator. Acum, după atâta timp și multă experiență care mi-a prilejuit mari suferințe, mi s-au deschis larg ochii asupra părții celei mai frumoase și mai neizbăvite a neamului omenesc și îi pot cumpăni cu îndreptățire atât calitățile luminoase, cât și petele de întuneric. Pentru că există și acestea din urmă, oho, din plin. Într-o discuție cu mama, de acum doi-trei ani, ea însăși — ființa mândră și neabătută de la țintă, spunând totdeauna lucrurilor pe nume — a recunoscut față: „ce vrei, nu știi că până și cea mai bună femeie de pe lume tot e muncită de câțiva draci?“ Schimb de replici între noi: „— da' de ce nu mi-ai spus asta mai demult?“, „— și ce, m-ai fi ascultat?“. Nu, desigur.

Nu uitați că am fost și am rămas un idealist, acesta fiindu-mi datul din născarea ca Vărsător și oferindu-vă cheia înțelegerii mele. Am idealizat femeia, dragostea, copiii, prietenia și, mai presus de toate, Poezia — cea din urmă, care e de fapt prima, decurgând firesc, în concepția mea, din cele dinainte. Viața ducea nemijlocit la Poezie, poezia era viața, versurile erau ca niște prunci ce trebuiau ocrotiți, iar copiii — cele mai frumoase versuri. Dragostea adevărată nu putea naște decât copiii cei mai reușiți. Bunul suprem era însă libertatea totală a ființei emancipate, raționale, lucide și puternice... Așa vedeam eu viața, așa mi-am dorit-o; realitatea avea să-mi ofere hidoase dezmințiri, începând chiar cu începutul: de ce libertate se poate bucura cel silit de vreme și de lipsa de mijloc să muncească șase zile din șapte, ani întregi, în afara literaturii, pentru un salariu la limita de jos a decenței? Este acesta un om liber? În cuget, da, în scrisul lui, da, în fața lui Dumnezeu, da. Dar atât. În rest, oricât de dotat, de talentat, de neîncovoiat la imperatiile politice ale perioadei ar fi el, fi-va supus cu oricare altul nemiloaselor constrângeri sociale. Din 1967, de la terminarea studiilor superioare, până în 1983, data prăbușirii mele psihosomatice în împrejurările cunoscute, zugrăvite mai sus, am fost în „câmpul muncii“ precum în robia egipteană, cu multe, grele insatisfacții, și bucurii cât sa le numeri pe degetele unei singure mâini. Nu eram nicidecum un lenes, dar n-aveam ce căuta acolo, în servicii neavând nimic comun cu literatura, fiind modelat numai pentru studiu, gândire și scris, dar nimeni nu te întreba pe atunci (nici acum nu cred să te descoasă cineva) dacă îți place ori ba ocupația ce-ți aduce minima remunerație, dacă năzuiești spre sau ești făcut pentru altceva. Trebuia, vrând-nevrând, să fii la serviciu la o ora foarte matinală, nejustificată de treburile care te așteptau, ci doar de proletara „disciplină la locul de producție“, să zaci acolo ore în șir făcând ceva sau nefăcând nimic — celebrele ore-fund de care pomenea cândva academicianul Moisiu — și să semnezi de plecare tot la ora fixă, terminat de-acum, plictisit, mahmur, stăpânit de certitudinea că în mare măsura ai irosit un timp nepus de pretios, repetabil, timpul măsurat al victii tale, pe fleacuri, pe nimicuri, pe pâlăvrageala și pe aflat în treabă. Singura mângâiere și-o puteau oferi (când existau) colegii și — mai ales! — colegele de vârstă ta, dacă erau buni, săritori, amabili, îndatoritori și simpatici sau, cum se spunea pe-atunci, „de comitet“. Am avut mare noroc eu ei, iar acum, când îmi amintesc de multele servicii prin care am trecut în cei peste șaisprezece ani neliterari pierduți în „câmpul muncii“, doar la ei mă gândesc cu recunoștință. Din păcate, nu eram eu omul să fac mulți prunci într-un loc, fie din cauza firii mele nesupuse, neplectate la concesiile ori înaintea unei autorități contestabile și contestate, nedisciplinate (din punctul de vedere cazon-socialist dominant), fie din pricina dosarului meu de cadre, veșnic „cu probleme“ ținând ba de obârșia socială nesănătoasă, ba de nesupunerile repetate, trecute cu o promptă grijă înduioșătoare la catastif. Pe scurt, n-au existat comasări de Edituri sau comprimări de posturi redacționale carora să nu le fi căzut eu victima. Dar numai cele de la Editura Enciclopedică m-au afectat cu adevărat și m-au făcut să regret până în momentul de față pierderea atmosferei colegiale și prietenești care domnea printre noi pe atunci. Voi reveni pe larg, când mi se va mai ivi ocazia, asupra acestor delicate subiecte legate de devenirea mea nu numai profesională, ci și larg umană. Simt că nu le-a venit încă momentul, însă tot țin cu dinadinsul să amintesc aici și acum gestul exemplar al colegei mele Aristița — soția excelentului editor Tiberiu Avramescu și devotată editoare la rândul ei —, de la aceeași Editură Enciclopedică Română, de a împărți cu mine, cel iarăși dat afară, deși împovărat cu doi copii mici, salariul ei nicidecum substanțial, ca astfel să putem rămâne colegi. N-am putut accepta sacrificiul ei, desigur, dar nici uita un asemenea gest făcut în acele circumstanțe critice, când fiecare redactor din Editurile comasate se gândea la pâinea lui. Îi mulțumesc Aristiței Avramescu și acum, pe această cale, și nu voi înceta nicicând să-i fiu recunoscător.

(Fragment din Jurnalul intitulat
Îmbătrânind tăcut pe canapele roase)

literatură

La sfârșitul anului 2003, apărea la Paris cartea lui Florin Țurcanu *Mircea Eliade. Le prisonnier de l'histoire*. Recent, Editura Humanitas ne prezintă versiunea ei românească, datorată Monicăi Anghel și lui Dragoș Dodu.

Semnalăm într-o recenzie² meritele și lacunele acestei cărți. Reiau discuția „provocată” de un articol care, îndoindu-se de oportunitatea hotărârii Institutului Cultural Român de a proclama 2006 drept *Anul Eliade*, decreta sentențios în final: „Monografia *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei* a ridicat extrem de sus stacheta discursului istoric și intelectual românesc cu privire la Eliade, așa încât viața și opera lui Eliade nu mai pot face abstracție de modul în care au fost interpretate de Florin Țurcanu, un istoric curajos, cu firească și decomplexată atitudine în fața „modelor”³. În intervenția mea anterioară salutăm, în primul rând, caracterul monumental al acestei biografii, valoarea ei documentară. Florin Țurcanu a avut permisiunea și mijloacele materiale de a putea cerceta Arhivele Ministerului de Externe, cele ale Serviciului Român de Informații, precum și numeroase fonduri din Franța, Portugalia, Anglia și Germania. O importantă sursă informațională a autorului a fost *Colecția Mircea Eliade* de la Biblioteca Regenstein a Universității din Chicago.

Au fost consultate aproape o sută de periodice în limbile engleză, franceză, germană și română, câteva sute de cărți și articole (de istorie, filozofie, antropologie, religie, filozofia culturii, istorie și critică literară).

Di Țurcanu a obținut mărturii orale sau scrise de la 50 de exegeți ai operei lui Eliade sau de la cei ce și-au întretesut drumul cu eroul nostru în diferite etape ale vieții.

Elogiam în articolul meu puterea de muncă, tenacitatea, perseverența și corectitudinea autorului, reproșând, în același timp, ignorarea sau minimalizarea cercetărilor anterioare ale predecesorilor, petele albe din biografia spirituală a lui Eliade.

Comparând versiunea recentă cu ediția princeps, constat unele ameliorări. Autorul adaugă câteva informații, baze pe publicarea în ultimii doi ani a unor „noi mărturii care interesează direct biografia lui Mircea Eliade”. S-a renunțat la prefața agresivă a lui Jacques Julliard.

La fel cum Norman Manea și-a redactat eseu din 1991 pe baza informațiilor și citatelor din monografia lui Mac Linscoff Ricketts *Rădăcinile românești ale lui Mircea Eliade*, tot așa prefațatorul ediției franceze apelează la cartea Alexandrei Laïgnel-Lavastine, fără dovezi. Eliade, scrie Jacques Julliard „a ales definitiv vocea minciunii și disimulării... Comportamentul lui merită disprețul... Nici o țară din Europa n-a participat atât de activ și spontan la persecuția împotriva evreilor declanșată de Germania nazistă, așa cum a făcut-o România în al doilea război mondial. O asemenea complicitate ar fi de neînțeles fără contribuția unor oameni ca Nae Ionescu și Mircea Eliade”.

Prefața Dnei Zoe Petre – mai ponderată – nu ezită să sublinieze marile merite ale autorului cărții, fostul ei student. Își spune însă și Domnia sa părerea personală: „Angajarea directă a lui Eliade în mișcarea legionară – cred că se cuvine să subliniem acest element mai energic decât o face Florin Țurcanu” (p. 16).

Felicităm și noi pe autor care a obținut la doctorat (i.e. – această carte) cel mai înalt calificativ posibil: *summa cum laude*. Nu putem să nu ne gândim melancolici: cu 70 de ani în urmă, Mircea Eliade nu a fost în stare să capete decât *magna cum laude*.

Suntem însă tare curioși să aflăm ce eliaști făceau parte din comisia examenului de doctorat de la Facultatea de Istorie din 2003.

În paranteză fie spus, toți cei opt recenzenti francezi ai cărții lui Florin Țurcanu [Pierre Vidal-Naquet, Emmanuel Le Roy Ladurie, François Hartog, Jean-Yves Grenier, François Dosse, Claire Lesegretain, Michel D'Urance, Marc Cels] nu au scris în viața lor o recenzie, un comentariu sau măcar o notă sau un rând despre Eliade. Istorici, antropologi, filozofi ai culturii, publiciști de prestigiu din Franța zilelor noastre, sunt la... primul lor contact cu viața și opera scriitorului și istoricului religilor. Doar unul dintre „monștrii sacri” ai istoriografiei contemporane amintește de câteva ori numele lui Eliade într-una din cărțile sale: Pierre Vidal-Naquet. Este vorba de *Vânătorul negru, forme*

de gândire și forme de societate în lumea greacă, volum apărut și în țara noastră, în traducerea... Dnei Zoe Petre, la Editura Eminescu, în 1985.

Jean Grenier (1898-1971), profesor de estetică la Sorbona a corespondat și el cu Eliade. Probabil că Jean-Yves este fiul Domniei Sale.

În Franța există peste o sută de eliaști de prestigiu. Mulți dintre ei au publicat, în a doua jumătate a secolului trecut, studii și eseuri elogioase despre autorul *Mitului eternei reînnoțiri*, chiar în publicațiile citate de Dna Zoe Petre: *Le Nouvel Observateur*, *Le Figaro Littéraire*, *Le Monde*, *Libération*, *La Croix* etc.

Aș mai avea un motiv să fiu bucuros de recenta traducere a cărții lui Florin Țurcanu. În ediția franceză, numele meu nu figurează la indicele de nume. Ajunsesem să mă indoiesc de propria mea existență. Versiunea recentă mă citează de... 49 de ori. Asta e prea de tot! Dar intervine și aici... interdicția. Cărțile mele *Pro Eliade* și *Eliade și Noica* nu sunt incluse nici la indice, nici în cuprinsul volumului Dlui Țurcanu. În prima polemizez cu Norman Manea, Leon Volovici, Daniel Dubuisson, Alexandra Laïgnel-Lavastine, în cea de-a doua urmăresc cronologic șubrezenia atacurilor anti-Eliade.

Dar să nu fiu cărcotaș și egolatră și să nu insist asupra amănuntelor *pro-domo*.

Spuneam și în recenzia anterioară că marele merit al autorului este că reproduce ireproșabil fragmentele cele mai semnificative din memorialistică, documente, scrisori, care evidențiază, fără rezerve, strălucita personalitate omagiată.

Georges Dumézil îi scria, de pildă, entuziasmat prietenului său la *30 decembrie 1958*: „Sunt bucuros că, grație Americii, aveți în sfârșit situația și recunoașterea internațională pe care Franța nu a știut să vi le ofere”. (p. 569)

Peste un sfert de veac, unul din cei mai mari istorici ai Franței, Pierre Chaunu, scria în *Le Figaro* din *21 august 1983* despre „fascinantul Eliade”, cu prilejul apariției celui de-al treilea volum din *Istoria credințelor și ideilor religioase*: „Mircea Eliade este una din cele mai strălucitoare zecede minți ale ultimei jumătăți de secol [...] Volumele I și II au fost salutate la timpul lor. Boala a încetinit ritmul, fără a afecta calitatea. Mircea Eliade se luptă cu un început de orbire și cu o artrită rebelă care transformă în tortură bucuria fizică de a scrie. I-am admirat întotdeauna inteligența, să-i cinstim acum și curajul”. (p. 638)

Mai sunt alte câteva zeci de captivante caracterizări, reproduse fără reținere de Florin Țurcanu, în pofida concluziilor cărții sale. Am verificat citatele și am remarcat acrimia exegetului.

Din când în când însă, există și mici... derapaje. Autorul este aspru față de tonul „ditirambic” al unui articol semnat de Dumitru Micu despre volumul *De la Zalmoxe la Gengis-Han* (p. 584). De ce oare nu ne informează că prefața versiunii românești a acestei cărți a fost semnată de Emil Condurachi (1912-1987), tatăl Dnei Zoe Petre. Nu i-ar putea aplica autorului prefeței același infamant epitet? Exemplific:

„Marele prestigiu de care se bucură de multă vreme și pe drept cuvânt Mircea Eliade... O metodologie științifică severă și bine articulată... operă magistrală... mari maeștri ai antropologiei culturale” (p. 5)... „Prin bogăția informației, ca și prin logica argumentării sale, lucrarea de față (*De la Zalmoxe la Gengis-Han*) apreciată încă din momentul apariției sale trebuie să fie considerată drept cea mai importantă contribuție la elucidarea problemei originii îndepărtate a culturii vechi românești (subl. M.H.). De un interes excepțional... Splendidul capitol este de asemenea de interes excepțional” (p. 12).

Deși și fraza finală e redactată în aceeași tonalitate, reproșul nu trebuie adus nici lui Emil Condurachi. Volumul *De la Zalmoxe la Gengis-Han* a fost și este apreciat de specialiști și astăzi. E drept că, atât eseu lui Dumitru Micu, cât și cel al lui Emil Condurachi au mântuit... encomiastice.

Ar trebui „amendată” replica lui Miron Constantinescu la recenzia lui Dumitru Micu. Sub un titlu aparent neutru și inofensiv (*Considerații metodice și istorice*) dirigitorul comunist impunea aplicarea obligatorie a marxismului tuturor creațiilor literare și filosofice. Începând cu *16 iulie*

Mircea Handoca

Dosar – Mircea Eliade

1970 (data apariției articolului lui Miron Constantinescu) s-a interzis în România pe o perioadă de doi ani publicarea oricărui articol *de și despre* Eliade.

M-aș fi așteptat, de asemenea, să aflăm date despre campania de denigrare a *omului și operei* de către publicațiile partidului comunist din perioada interbelică.

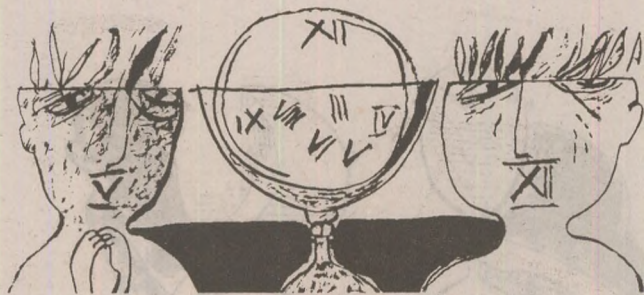
Dl. Țurcanu a considerat că nu era necesar să se oprească asupra acestui aspect esențial. Am prezentat și comentariu – alături de Mac Ricketts, Cornel Ungureanu, Francis Dworschak, Nicolae Florescu, Gheorghe Glodeanu și alții – zeci de exemple din articolele cu insulte, calomnii și invective împotriva lui Eliade, majoritatea lor extrase din publicațiile stipendiate de NKVD (*Șantier*, *Era nouă*, *Dacia nouă* etc.).

Spicuiesc câteva „mostre”: „Mircea Eliade romancier al degradării ineretului” (Ilie Constantinovski); „Trișează ca la un joc de bălci” (Miron Radu Paraschivescu); „Impostorul cultural Mitică, alias Mircea Eliade cântă arii erotice, eroice și exotice” (Victor Iliu).

La *4 martie 1938*, în *Lumea românească* se lansa o chemare „războinică”: „Cer solidarizarea cititorilor, a purtătorilor de condei, a profesorilor împotriva acestui șarlatan cultural”... „Secretul de fabricație” al demascarilor imunde îl aflăm de la impricinat: „Mă împrietenisem destul de bine cu Belu Silber și cu atât mai mult m-am mâhnit un articol al lui în *Șantier*, în care, printre altele, spunea că sunt «puțin mistic, puțin agent de siguranță». Câteva zile după aceea a venit să mănânce la noi, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. I-am spus: «Belu, tu mă cunoști, știi cum îmi câștig viața, știi cât de mult muncesc ca să-mi pot plăti chiria și să-mi pot cumpăra cărți, să-mi pot invita prietenii la masă. Cum de-ai putut scrie atunci că sunt «puțin agent de siguranță»? A început să râdă: «Ești mai naiv decât credeam», mi-a răspuns. «Asta n-are nici o importanță. Asta face parte din jargonul gazetăriei marxiste. Eu sunt silit să atac poziția ta ideologică, și o fac utilizând clișeele clasice, dar țin la tine ca om și prețuiesc prietenia ta»... L-am privit întristat. «Îmi pare rău», i-am spus. «Eu am altă concepție despre prietenie și chiar despre gazetărie.» Cred că nu ne-am mai văzut de-atunci”.

Nouă ani după aceea, Belu Silber va avea pe conștiință viața unui om, despre care spunea că i-a fost prieten intim. Ca martor principal al acuzării în procesul lui Lucrețiu Pătrășcanu a contribuit direct la condamnarea la moarte a inculpatului, folosind calomnia, denunțul și minciuna. Toate acestea ne sunt relatate de cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu, Petre Pandrea, în manuscrisul (datat 1956), confiscat de Securitate și tipărit în Editura Albatros⁵.

Monografia lui Florin Țurcanu citează caracterizarea făcută lui Eliade în *Scânteia* la *3 octombrie 1944*: „ideolog al mișcării legionare și apologet al dictaturii lui Salazar”. Este menționat apoi articolul lui Nichifor Crainic – *Mircea*

literatură

Florin Ţurcanu se străduieşte să ne dea o monografie ştiinţifică, citând şi comentând acte, corespondenţa, memorialistică, note ale agenţilor secreţi din deceniul al patrulea. Unele surse ale Siguranţei – aflate azi în arhivele S.R.I.-ului văd pentru prima oară lumina tiparului. Nici arhivele fondurilor Busuiocanu, Dumézil, Jünger şi Carl Schmitt nu fuseseră despuiate de nimeni. Pentru identificarea documentelor privitoare la viaţa şi opera lui Eliade lui Florin Ţurcanu i-au fost necesare: energie, perseverenţă, perspicacitate, spirit critic şi multe zeci (poate sute!) de ore. Îi mulţumim şi-i suntem recunoscători!

Au rămas în litigiu două învinuiri: apartenenţa lui Eliade la mişcarea legionară şi antisemitismul.

Autorul biografiei adună dovezi *pro* şi *contra*, le triază, le discută, argumentează şi ajunge la concluzia că Eliade a fost încadrat în mişcarea legionară şi a fost antisemit, chiar dacă unele fapte prezentate înclină să nu-i dea dreptate.

Fără să spună cu claritate că a făcut parte din Garda de Fier, Eliade se referă la rolul jucat de Legiune în viaţa sa. Florin Ţurcanu desprinde pasaje esenţiale, comentând epistolele către Brutus Coste, memoriile Ninei către Regele Carol al II-lea.

Mă întreb dacă soţia sa ar fi putut avea curajul să-i scrie Regelui şi primului ministru – care aveau la dispoziţie toate mijloacele informative posibile – că „nu a făcut politică, fiind acuzat pe nedrept”.

Aş mai fi adăugat şi scrisoarea lui Eliade din 10 noiembrie 1938 de la Sanatoriul Moroieni către Constantin Rădulescu-Motru, în care nu solicită nimic. Orice om de bună credinţă îşi dă seama de sinceritatea expeditorului. Din fericire, tuberculoza pe care credea că a contractat-o se dovedeşte până la urmă a fi pleurezie.

Caracterul emoţional al unui asemenea text nu poate fi mimat: „Nădărdueiscă că nu vă va supăra prea mult această scrisoare a unui bolnav, trimisă din patul Sanatoriului Moroieni. În lagărul Ciuc m-am îmbolnăvit de tuberculoză şi am fost trimis aici prin decizia Comisiei Medicale a Ministerului de Interne. De asemenea, am fost eliberat acum douăsprezece zile, semnând o hârtie prin care mă angajam să nu fac politică. (Straniu! Mă întreb când am făcut vreodată politică – şi-mi amintesc că semnasem acum vreo şase luni o hârtie asemănătoare. Cu toate acestea, am fost ţinut şaisprezece zile [în realitate 14 – M.H.] la Prefectură şi trei luni la Ciuc!)

Ce credeţi, mult stimat domnule profesor, despre un tânăr se vede, la 31 de ani, nu numai lipsit de dreptul de a-şi câştiga existenţa, în imposibilitatea de a munci – dar se vede bolnav de piepfi din cauza tratamentului şi a alimentaţiei la care a fost supus într-o temniţă, la care a fost osândit fără nici o vină şi fără nici o judecată?

Îmi amintesc scrisoarea pe care v-am trimis-o în luna iulie şi-mi amintesc răspunsul dumneavoastră pe care l-am citit în ziua în care am fost arestat. De abia acum îmi dau seama cât eram atunci de fericit: sărac, hărţuit de poliţie, dar sănătos. Astăzi, mult stimat domnule profesor, sunt bolnav şi de tuberculoză, şi de nervi. Munca tinereţii mele întregi a fost zădărnicită. Zadarnic am umblat în două continente, am citit bibliotecii întregi şi am scris şaisprezece volume. Toate darurile pe care mi le-a dat Dumnezeu şi tot ce-am adăugat eu, prin munca mea, vor fi îngropate în pământ. Mă întreb ce blestem apasă asupra generaţiei mele, ca ratarea şi moartea să ne seceze atât de timpuriu şi cu atâta cruzime?”

Dând dovadă de profesionalism, autorul monografiei neagă hotărât mărturia fostului legionar Ion Zeană, citat de Claudio Mutti, că Eliade ar fi făcut parte din „cuibul” legionar Axa.

E tranşant şi atunci când afirmă: „Este imposibil să ne bazăm pe mărturia din 1992 a soţiei lui Codreanu (Corneliu Zelea, M.H.) despre întâlnirile dintre soţul ei şi Mircea Eliade, de vreme ce asta îl confundă evident pe Eliade cu Polihroniade”... (p. 339)

Julius Evola afirmă în amintirile sale intitulate *Drumul cinabruului*: „La Bucureşti l-am cunoscut şi pe Mircea Eliade care, după război, avea să ajungă celebru, graţie a numeroase lucrări de istorie a religiilor. Pe vremea aceea făcea parte din anturajul lui Codreanu”.

Florin Ţurcanu reproduce această frază (p. 594) – care nu e totuşi o dovadă a încadrării lui Eliade în legiune. Sunt sceptic şi în credibilitatea afirmaţiei apropierii

implicatului de căpitan. Mă bazez pe corespondenţa dintre Haig Acterian şi Marieta Sadova.

Nici propoziţia aflată în *Jurnalul inedit* la data de 9 martie 1945 nu constituie o probă („Şi deodată a apărut în viaţa mea Garda”).

Florin Ţurcanu se crede în ultimă instanţă în spusele lui Radu Gyr că autorul lui *Maitreyi* i-a fost subordonat ierarhic şi conchide: „E foarte probabil (subl. M.H.) că a intrat în Garda de Fier la începutul lui 1937” (p. 337). Dar – constat eu! – nici un rând din corespondenţa dintre Eliade şi Radu Gyr nu conţine vreo aluzie la această încadrare. Şi-apoi, ce are de spus autorul nostru despre afirmaţia fără tăgadă a unui legionar din al doilea „esalon” – Vasile Posteuca (necitată în *Mircea Eliade prizonierul istoriei*):

„Eliade l-a cunoscut pe Căpitan. I-a fost, prin Nae Ionescu, aproape, deşi n-a fost niciodată legionar cu fişă de cuib şi legământ” (Vasile Posteuca, *Dezgroparea Căpitanului*, Editura Mişcării Legionare, Madrid, 1977, p. 35).

Nu-i reproşăm autorului absenţa acestui citat. Probabil că l-ar fi reproduş, dacă l-ar fi avut la îndemână, de vreme ce a transcris un fragment din scrisoarea lui Eliade către Brutus Coste, datată 15 octombrie 1948: „Garda de Fier în care nu se recunoaşte... o mişcare condusă de haiduci, haimanale şi semidocti, care a compromis până şi amintirea idealului lui Moţa. Aşa este «Istoria», de aceea eu optez pentru metafizică” (p. 441).

Peste 30 de scrisori publicate de mine în cele trei volume *Mircea Eliade – Europa, Asia, America* şi în *Mircea Eliade şi corespondenţii săi* (I, II, III) reproduse fragmentar, în marea lor majoritate de Florin Ţurcanu constituie cea mai elocventă pledoarie împotriva acuzaţiei de antisemitism. Autorul adaugă spre onoarea lui! – alte mărturii ale unor savanţi evrei. Transcriu trei dintre aceste-profesiuni de credinţă: *Bruce Lincoln*: „Amabilitatea şi prietenia pe care mi le-a arătat sunt cu atât mai remarcabile în lumina acuzaţiilor care i-au fost aduse. Chiar dacă nu am vorbit decât rar despre aceasta, ştia foarte bine că sunt de origine evreiască şi cu înclinaţii marxiste, două lucruri care, după criticii săi ar fi trebuit să facă din mine obiectul antipatiei sale. Nu l-am cunoscut în anii 1930 şi 1940, dar experienţa mea personală îmi interzice să cred că nutrea sentimente antisemite în anii maturităţii” (p. 598).

Douglas Allen: „M-a sprijinit întotdeauna, chiar şi când nu era de acord cu părerea mea” (p. 599).

Wendy Doniger: „Cariera şi viaţa mea s-au schimbat în întregime graţie lui şi îi sunt foarte recunoscătoare” (p. 599).

Uneori sobrietatea şi obiectivitatea autorului istoric lasă de dorit. În locul datelor, faptelor, documentelor apar supoziţiile, presupunerile, probabilităţile.

„Se pare că Stoilow l-a numit pe Eliade doctrinar al fascismului” (p. 438).

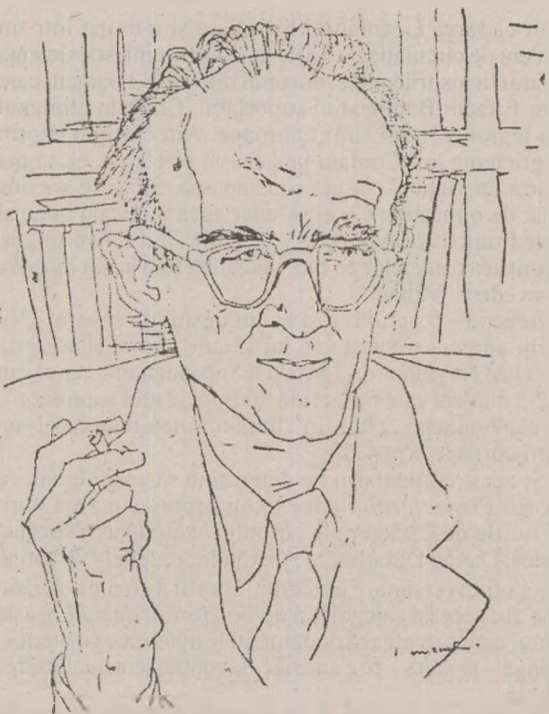
„Se pare că apariţia în Italia a monografiei scrise de Culiuanu nu i-a făcut o plăcere deosebită lui Eliade” (p. 629).

Insinuarea se strecoară pe nesimţite: La Londra, de pildă, „pe lângă atribuţiile de propagandă culturală a acceptat probabil şi sarcini de alt gen” (p. 384).

Alteori se apasă puternic pe pedală. O scrisoare a lui Eliade către Lucian Blaga din 29 iulie 1937 relatează: „Am vorbit cu câţiva şefi... secretarul lagărelor” [naziste – completează Ţurcanu], dacă se pregătesc de război. Acest text anodin este comentat astfel de autorul biografiei: „Încă din tinereţe, lui Eliade îi plăcea să exagereze uneori în corespondenţa importanţa întâlnirilor sale şi a atenţiei de care se bucura personal în străinătate, dar este posibil (subl. M.H.) în acest caz ca el să fi servit pur şi simplu ca mesager al lui Codreanu (subl. M.H.) sau al lui Nae Ionescu pe lângă anumiţi şefi nazisti de rang mai mic. Eventualitatea unei asemenea misiuni, deşi nu este atestată de nici o sursă (subl. M.H.) nu poate fi complet înlăturată, ţinând cont de fervoarea sa legionară din această perioadă” (p. 354).

„Chiar dacă nu se găseşte nici un indiciu al acestor telegrame [expediate de Eliade] în arhiva fostului Ministru al Propagandei, povestea e cu atât mai credibilă cu cât...” (p. 389).

(continuare în pag. 20)

Eliade un sexolog maniac apărut în 1963 în *Glasul Patriei*.

Ostilitatea regimului comunist faţă de scriitor nu s-a mărginit numai la atât!

Între 1944-1947, Oscar Lemnaru a publicat peste zece „demascări” în *Dreptatea* şi *Dreptatea nouă*. Reproduc doar un fragment din prima dintre ele, datat 3 septembrie 1944: „Mircea Eliade, cel care nu de mult cerea sânge şi moarte... În presă să nu mai între nici unul din cei ce au mâinile pătate cu cermeala urii şi a infamiei. Să nu mai pătrundă în lumea nobilă a tiparului, să nu mai scrie, să nu mai cugete cu glas tare, adică în public, dascălii crimelor, profesorii autorităţilor, învăţătorii nelegiuirilor”.

După „eliberare”, *Eliade nu a avut drept de semnătură în România (între 24 august 1944 - 31 august 1967)*. Aşa cum am menţionat, în vara anului 1970, a intervenit o nouă măsură coercitivă al cărei „semnal” a fost dat de articolul lui Miron Constantinescu. Cea de-a treia interdicţie a fost între martie şi decembrie 1982. E o chestiune importantă despre care cititorii mai tineri (din Franţa şi România) nu au de unde să ştie, dacă nu sunt informaţi.

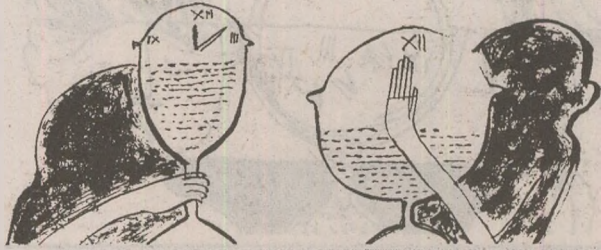
Trebuie spus răspicat – şi aceasta nu aflăm la cartea de faţă: comunismul şi fascismul au fost la fel de nocive. Numeroase articole pledează în ultima vreme pentru stringenta necesitate de a se organiza un proces al comunismului. Citez la întâmplare: „Geme presa de demascări ale intelectualilor legionari români, dar nu se suflă un cuvânt despre intelectualii de extremă stângă al căror rol la nenorocirea ţării e la fel de mare, dacă nu chiar mai mare: odată băgaţi în închisori sau fugiţi în străinătate, legionarii n-au mai avut nici o influenţă asupra evenimentelor din România. În schimb, sutele de mii de asasinat din anii '50 s-au produs măcar cu acordul, dacă nu cu complicitatea directă a intelectualilor comunişti, deţinători de funcţii politice”.

În afară de Miron Constantinescu au mai existat două figuri sinistre de conducători în campaniile anti-Eliade din vremea comunismului: Ştefan Voicu şi Gogu Rădulescu. *Istoricul* Florin Ţurcanu trece sub deplină tăcere toate acestea.

Legionarismul şi antisemitismul lui Eliade rămân principalele probleme controversate. Ele au declanşat polemici şi au împărţit exegeţii în două tabere antagonice.

Simpatia faţă de legionari, atitudinea antidemocratică şi câteva „puseuri” împotriva maghiarilor, bulgarilor şi evreilor (în anumite condiţii istorice, în deceniul al patrulea) nu pot fi negate de nimeni, pentru că textele sunt fără echivoc. Ele totalizează doar câteva pagini din cele câteva mii ale publicisticii.

În ultimii ani, în articole, cărţi, emisiuni radio şi televiziune din Europa şi America Eliade e culpabilizat, construindu-se scenarii, inventându-se situaţii inexistente, prezentându-se citatele trunchiat, folosind tehnica omisiunii, fetişizând documente plastografiate.

literatură

Dosar – Mircea Eliade

(urmare din pag. 19)

De mai multe ori autorul nostru capătă calități paranormale, reușind să afle gândurile personajului său principal într-un anumit moment (pp. 257, 373, 378, 358, 444, 585 etc.). În acest domeniu monografia Dnei Alexandra Laignel-Lavastine e mult mai „competentă”. „Nu avem nici un indiciu despre reacția imediată a lui Eliade în fața acestui masacru (asasinarea de către echipa de legionari a demnitarilor la 26-28 noiembrie 1940, M.H.). Amintire târzie, își notează în memorii că fusese „scandalizat” de aceste asasinate, care, adaugă el, „au anulat sensul religios, de «jertfa» al legionarilor executați sub Carol și au compromis irevocabil Garda de Fier”. „Gândea la fel și în iarna 1940-1941? Nu e deloc sigur (subl. M.H.) cu atât mai mult cu cât nu găsim nici o aluzie la acest episod sângeros în jurnalul său din anii 1941-1945”...

Ca să ne dăm seama de lipsa de temeinicie a unor astfel de presupuneri, exemplific cu... cărțile pe masă.

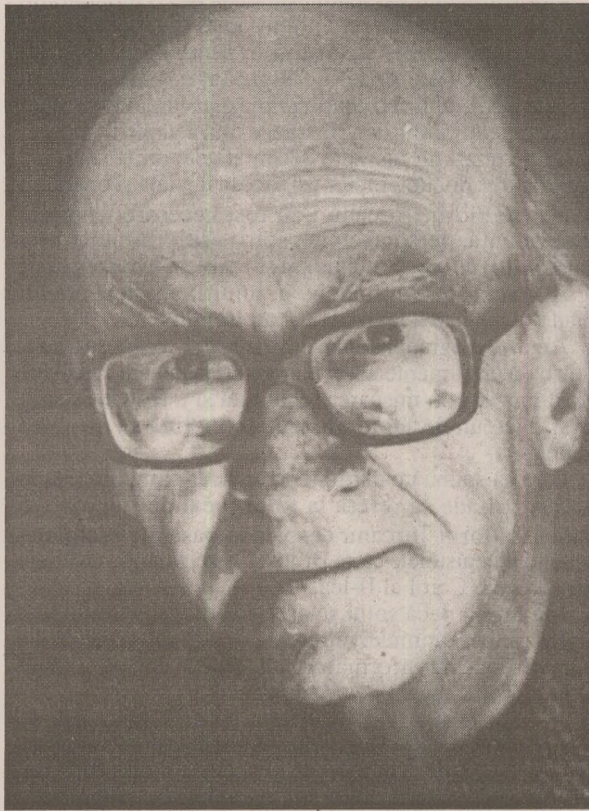
„Se pare că Benu Hechter a dezaprobat gestul [aparității] în *Toladot* [a fragmentelor din *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, M.H.] „deoarece nu accepta decât o publicare integrală” (p. 601). Această frază urmează după „informația” despre „încercările de a-l publica întreprinse de fratele său”.

Complet fals – zic eu!

Mai păstrez încă mai multe scrisori ale fratelui lui Mihail Sebastian – Andrei (Benu Hecter) adresate mie între 1989-1990). În 1985, când am fost la Paris să mă întâlnesc cu Eliade, i-am făcut o vizită și lui Benu, în apartamentul lui din Boulogne. Am răsfoit cele două caiete ale *Jurnalului* și, după întoarcerea mea în țară, am început să avem o amplă corespondență. Benu Sebastian s-a opus cu vehemență și îndârjire să apară *Jurnalul* fratelui său. Aproape în toate scrisorile e indignat și protestează față de reproducerea fragmentelor în *Toladot*. Citez din epistola datată 5 iunie 1989: „Ca frate «abuziv» aș fi fost tare mulțumit să nu am de apărut un inedit care, desigur, fără umbră de îndoială, nu fusese destinat de autor să fie cunoscut, difuzat și nici citit de cineva, oricât de apropiat. Cum aș putea da înapoi văzând cum câțiva oameni de la Jad Vașem și-au arogat dreptul de a decide abuziv de folosirea sau confiscarea copiei de jurnal, cum cred ei că este bine, just, patriotic”.

Țin la dispoziția Dlui Turcanu (spre lectură - la mine acasă) cele peste 20 de pagini originale ale scrisorilor lui Benu Sebastian. Va putea afla lucruri interesante și revelatoare. Îl asigur de autenticitatea acestei corespondențe. În privința scrisorilor și notelor informative ale Siguranței și Securității nu sunt la fel de sigur. Aceasta pentru că am citit mai multe documente tipărite (de Dl Pelin și alți cercetători), unde în mod indubitabil datele și faptele privitoare la Eliade nu corespundea realității. Unele din aceste texte au fost reproduse în ultimii ani în ziarele centrale de mare tiraj. Un alt considerent care mă face neîncercător este ceea ce am aflat din cartea lui Petre Pandrea, din care am mai citat, atunci când m-am referit la Belu Silber. Notele întocmite de corpul detectivilor și de agenții de siguranță erau adesea falsificate. Unele din ele au constituit dovezi pentru condamnarea la moarte a lui Lucrețiu Pătrășcanu. Miron Radu Paraschivescu povestește că la proces au fost prezentate „chitanțele de la Siguranță prin care se dovedea că «acuzatul» era agent stipendiat, iar nu revoluționar idealist. Lucrețiu Pătrășcanu a rămas constemat. Evident chitanțele erau false, plastografii ordinare” (op. cit., p. 332).

Un document similar a dus și la condamnarea penală a lui Constantin Titel Petrescu, ne informează Petre Pandrea. Așa se scrie istoria, domnule Turcanu!

Autorul *Memoriilor mandarinului valah* ne mai face o confidență. Mihail Sebastian, vărul lui Belu Silber, a fost „agent al serviciului secret al lui Moruzov și Eugen Cristescu... și bizar, ambii ciraci ai lui Nae Ionescu, fascinați de profesor” (p. 567). „Silber, Sebastian, Al. Gruia, H. Soreanu, A. Dumbrăveanu și Călugăru erau reporteri. Probabil din această pricină erau și agenții lui Moruzov și Eugen Cristescu la serviciul secret al burgheziei. Pe urmă au trecut la serviciile secrete ale comuniștilor” (p. 569).

Calomnie? În nici un caz! Dar nu am siguranța. Nu ni se prezintă dovada, la fel cum nici Dl Turcanu nu poate fi sigur de... înscrierea în Legiune a lui Eliade.

Și, pentru că veni vorba de Sebastian, sunt de părere că relația dintre el și Eliade ar trebui completată. Dl Turcanu ignoră scrisorile din 1936-37 ale lui Sebastian către Eliade. Calde și prietenești, ele sunt în contradicție cu cauzele din *Jurnal*. La 25 iulie 1936, adresându-se Ninei și lui Mircea, le spune că „singura [lui] sursă... sunt banii împrumutați de la voi”. La 14 septembrie 1937, Mihai îl roagă în scris pe Mircea: „La primirea acesteia, dă un telefon la mine acasă și spune-le că ai primit vești, căci nu le-am mai scris de sâmbătă și nu le voi putea scrie nici azi. Nu uita, te rog, să încasezi în ziua de 20 septembrie de la Fundația leafa mea, pe care s-o înmânezi mamei!”

Relațiile dintre cei doi nu au încetat așa cum încearcă să ne convingă biograful. În două scrisori ale lui Eliade către Al. Rosetti, nemenționate nici ele în *Prizonierul istoriei*. La 6 mai 1940: „I-am scris lui Sebastian și el știe cui să predea banii pentru *Zalmoxis*”... La 17 august 1940: „Vă rog să transmiteți toate cele bune lui Mihail Sebastian și Camil Petrescu”. Lipsește și dedicația de pe pagina de gardă a volumului *Cum am devenit huligan*: „Lui Mircea, care nu mi-a dat dreptul să disperez, în suportarea acestor mizerii aici povestite – și care nu vor supraviețui, dacă vor supraviețui, decât pentru că și el a spus un cuvânt – cel mai frumos. Mihai, ianuarie 1935.”

Abstența acestui autograf e suplinită de reproducerea celor câteva fraze spontane, scrise de Eliade în *Jurnal*, la câteva minute după aflarea despre moartea lui Mihai: „Aflu acum, noaptea, de la Radio România că Mihail Sebastian a murit ieri, la 2,30, în urma unui accident de circulație. Vestea mă emoționează prin absurdul ei. Mihai a trăit, fără îndoială, o viață de câine în acești ultimi cinci ani. A scăpat de masacrele rebeliunii din ianuarie 1941, de lagărele antonesciene, de bombardamentele americane, de tot ce a urmat după lovitura de stat din 23 august. A

văzut căderea Germaniei hitleriste și a murit într-un accident de circulație, la 38 de ani! Îmi amintesc prietenia noastră. În visurile mele, era unul din cei 2-3 oameni care mi-ar fi făcut Bucureștiul suportabil. Chiar în climaxul meu legionar, l-am simțit aproape. Am câștigat enorm din prietenia lui. Contam pe această prietenie, ca să mă reintorc în viața și cultura românească. Și acum s-a dus călcat de o mașină. Cu el se duce încă o bucată bună și foarte frumoasă din tinerețea mea. Mă simt și mai singur. Majoritatea oamenilor pe care i-am iubit sunt acum *dincolo*. La revedere, Mihai!”

Reacția exegetului e și acum destul de severă: „Nu putem aprecia sinceritatea lui Eliade atunci când scrie în același fragment de Jurnal că Sebastian era „unul din cei 2-3 oameni care mi-ar fi făcut Bucureștiul suportabil”, sau când adaugă „chiar în climaxul meu legionar-l-am simțit aproape” (p. 432).

Și acest comentariu ne determina să considerăm că autorul *Prizonierului istoriei* nu prețuiește prea mult trăsăturile de caracter ale „eroului” său. Dacă Norman Manea, Daniel Dubuison, Alexandra Laignel-Lavastine neagă cu înverșunare evidența, Florin Turcanu, făcând parte din aceeași categorie a *demolatorilor de mituri*, este primul care cercetează documentele autentice cu atenție, distinge – în parte – ce e autentic de contrafăcut, nu falsifică citatele.

E drept că, din dosarul „inculpatului” au dispărut unele dovezi și, în absența lor, nu putem fi convinși de invinuirile ce i se aduc.

Dacă impresia asupra primelor trei exegeze e a unor rechizitorii superficial incropite, prezentarea Dlui Florin Turcanu e obiectivă, „înruindu-se” cu cele două volume ale *Rădăcinilor românești ale lui Mircea Eliade* de Mac Linscott Ricketts, apărute în 1988.

Dar, dacă tinde spre perfectibilitate, o viitoare ediție ar trebui să revadă punctele nevralgice, să țină seama de observațiile critice viabile*, să renunțe la acuzele ce nu sunt bazate pe documente autentice, eventual să facă expertize grafologice la câteva note ale Siguranței și Securității.

Refăcând și completând Bibliografia selectivă, vor trebui aduse adausuri și precizări în special la capitolul *Periodice*, indicându-se anii consultați.

Obiectivitatea (parțială sau între ghilimele) poate fi la fel de nocivă ca și pamfletele și rechizitoriile.

Mircea HANDOCA

¹ Editions la Découverte, Paris, 2003, 540 p.

² *Jurnalul literar*, Serie nouă, nr. 7-12, aprilie-mai-iunie 2004, p. 6-7.

³ Ovidiu Șimonca, *Mircea Eliade și „căderea în lume”*, în *Observatorul cultural*, nr. 48 (305), 26 ianuarie-1 februarie 2006, p. 14.

⁴ Mircea Eliade, *Memorii*, Ed. a III-a, Editura Humanitas, 2004, pp. 296-297.

⁵ *Memoriile mandarinului valah*, 2000, pp. 394, 461.

⁶ Mircea Mihaies, *Umbra „instructorului” C.C.*, în *România literară*, nr. 5, 8-14 februarie 2004, p. 4.

⁷ Mircea Eliade, *Europa, Asia, America, Corespondență*, volumul al III-lea, R-Z, Editura Humanitas, 2004, pp. 15-16.

* Ar mai putea fi făcute unele corectări minore. Să se precizeze titlul articolului lui Eliade cenzurat de Nae Ionescu. Întâmplător, el a fost publicat pentru prima oară în *Jurnalul literar* (în 23-26 iulie 1993). A fost consultat de Dl Turcanu, de vreme ce discută moto-ul celor 8 pagini – nu însă și conținutul (p. 114).

O altă mică inexactitate – a lui Eliade de astă dată, reproducă de Florin Turcanu la pp. 630-631: „Mă voi duce la cimitirul Bellu și voi acoperi mormintele latei, mamei, fratelui meu și al lui Nae Ionescu cu florile favorite”. În realitate, familia lui Eliade este înmormântată la *Cimitirul Izvorul Nou*. Pe crucea de marmură neagră citim ca acolo se odihnesc părinții scriitorului *Gheorghe Eliade* (1868-1951), *Jeana Eliade* (1884-1974), cumnatul *Constantin Alexandrescu* (1903-1968) și sora *Cornelia Ileana* (Corina) (9 martie 1910-12 martie 1989).

literatură

C a unul care se ocupase serios de cuvinte de pe la 19 ani, Mihail Sebastian observă la un moment dat, într-o însemnare de jurnal, că o prietenă a „împrumutat” de la el o formulare: „Scrisoare de la Jeni, care e la Sovata. Amuzant e cum datează: ...Sovata în 3 august”. Acest în e un vechi tic al meu...” Deși nu e vorba decât de adăugarea unei banale, aproape invizibile prepoziții, aceasta schimbă totul, iar autorul și-o recunoaște: în acest context cuvântul în îi aparține lui, așa cum îi aparțin obiectele personale, intime chiar, ca perișta de dinți, să spunem. Cu alt prilej, la un meci de fotbal – autorul jurnalului și congenerii lui pronunță însă altfel, *foot-ball* –, Sebastian mai are o observație extrem de subtilă, pe care n-ar fi putut s-o facă un ins nedepins cu valoarea și puterea cuvintelor: „La începutul reprizei a doua, arbitrul a fluierat un minut de tăcere, mi se pare pentru un jucător străin, mort de curând. S-a făcut brusc o imensă tăcere – tăcerea a vreo 20 de mii de oameni (s.m.)”. Altfel spus, tăcerea a douăzeci de mii de oameni are în ea mai multă forță decât tăcerea unuia singur, deși „sună” la fel, tot tăcere este. Stilistica tăcerii e la fel de complicată ca cea verbală. Forța absenței cuvintelor e o altă formă a forței logosului, și pe ea se bazează, probabil, marșurile tăcerii din ziua de azi.

Mi se întâmplă, uneori, să uit complet, fără urmă, că am scris cine știe ce textuleț acum mulți ani, dar dacă văd un fragment din el, îl recunosc, îmi recunosc cuvintele care îmi aparțin și acum, la fel ca atunci. Chiar dacă de unele m-am înstrăinat, știu că au fost cândva ale mele. Fiecare scriitor are un capital de cuvinte și de formulări și, pe de altă parte, o mulțime de vorbe pe care nu le folosește decât prin excepție. De pildă, așa cum oamenii se împart în cei care iubesc doar câinii și cei care iubesc doar pisicile, în lumea complementelor utilizatorii se împart între cei care folosesc numai *pesemne* și cei care folosesc numai *probabil*. Personal, din cauza teoriei probabilităților care m-a pasionat cândva, fac parte dintre aceștia din urmă. În tot ce am scris până în acest punct al vieții nu se pot număra decât vreo 2-3 *pesemne*, utilizate *à contre coeur* și numai din strategii stilistice. În schimb am prieteni scriitori care n-au folosit în viața lor vreun *probabil*.

P e cei care au experiența vorbelor îi recunoști dintr-un anumit mod, necrispat de a le întrebuinta și din lipsa intimidării în fața propriilor vorbe. Nu se tem de o cacofonii sau de vreun cuvânt mai tare, nu vorbesc hipercorect și nu caută cu tot dinadinsul efecte speciale, dar știu că orice cuvânt, mai ales cel scris, are o forță redutabilă. La novici, lipsa de tact lingvistic, lipsa de *savoir dire* produce când violențe

Ioana Pârvulescu

CRONICA PESIMISTEI

Experiențele cu vorbe

Celor care iubesc cuvintele și celor care se tem de ele

jignitoare, când afectare, prețiozitate, când un discurs tern, plicticos. Să ai experiența cuvintelor înseamnă să știi totuși că oricât de bine ai încerca să formulezi un lucru te pândesc răstălmăcirile, fie ele voite sau involuntare, trădările semantice, ambiguitatea. Să ai experiența cuvintelor înseamnă să știi că, asemenea oricărei cuceriri umane, și cuvântul e o armă dublă, poate vindeca sau răni, poate deschide ochii sau poate manipula. Să ai experiența cuvintelor înseamnă, mai ales, să fii imun la *experiențele cu vorbe* adică la retoricile găunoase. Iată câteva dintre acestea, care îmi sună a gol de câte ori le aud, însă fac victime printre cei lipsiți de simțul cuvântului.

Retorica scopului nobil inițial, a binelui public. Impusă de politicieni, dar la modă și în interviuri ale unor „sefi” de tot felul. Rareori, în zilele noastre (fiindcă în secolul 19 era altfel), țelul unui anume sacrificiu este de la bun început altruist sau conștient altruist. Îndeobște punctul de pornire al unui proiect e unul egoist sau o constrângere oarecare: banii, presiunea opiniei publice, ambiția, o datorie față de cineva sau pur și simplu incapacitatea de a refuza un serviciu care ți se cere. Din asemenea puncte de

plecare banale poate însă ieși un bine obștesc și, când devii conștient de asta, abia atunci poți scoate în fața rostul nobil al efortului tău. Abia privirea în urmă arată frumusețea desenului din covor.

Retorica tinereții. Este una dintre cele mai eficiente și mai răspândite. Impusă, în epoca modernă, în prejma revoluție de la 1848 (deși cu rădăcini în antichitate). Are numeroase variante: lauda lirică a tinereții, ca vârstă ideală, a tuturor calităților trupești și sufletești (când realitatea dovedește permanent că greșelile cele mai mari – sufletești și trupești, politice și individuale – se fac la tinerețe, ca tinerii sunt cel mai ușor de manipulat, de atras în direcții aberante, că sunt adesea derutați, chinuți, că nu și-au găsit încă rostul); curtea făcută tinerilor nu pentru alte calități decât aceea că sunt tineri, măgulirea lor sistematică, clișeul sau truismul „voi sunteți viitorul”. Mai grav, lauda tinereții cu crearea unui conflict între generații, cu ponegrirea altor vârste, cu opoziții de tip *ei/voi*. Apoi abținerea de la orice fel de critică a greșelilor tinereții care l-ar transforma automat pe orator în ins nepopular. Când oratorul nu mai e chiar tânăr, el scoate la iveală clișeul tinereții sufletești, în opoziție cu vârsta biologică. Angelus Silesius spunea că iubește omenirea, dar nu pe oameni. Cei care slăvesc prea mult tinerețea nu-i iubesc pe cei tineri și nu-i ajută. N-aș putea să generalizez, dar cred că cei care (în într-adevăr la tineri sunt cei care îi învață, îi critica de câte ori greșesc, îi laudă când merită și nu se laudă niciodată cu toate acestea. Sau cei care, fără să se sinchisească de vârste și de formarea cuiva, sunt totuși pentru tineri repere.

Am auzit, am citit des o retorică elogioasă la adresa copilăriei și a „sufletului de copil” (ajunge să citești *Împăratul muștelor* al lui William Golding sau *Rătăcirile elevului Torless* al lui Musil ca să vezi cum poate fi), dar n-am auzit niciodată o retorică analogă în favoarea maturității, care e totuși vârsta la care omul e cel mai întreg, mai independent, în care scapă de complexe, în care e creator, în care e, uneori, chiar altruist și bun. Presupun că această lipsă e din cauză că oamenii maturi au mai multă experiență a cuvintelor care manipulează. Singurii care au rezerve în privința calităților tinereții sunt chiar tinerii înșiși, ceea ce nu înseamnă însă că sunt imuni la retorica tinereții. De altfel nu suntem la nici o vârstă imuni la calități care ni se atribuie în mod gratuit.

Retorica nonconformismului, a lui nu mai prețios decât da. Impusă în genere de pseudo-artiști, de cei care sunt boemi numai pe dinafară, își găsește justificarea în societățile prea așezate, prea convenționale, „burgheze”. Avangardiștii, care i-au dat o anume strălucire, aveau această justificare. Dar într-o societate neașezată, gata în permanență să-și demoleze propriile valori, incapabilă să-și sprijine oamenii de calitate, într-o lume a veșnicei prăbușiri și reluări de la zero, ca a noastră, retorica nonconformismului e tot vorbă goală. Cât despre artiști, ei sunt suficient de boemi „pe dinauntru” ca să mai aibă nevoie de semnele exterioare ale nonconformismului, iar lupta lor adevărată e între un *nu* sau un *da* pe care și-l spun lor înșile.

Să ai experiența vorbelor înseamnă să distingi între cei puțini care, folosind aceste retorici sunt autentici și cei mulți care-și fac din ele un blazon nemeritat. Pe cei care au experiența vorbelor experiențele cu vorbe n-ar trebui să reușească. Se pare totuși că sunt mai mulți înșiși gata să facă pe semenii lor experiențe cu vorbe decât cei care, asumându-și o îndelungată experiență a cuvântului, știu să le dezamorseze efectele nefaste. ■

P.S. Promisesem că scriu, în continuarea celor 2 articole dedicate anului 1927 și un al treilea: *La 20 de ani în 1927*. Urma să aibă ca punct de pornire seria de 12 articole ale lui Eliade intitulată *Itinerariu spiritual*. Cer scuze cititorilor că nu m-am ținut de cuvânt, dar cred că prezentul articol este un alt avatar al aceluia. Aș mai avea de adăugat numai trei referiri bibliografice pentru *Anul 1927 I și II*, pe lângă revistele și jurnalele intime ale scriitorilor interbelici care se deduc din context: Dorina Grăsoiu, *Bătălia Argezi*, Dacia, Cluj, 1984, Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual. Scrieri de tinerețe, 1927*, Îngrijirea ediției și note de Mircea Handoca, Humanitas, București, 2003, și Florin Turcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, trad. de Monica Anghel și Dragoș Dodu, Prefață de Zoe Petre, Humanitas, București, 2006.

Foto: Ioana Pârvulescu

CARTIER *în toate librăriile bune*

poesis

Tudor ARGHEZI

Opera poetică
2 volume

Nicolae LABIȘ

Opera poetică
2 volume

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)

Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

DW

www.carlearomaneasca.ro

CARTEA ROMĂNEASCĂ

Noutăți în colecția „Critică și Istorie literară”

Mihai Zamfir
Cealaltă față a prozei

Radu G. Țeposu
*Istoria tragică & grotescă
a întunecatului deceniu literar nouă*

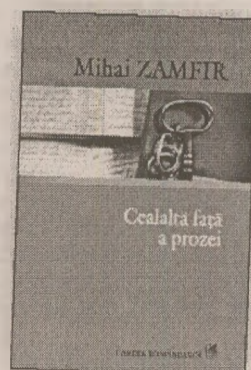
Au mai apărut:

Ana Selejan

Trădarea intelectualilor • Recădere și prigoană

Vasilcă Popovici

Rimbaud

Editura AULA

Roman

Ovidiu Verdeș	Muzici și faze	384 p.	199.000	(19,9) lei
Ioan Groșan				
	O sută de ani de zile la Porțile Orientului	240 p.	109.000	(10,9) lei
	Epopeea spațială 2084*Planeta mediocrilor	144 p.	89.000	(8,9) lei
	Județul Vaslui în N.A.T.O.	160 p.	89.000	(8,9) lei
Daniel Vighi	Aventuri cu Jimi Hendrix	160 p.	89.000	(8,9) lei
Oana Tănase	Filo, meserie!	208 p.	99.000	(9,9) lei
Alexandru Yakulovski	Pizdeț	128 p.	79.000	(7,9) lei
Ștefan Baștovoi	Iepurii nu mor	160 p.	89.000	(8,9) lei
Melania Bancea	Hiatus	208 p.	110.000	(11,0) lei
Szilágyi Katalin	Ancuța de la parter	112 p.	79.000	(7,9) lei
Mihaela Bija	Alin și Alice	96 p.	69.000	(6,9) lei
Mihail Tomulescu	Bolovanii	80 p.	69.000	(6,9) lei
Ina Crudu	Ziua eclipsei	112 p.	79.000	(7,9) lei
Cătălina Fuc	Ecoul	160 p.	89.000	(8,9) lei

Teatru. Eseu. Proză. Poezie

Matei Vișniș	Istoria comunismului...	176 p.	129.000	(12,9) lei
Alexandru Mușina	Sinapse	224 p.	119.000	(11,9) lei
Anca Andriescu	Țigări, electrice & alte...	80 p.	69.000	(6,9) lei
Mihaela Murariu	Ochi de pisică	96 p.	69.000	(6,9) lei
Ovidiu Simion	Eu și Albertina	64 p.	40.000	(4) lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

CONCURS NAȚIONAL DE SCENARII

FUNDATIA
ANONIMUL

ORGANIZEAZA UN CONCURS NAȚIONAL DE SCENARII
DE FILM CU DOUA SECȚIUNI: LUNGMETRAJ SI SCURTMETRAJ

PENTRU DETALII ACCESAȚI WWW.FESTIVAL-ANONIMUL.RO

Festivalul Internațional
de Film Independent ANONIMUL

Delta Dunării / Sfântu Gheorghe
14 - 19 august 2006, ediția a III-a

www.polirom.ro

■ Dan Horia Mazilu
**Lege și fărâdelege
în lumea românească veche**

■ Anselm de Canterbury
**Despre
libertatea alegerii**

■ Philip Roth
**Complotul
împotriva Americii**

■ Truman Capote
O vară de răscruce

**Suplimentul
DE CULTURA**

Un săptămânal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași

critica edițiilor

Ediția *Miracol* surprinde plăcut sensibilitatea amatorului de carte frumoasă, atât prin formatul elegant, mărturisind bunul-gust stilat al autorilor tehnoredactării computerizate, Mihai Ciocan și Nicole Herăscu, cât și, în aceeași măsură sau poate că mai mult, prin desenul de pe supracopertă și desenele din carte, semnate de Dana Schobel-Roman, încântătoare prin originalitatea lor modernă, prin finețea și fluiditatea liniilor și prin expresivitate, frumoase, unele, și în sine, nu numai ca ilustrații pe potrivă anecdotelor burlești din *Povestea vorbii*. Fiind eu ceea ce mi se pare că sînt, adică textolog, și nu ceea ce nu mi se pare deloc că aș fi, critic de artă, îmi cer scuze de la cei în drept să le-primească pentru că-mi permit să fac asemenea aprecieri, trecând, fără să am și „diploma” de rigoare, dincolo de limitele presupuselor mele priceperi profesionale. Dar mărturisesc că mi-a făcut plăcere să-mi dăruiesc *Povestea vorbii* publicată de Editura „Miracol” tocmai pentru aceste frumuseți. Regret sincer că ele nu au fost cumpănite după cuviința de îngrijitorul sau de îngrijitorii textelor alese, copiate tot pe furate, de vreme ce nu este menționată născăpărea ediția-mată, Fischer (1967). Și nu numai textele, dar și o seamă de note subliniare au fost și ele copiate *ad litteram*, fără să li se menționeze autorul. De exemplu: nota explicativă dată de I. Fischer la termenul „pedanți” din titlul *Despre pedanți sau copilaroși* („Sensul greșit pe care-l dă Pann cuvântului *pedant* provine din apropierea de grecescul *pes, pedos* – copil”) se citește aidoma în ediția *Miracol*, la p. 11. Nota lui Fischer la verbul „are” din proverbul „Minciuna are și ea pe unde să trece” (capitolul *Despre minciuni și flecării*), „Are lipsește din ediția originală”, este reproducă întocmai în ediția *Miracol*, la p. 29, tot fără indicarea autorului. Probabil că managerii editurii au vrut să-i lase cititorului impresia că au confruntat înșiși textul capitolului respectiv de „proverburi” cu ediția din 1852-1853. Faptul și intenția de a-l comite ar putea fi considerat de către Justiție drept ceea ce este: furt și înșelăciune, dacă printr-un... miracol, managerii editurii ar fi chemați în fața unei instanțe judecătorești de către Oficiul Român pentru Drepturile de Autor (ORDA), creat tocmai pentru apărarea drepturilor materiale și morale ale autorilor, deci și ale îngrijitorilor de ediții. Dar ORDA preferă, pare-se, să nu se amestece în asemenea chestiuni delicate și complicate, deși tocmai pentru a se amesteca a fost creat. Nota lui Fischer la forma „groază-vie” din *Povestea vorbii* („Trei neghiobi mergând p-o vale”), „*Grozăvie*. Pann modifică adeseori forma cuvintelor după apropieri etimologice mai mult sau mai puțin glumețe, pe care le face. Scrierea cu liniuță de unire verifică această interpretare” proprie lui Fischer, nu „miraculoșilor” furi de proprietate intelectuală (cf. p. 46).

Alte exemple care dovedesc tot atât de categoric hoțirea ediției Fischer (1967) de către „miraculoși”: nor/ noră; piaziș/ pieziș; crastaveți/ castraveți; scăieți/ scaieți; totdauna/ totdeaua; hiertură/ fiertură; și-în/ și-n; ț-o/ți-o; pintre/ printre etc., etc. Alături de aceste forme corecte, autentice, apar – probabil reminiscențe din edițiile tradiționale didactice, ori din cauza impresiei managerilor că formele autentice (din ediția Fischer – 1967) sînt greșeli de tipar, ori din tendința de a supune textul lui Pann normelor din *DOOM* (1982) – multe alterări ale fonetismelor și formelor morfologice corecte, mai puțin, totuși, decât cele din ediția Regis-Herra. Citez doar câteva: vrei/³vei; ciorbă/cioarbă; sfărâmă/sfărămă; măgarul/magarul; cămila/camila; tocmai în/ tocma-n; șoarecelui/șorecelui; schiopătezi/ schiopătezi; e-mprumutată/ e-mprumută; secure/ sácure; dupa aceea/ dup-aceea; smântână/ zmântâna; se/ sâ; dacă/ daca; cluburi/ clupuri etc., etc. Bineînțeles că dacă, după procesare, supraveghetorul anonim al ediției *Miracol* ar fi corectat cu atenție textele alese cu textele corespunzătoare din ediția Fischer (1967) sau din ediția originală (1852-1853), ar fi eliminat greșelile citate și altele, necitate, și dacă ar mai fi și mărturisit acest lucru într-o notă, totul ar fi fost... aproape perfect.

Aproape perfect, pentru că și în ediția *Miracol* avem de-a face cu niște dezordonări de texte, dar în alt stil decât cel din ediția Regis-Herra, dezordonări pe care, apreciindu-le laolaltă, aș putea conchide că managerii celor trei (?) edituri trăiesc și își exprimă astfel, inconștient, suferința unui instinct anarhic ratat. Iată numai câteva harababuri „miraculoase” de texte antonpanniene: *Povestea vorbii*

(„Un ungurean oarecare”) nu face parte din capitolul *Despre beție*, ci din capitolul *Despre beție iarși*; *Povestea vorbii* („Spun bătrânii de când vacul”) aparține capitolului *Despre vișuri sau fapte rele și hoție*, nu capitolului *Despre învățătura iarși*; *Povestea vorbii* („- Tată - zise un băiat”) face parte din capitolul *Despre negoț*, nu din capitolul *Despre stăpân și supus la negoț*; *Povestea vorbii* („Un om de mult, de când vacu”) face parte, în ediția originală, din capitolul *Despre căsătorie iarși*, nu din capitolul *Despre amor și ură iarși*; *Povestea vorbii* („Spun d-un nobil

locuțiuni și sintagme interlineare, precum și formele autentice conținute (de exemplu: roazele, ț-in, asfel, țită, priimi, întocma, poci, orce, sfărâma, protivnici, douăspre’ce, crastavete, toabă, paserile, genuche etc., etc.), sugerează, la o simplă citire – avizată, desigur –, că editorul sau editorii au folosit ca text de bază ediția originală din 1852-1853. Recitind însă și colaționând prin sondaj „paginile alese” cu paginile corespunzătoare din ultimul text tipărit în timpul vieții autorului și cu cele din cea mai bună ediție postumă, ediția Fischer (1967), observațiile culese infirmă impresia inițială. Ediția *Litera Internațional* conține multe alterări preluate, probabil, din neindicata ediție-mată, asemănătoare celor din ediția Regis-Herra, dar mai puține. Nu mai dau exemple, pentru că **România literară** nu este și textologică, dar țin la dispoziția amatorilor de dovezi câteva zeci de fișe.

Deci și ediția *Litera Internațional* este, probabil, o ediție copiată după o altă ediție, anterioară, din cele socotite cu ochii-nchiși drept bune, și corectată – discret și superficial – după ediția Fischer (1967). Îmi întemeiez ipoteza pe transcrierile greșite necitate și pe: 1 – prezența verbului „are” în proverbul „Minciuna are și ea pe unde să trece” (din capitolul *Despre minciuni și flecării*), verb care, precizează I. Fischer într-o notă subliniară, „lipsește din ediția originală”; 2 – în capitolul *Despre amor și ură iarși*, proverbul „Pe dragul a căutat, pe dracul a găsit”, este o variantă stabilită de I. Fischer, care precizează, în notă subliniară: „Tipărit [în ediția 1852-1853]: *Pe dracul a căutat, pe dragul a găsit*”; 3 – reproducerea a două lecțiuni greșite din ediția Fischer (1967): în *Povestea vorbii* („Un grec oarecare, din sate plugar”), capitolul *Despre beție iarși*: „Zise (clatinând capul)”, în loc de: „Zise (clatinând capul)” și în capitolul *Despre cusururi sau urăciuni*, „piaziș” în loc de „piaziși”.

oarecare”) face parte din capitolul *Despre mojiicie*, nu din capitolul *Despre conversații sau petreceri și glume ș.a.m.d.*

Ca și îngrijitorul (îngrijitorii?) ediției Regis-Herra, și îngrijitorul prin plagiere al ediției *Miracol* mai elimină din când în când rînduri sau proverbe, vreo 40 (depistate prin sondaj!), fără să-și menționeze intervențiile sau să folosească semnul convențional [...], lăsându-i astfel cititorului impresia că are sub ochi textul autentic. Deci iarși înșelătorie! Regret – îmi mărturisesc sincer, încă o dată, părerea de rău – că managerii de la *Miracol* nu și-au propus și nu s-au străduit să realizeze, prin mijloace oneste, o ediție de texte alese antonpanniene corecte, pe potrivă frumoasei prezentări grafice a cărții publicate. După cele scrise, nu mai are rost să mă întreb oare ce le-o fi lipsit de n-au reușit.

În sfârșit, a treia antologie din *Povestea vorbii*, scoasă de sub teascuri în a III-a ediție plagiată (probabil că în 2005, de vreme ce prima ediție a apărut în 2003), de către Editura *Litera Internațional* (București-Chișinău), se distinge, de asemenea, la prima vedere, prin calitatea superioară a copertei, a tehnoredactării și prin ilustrațiile – cam puține – semnate de Filimon Hamăraru, ale cărui inchipuiri desenate accentuează umorul grotesc din anecdotele versificate ale lui Anton Pann. Mărturisesc, însă, că pe copertă, în locul portretului cu turban al lui Mihăilă Filipescu, aș fi preferat ca în compoziția cu „Târgul Moșilor”, de H. Trenk, să fi fost profilul autorului *Culegerii de proverburile* așa cum și l-a imaginat penița confratelui său de condei, Delavrancea. Nu numai pentru că e mai frumos, dar și pentru că s-ar fi evitat astfel o posibilă confuzie în mințile școlărilor și ale tuturor cititorilor, pe care nu-i interesează și deci nu văd notițele de pe contrapaginile copertelor interioare. Dar fără-ndoială că și cu portretul cu turban, datorat unui anonim, ba aș spune chiar că tocmai datorită acestui portret, plin de culoare și de culori, și a compoziției cu pictura lui H. Trenk, datorită tehnoredactării limpede, a hârtiei bune și mai cu seamă datorită mesajului lingvistic, și el plin de culorile și de vioiciunea graiului valah, și această ediție, a III-a, va fi bine apreciată de cronicarii culturali. Regret că din punctul de vedere al textologului, și nu numai, și ediția *Litera Internațional* este, ca și ediția *Miracol*, plagiată cu neîndemănare, lucrată cu nepricepere profesională și cu o evidentă, uneori, superficialitate. Bineînțeles că-mi întemeiez această apreciere generală pe sinteza mai multor fișe, câteva sute, extrase din colaționarea prin sondaj cu ediția originală din 1852-1853 și cu ediția Fischer (1967).

Ordonarea corectă, ca în ediția din 1852-1853, a capitolelor de proverbe și a „poveștilor vorbii” adiacente, legarea „proverburilor” între ele prin prepoziții, sinichioze,

În ceea ce mă privește, pe temeiul acestor și altor identități „ciudate” cu ediția Fischer (1967), a numeroaselor fișe cu forme transcrise greșit, extrase din confruntarea cu *Povestea vorbii* tipărită în 1852-1853, a lipsei oricărei indicații privind ediția-mată, sînt convins că textele publicate de *Litera Internațional*, de trei ori până acum, au fost și sînt plagiate cu multe stângăcii și redactate superficial. Ceea ce se vede din multele greșeli de tipar, din eliminarea nejustificată a notelor lui Anton Pann la versul „Soprani, secunde și basuri” din *Povestea vorbii* („Într-un oraș oarecare”), capitolul *Despre vorbire*, la cuvintele „elefant” și „vetrele”, din capitolele *Despre minciuni și flecării* și *Despre sărăcie*, precum și din absența unui glosar ori a unor glose subliniare, cel puțin tot așa de utile ca și *Referințele istorico-literare*, de vreme ce textele alese conțin multe cuvinte ieșite din uzul limbii române vorbite și din uzul limbii române literare actuale, ca de exemplu: ceacsir, chiori (a ~) (cu sensul de „a ochi”), filigean, hazna (cu sensul de „pungă cu bani”, nemenționat nici în *Dicționarul explicativ al limbii române* și nici în *Dicționarul limbii române* publicat de Academie), inhelba (a ~), pod (cu sensul de stradă, uliță podită cu scânduri groase de stejar), ponevos, prurume (a ~), pristav, tabla (cu sensul de „tețgea”), tură și foarte multe altele. Deci încă o ediție plagiată și ratată a *Culegerii de proverburile sau Povestea vorbii*.

O altă antologie din *Povestea vorbii* cu texte preluate integral, dar fără nici-o mențiune, după ediția Fischer (1967), însă cu multe alterări ale fonetismelor și formelor morfologice corecte, autentice, cu eliminarea „discretă” a notelor lui Anton Pann și ale lui I. Fischer, fără glosar și fără glosele subliniare necesare a fost publicată nu se știe când, în ce an și sub „îngrijirea” cui, într-o colecție cu titlu cacofonic („Biblioteca copiilor”) de către Editura Lucman, despre isprăviile căreia a mai fost vorba în această rubrică ignorată, pare-se, de lucmani, disprețuitori, după cum reiese din ediția *Povestea vorbii*, ai obligațiilor morale, profesionale și legale față de travaliul științific al celor hoțiți.

G. PIENESCU

¹ /= în loc de forma greșită, tradițională, din edițiile foarte didactice ale *Poveștii vorbii* sau corectată ortografic conform *DOOM* (1982).

² în ediția 1852-1853, tipărit: piaziși.

³ /= în loc de forma corectă, autentică.

carte - document

Printre numeroasele și nu o dată cutremurătoarele memorii din închisoare publicate la noi după 1989, sunt foarte puține care aparțin femeilor. În afară de *Evadare tăcută* a Lenei Constante și *La început a fost sfârșitul* de Adriana Georgescu, dar scrisă și apărută în 1951 la Paris, nu-mi vine acum în minte o alta de aceeași valoare și notorietate. Atunci când n-au avut puterea să-și evoce sumbrele amintiri, unele foste deținute politice au dat interviuri (să ne amintim cazul Elisabetei Rizea), așa cum a făcut-o Ioana Berindei, soția istoricului și academicianului Dan Berindei și fiica fruntașului țărănit Ioan Hudiță, unul dintre apropiații lui Iuliu Maniu.

Lavinia Betea, psiholog și politolog distins, care a elaborat o seamă de articole și studii despre istoria comunismului și volume de real interes, ca, de exemplu, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României* (1995), *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu* (1997), *Convorbiri neterminate. Corneliu Manescu în dialog cu Lavinia Betea* (2001), a publicat recent la Editura Compania un altul cu același profil, dar cu totul alt conținut, intitulat *Am făcut Jilava în pantofi de vară. Convorbiri cu Ioana Berindei*. Întrebările pe care i le pune interlocutoarei izbutesc să reconstituie nu numai un „proces” politic și să aducă încă o dată în prim plan spațiul carceral, dar să traseze și liniile unei biografii accidentate a unei familii de cea mai nobilă stirpe țărănească, pe de o parte, și aristocratică, pe de alta, familie din rândul căreia în doar trei ani au fost arestați și aruncați în închisoare 22 de membri!

Tatăl Ioanei Berindei, Ioan Hudiță, era un strălucit reprezentant al *meritocrației*, fiu de țărani înstăriți, care-și va lua doctoratul în Istorie la Sorbona. Avea 16 frați și surori; cu toții au făcut studii superioare. La Paris, devine prieten cu istoricul Andrei Oțetea și poetul Al. Philippide. Revenit în țară, după un stagiul în învățământ, intră în politică, la început în Partidul țărănist al doctorului Lupu și după aceea în marele P.N. al lui Iuliu Maniu. Ioana, care se născuse la Paris în 1922, l-a cunoscut la ei în casă pe fostul Președinte al Consiliului Dirigent, conturându-i un mic portret, care contrazice într-un fel opinia comună: „...era încântător! Da, era încântător! Părea el înțepenit, sfinx, dacă vrei, dar era foarte cald și dragut”. Ca și Maniu, Ioan Hudiță era anticarlist, credea și el că Hitler va pierde războiul. Foarte curios, părea foarte vag informat, sau cel puțin așa lasă să se înțeleagă I.B., despre ororile care se petreceau în Rusia, mai ales după ocuparea Basarabiei de către Stalin. Un alt memorialist al epocii, fără să fie om politic, Gala Galaction, se dovedea mai avizat: Bolșevismul „vrea să ne aducă spre epoca troglodită, spre zarea neagră și bestială de unde am pomit”. El este expresia sclaviei a „celui mai lugubru autocratism”. Ajuns ministrul Agriculturii după 1945, pentru scurtă vreme, Ioan Hudiță, ca reprezentant al unui partid „istoric”, a început reforma agrară, dar n-a apucat s-o ducă la bun sfârșit, pentru că el era ceea ce se va numi în limbaj peckerist un „tovarăș de drum” de care te dispensezi când nu mai ai nevoie. Oricât va fi avut el vederi de stânga, respingea ideea că la noi va învinge comunismul. I-ar fi spus lui Dej: „Sunteți o minoritate obraznică”. Naiv, ca și Iuliu Maniu, era convins că anglo-americanii nu ne vor lăsa pradă Sovietelor. De fapt, constrânși sau mai degrabă, trași pe sfoară de Stalin, după întâlnirea de la Ialta, ne înșelaseră, ceea ce va recunoaște mai târziu cu regret ambasadorul american Averel Harriman, și anume că „unul din cele mai neplăcute lucruri care i s-au cerut să le facă a fost să mintă un om de talia lui Iuliu Maniu”.

După procesul de la Tămădău (1947), când P.N. ieșe de pe scena politică, interzis de comuniști, este arestat și Ioan Hudiță, dus la Sighet, pușcăriile elitelor românești. Acolo, a stat singur în celulă timp de cinci ani. Totodată, i-au fost închiși toți frații, soția și fiica. Eliberat în 1955, avea să fie încarcerat din nou în 1961, când i s-a confiscat jurnalul despre închisoare. Cel de până în 1947 fusese îngropat de Ioana și mama ei. Ca atâți alți „politici”, Ioan Hudiță n-a fost judecat niciodată. Colegul și prietenul ne altădată, comunistul Petre Constantinescu-Iași n-a

„Omisiune de denunț”

ridicat un deget ca să-l salveze.

Ioana Berindei a absolvit Facultatea de Istorie, pe atunci aflată împreună cu Literale, fiind colegă cu Monica Lovinescu, Valentin Lipatti și cu Dan Berindei, viitorul ei soț. S-au căsătorit în 1947, cununăți de marele istoric George Brătianu, care va avea un destin tragic, pierind în aceeași pușcărie de la Sighet.

Lavinia Betea pune întrebările într-un asemenea mod, încât interlocutoarea simte nevoia să schițeze și rămurorul arbore genealogic al familiei Berindei, veche familie boierească liberală, printre ai cărei înaintași fusese un ministru în timpul lui Carol I și renumitul arhitect Ion (Johnni) Berindei (bunicul lui Dan), care a construit, printre altele, Palatul Cantacuzino (azi Muzeul George Enescu), Casa Oamenilor de Știință, Palatul Administrativ, actualmente, al Culturii din Iași. Mama lui Dan, Dina Berindei, arestată și ea, a divorțat și s-a căsătorit cu inginerul Alexandru Balș, mort în închisoarea de la Pitești, a cărui agonie și moarte a descris-o în memoriile lui penitenciare, Ion Ioanid, într-o scenă lugubră ce nu se poate uita.

Ioana Berindei a fost arestată la 29 iulie 1950, pentru că a transmis un bilet mamei sale din partea unui fost deputat țărănist, Coslovski, care o ruga să-l găzduiască până ce-și face buletinul de București. Concomitent, a fost ridicat fratele d-nei Hudiță, căsătorit cu scriitoarea Profira Sadoveanu, fiica cea mare a lui Mihail Sadoveanu,

în aceeași „afacere” Coslovski. Ioana era îmbrăcată într-o bluza și încălțată cu sandale de vară. E reținută mai întâi la Interne, i se pun obișnuirii ochelari de tablă și supusă anchetei, fiind silită să dea vreo șapte-opt declarații. De acolo, e trimisă la Jilava, celula nr. 1, în care se aflau înghesuite 47 de femei, majoritatea „frontieriste” (adică încercaseră să fugă din țară) sau țărânci care ieșiseră cu icoana ca să se roage pentru ploaie. Credința religioasă era considerată un delict în statul ateu comunist.*

Și Ioana Berindei descrie promiscuitatea, umilințele îndurate, vărsarea tinetei plină de scârnă, bătaia când intrau la duș, lovite de milițiene cu bățul în care se duceau hârdăul, pedepsele la „neagra”, când li se puneau un sac pe cap și erau bătute într-o carceră, cât o privată de țară, unde urmau să stea numai în picioare, să-și facă nevoile pe jos și să cadă peste ele de oboseală.

Ioana era însărcinată și colegele, „fetele”, îi spuneau cu simpatie „Borșoșica”. Nu i s-a trimis niciodată vreun medic. Rămăsese în sandale și pe timp de iarnă. Când i-a venit sorocul să nască, a fost adusă la Vacărești, într-o cameră situată lângă salonul barbaților bolnavi. De rușine, a născut fără să scoată un țipăt, fiind asistată de o moașă, deținută de drept comun, păzită de un gardian și de un milițian politic. Fetița s-a numit Ruxandra și a stat împreună cu mama până a împlinit 11 luni, când a fost incredințată tatălui. La proces, purtând copilul în brațe – poate fi ceva mai sfâșietor? – a fost condamnată la doi ani pentru „omisiune de denunț”. Și a mai stat încă șapte luni după ce-și ispășise pedeapsa. Din acel moment, s-a sistat suplimentul alimentară pentru copil și mama o hrănea din porția ei. O ajutau și celelalte deținute, cu un emoționant sentiment de solidaritate.

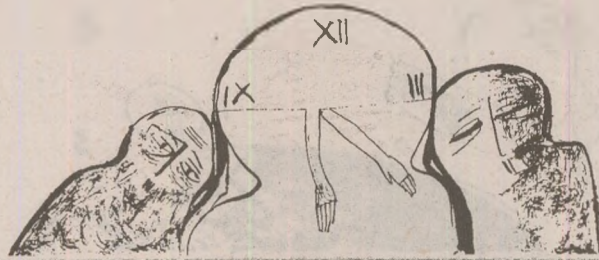
Ioana Berindei a trecut prin închisorile Jilava, Vacărești, Mislea, a făcut corvezi, a muncit ca vopsitoare, suportând cu stoicism frigul în rochița și pantofii ei de vară. După eliberare, a avut domiciliu obligatoriu și trimisă la știuta „muncă de jos”: muncitoare în industria lemnului, până ce s-a îmbolnăvit. În același timp, soțul ei, eminentul istoric Dan Berindei, lucra într-o fabrică, făcând blacheuri. Abia într-un târziu I. B. a intrat într-o viață cât de cât normală.

A intrat cine a mai avut norocul să scape. Pușcăriile și Canalul mâncaseră zeci, sute de mii de vieți. Aceasta a fost politica de „lichidare”, în fapt de exterminare a elitelor politice, intelectuale, militare, țărănești, a Partidului Comunist Român, marele inchișitor dirijând un sângeros aparat represiv ce s-a numit Securitatea. Când vezi cum astăzi se numesc fel de fel de comisii pentru studierea „științifică” a comunismului nu-ți vine a crede ochilor. Cercetarea dosarelor (câte se mai păstrează) va descoperi probabil și alte grozavii decât cele cunoscute și pe unii din autorii lor, încă rămași, cum se spune, sub acoperire. Dar cine știe câți ani poate să dureze această laborioasă investigație? E vorba totuși de milioane de file. Oare nu sunt suficienți atâția martori, cu miile, care mai supraviețuiesc ei și urmașii lor, concludente atâtea materiale documentare (v. revista „Memoria”), filme (v. „Memorialul durerii”), studiile temeinice, extrem de bine informate, ale unor specialiști prestigioși, nenumăratele volume de sumbre amintiri ale foștilor deținuți politici despre infernul închisorilor devenite de tristă celebritate, gropile comune în care zac atâția țărani care s-au opus colectivizării forțate sau atâția luptători din munți, care s-au jertfit pentru apărarea patriei de bolșevism și a libertății? Aceste probe să nu fie pe deplin convingătoare? A tot amâna de mult necesarul proces al comunismului și a tot invoca pretensele lui idei „umaniste” poate echivala în timp cu o absolvire.

Manualele de Istorie ar trebui să-i acorde capitole speciale, expuse pe larg și nu rezumativ, acestui flagel al omenirii, ciumei roșii care acolo unde a băntuit, a lăsat în urmă zeci de milioane de victime.

De aceea o carte precum *Am făcut Jilava în pantofi de vară* adaugă încă o probă la dosarul viu ce nu mai trebuie căutat în arhive.

AI. SÂNDULESCU

arte

Ascuns

Sophie Scholl - ultimele zile

Las deoparte filmele de duzină pe care le văzusem cu duzină în săptămîna luminată pentru a vă propune mai degrabă discuția a două lungmetraje pe val, unul francez, altul german. Ambele reprezentau, prin calitate și număr de premii, așii din mîneca Festivalului European de Film, chiar dacă nu erau singurii. Ironia, care ar fi avut loc într-un roman de Vonnegut Jr: unul este făcut de un austriac născut în München, celălalt se petrece în timpul celui de-al treilea Reich. Da, ambele tratează rasismul într-un mod oblic, ceea ce întotdeauna mi s-a părut mai relevant decît o corectitudine politică forțată, cel puțin raportîndu-mă la peisajul cinematografic. Diferența dintre cele două pelicule rezidă cel mai săritor în ochi în termenii de claritate, dar acest lucru se va vedea mai tîrziu.

O să încep cu cel german, *Sophie Scholl - ultimele zile*, mai istoric încă din premise decît celălalt. De altfel, se bazează pe interviuri cu martorii efectuate recent și pe documente „dezgropate” tot de curînd. Chiar din acest unghi mi s-a părut realmente pertinent, cu toate că îmi asumă un mesaj, atitudine care ar putea părea desuetă pe fondul postmodernismului. Ca subiect de film, Holocaustul a fost extrem de exploatat. Întrebați însă cinefilii apropo de existența unei rezistențe nemțești și vor ridica din umeri. S-a spus adesea că Germania a avut regimul pe care îl merita și că nașiștii au ajuns la putere pe căi democratice. Cel puțin aceasta este varianta arhi-cunoscută, deși, în ceea ce privește ultima afirmație, există serioase și documentate motive de îndoială. Opoziția germanilor în fața național-socialismului iese mult mai greu la iveală din arhive, cu o întîrziere notabilă față de crimele regimului, ceea ce demonstrează că și în acest secol istoria înfrînților se scrie ultima. Trebuie să ai niscaiva cunoștințe de istorie, dincolo de dragul de film, ca să știi că una dintre primele mutări făcute de nașiști a fost eliminarea opoziției, o eliminare tranșantă și sîngeroasă. Și germanii pur-sînge care s-au împotrivit regimului au ajuns în lagăre. Arareori în filme vezi, în acest context, și alte însemne decît steaua lui David, cu toate că acestea erau numeroase: triumphiul rșu poziționat invers era dedicat prizonierilor politici, cel roz, homosexualilor, ce să mai spui de femeile ce foloseau metode contraceptive, care se alegeau cu triumphiul negru, la fel ca vagabonzii, alcoolicii, prostituatele sau leneșii. Dar mă ia valul și nu e locul potrivit să dezvolt tema „chestii despre nașiști pe care nu le veți vedea în filme”, un subiect căruia îi voi păstra o pagină întregă. Ajunge să spun că lungmetrajul în chestie scoate la iveală o organizație studentească de rezistență de proporții mici, numită „Trandafirul Alb”. Munca depusă de acești tineri împotriva nazismului e însă impresionantă, avînd în vedere mijloacele pe care le au la îndemînă: manifeste trimise prin poștă, prin intermediul cărora încearcă să „activeze” mai multe orașe. Deconspirarea se produce în momentul în care diseminează un text în universitate, sperînd să declanșeze o revoltă a colegilor lor.

Ceea ce urmează este într-o oarecare măsură similar „Cazului Fürtwangler”: un duel între idei – precedat de unul în șiretlicuri și stratageme – în forma unui interogatoriu,

Alexandra Olivetto

CRONICA FILMULUI

Două fețe ale aceluiași trecut european

reprodus aproape în maniera minuțioasă și clasică a documentarului. Din acest punct de vedere, filmul este aproape teatral. Libertatea de exprimare, drepturile omului, nu în ultimul rînd patriotismul intră în scenă în dialogul dintre Scholl (Julia Jentsch) și ofițerul Gestapo Mohr (Alexander Held). *Nota bene*: persoana care o ia la întrebări pe studentă este cu mult mai umană decît membrii acestei organizații din alte filme, păcătuiind prin îndoctrinare, dar nu prin lipsă de miță sau înțelegere, ba chiar îi lasă porțițe de scăpare eroinei. Cruzimea regimului se reconstituie piramadal de-a lungul lungmetrajului: psihologică și verbală, transpusă apoi în forma unei umiliri publice de-a dreptul suprarealiste – la tribunal – și abia apoi factuală.

Observați că, spre deosebire de cutumele mele, mă întind cu narațiunea. Tocmai pentru că, din punct de vedere cinematografic, nu este prea mult de spus despre acest film. Jocul actorilor e esențial, și nici Jentsch, nici Held nu se dezminț. Dar melodrama sau excesiva sentimentalizare lipsesc cu totul din peisaj, preferîndu-se o observare clinică, dacă tot vorbeam de claritate. În rest, mizanscena e minimală, iar regia face tot ce-i stă în putere pentru a rămîne discretă, toată „fibra” lungmetrajului provenind din animarea dialogurilor. Numeroși critici au remarcat capacitatea regizorului Marc Rothmund și a scenaristului

Fred Breinersdorfer de a lăsa evenimentele să vorbească de la sine. Camera se rezumă la a domicilia undeva în proximitatea protagonistei.

La cealaltă extremă, aceea a echivocației cinematografice, se plasează o altă peliculă care și-a luat o porție consistentă de lauri pe vechiul continent, anume *Ascuns*. Ultimul film al lui Michael Haneke așa se numește și așa rămîne și la a doua vizionare. Daniel Auteuil și Juliette Binoche joacă rolurile a doi intelectuali de vîrstă mijlocie, cu cariere și o căsătorie, toate împlinite, bașca fiul lor, un puștan de 12 ani. Viața lor pașnică se tulbură odată cu primirea unor casete și desene, apoi telefoane anonime, toate pîrînd să conducă la o întîmplare din copilăria lui Georges (Auteuil). Comparîndu-l cu lungmetrajul precedent, te alegi cu ditamai paradoxul. Cu siguranța, povestea de thriller din *Ascuns* e mult mai neclară, refuzîndu-ți rezolvarea completă a enigmei, care oricum se întinde pe două straturi temporale (deși ultima scenă îți rezerva un indiciu, mare atenție la ea, în acest mod veți descoperi două personaje a căror legătură clarifică în mare măsură misterul. Însă și acest avertisment prezintă o problemă, dat fiind faptul că e greu să realizezi care este ultima scenă). Și totuși vinovația e examinată clinic și aici, devenind prin extrapolare reprezentativa națională. Despre cea din urmă nu se explică prea multe în lungmetraj, așa că va voi furniza contextul: 1961, Algeria se află încă sub conducere colonială franceză. La Paris, algerienii manifestă pașnic contra acestei stări de fapt. Poliția îi atacă, îi omoară în bătaie și le „jetează” corpurile neînsuflețite în Sena. Acest masacru, care cam aduce a Noaptea Sf. Bartolomeu, a fost recunoscut oficial abia hăt în 1999.

Ceea ce desparte cele două lungmetraje într-un mod radical este „imaginea” în română și „cinematografia” în engleză. Există un alt film în *Ascuns*, primul conștînd în casetele filmate în fața casei soților Laurent, apoi într-o mașină, apoi manual. Prima cameră, cea fixă, tipic Haneke, le filmează pe cele din urmă așa cum se derulează ele pe ecranul televizorului, dar suprapuse, neincluzînd imaginea ecranului. Tot „ecranizate” și neseperate de rest sînt două vise de-ale lui Georges, cu afit mai bulversante pentru spectator cu cît evenimentele narate în primul sînt declarate de protagonist ca fiind false, pe cînd acelea dintr-al doilea sînt cît se poate de adevărate. Acum, pentru a nu se limita la doar afit, Haneke mai introduce un alt element debusolant. În imaginile pe care cei doi soți le privesc la televizor, intervine un insert, pe care ei nu îl bagă în seamă, deși analizează casetele la mare artă. Presupun că problema nu este că nu l-au văzut, ci că regizorul l-a „introdus” pentru uzul spectatorului. La rîndul său, insert-ul este continuat – mai tîrziu – de o imagine ce ține ceva mai mult. Ambele reflectă proporția de adevărat/fals din producțiile onirice ale protagonistului. Un personaj este comun viselor lui Georges și inserturilor: un băiețel algerian, căruia protagonistul i-a făcut rău la vîrsta de 6 ani. De aici vă predau ștabela comprehensiunii, cu mențiunea – este un lungmetraj care merită văzut de mai multe ori. La prima, rezolvați formatul de thriller de pe cel dintîi palier, pentru ca a doua vizionare să vă lase ceva aer. ■

meridiane

Luminița Voina-Răuț: Domnule Agustín Sánchez Vidal, vă rog să vă prezentați pentru cititorii români.

Agustín Sánchez Vidal: În prezent sunt profesor de istoria filmului la Universitatea din Zaragoza, am fost profesor de literatură spaniolă mai bine de douăzeci de ani și mă consider și scriitor.

LVR: Să începem cu această ultimă îndeletnicire. În 1988 ați scris o carte intitulată *Buñuel, Lorca, Dalí: enigma fără sfârșit*, care a obținut prestigiosul premiu *Espejo de España* în același an. Cartea este tradusă în japoneză, greacă, olandeză, finlandeză, iar de curând a avut loc lansarea versiunii ei românești, la care am avut bucuria să lucrez. Cum a demarat acest proiect ambițios?

ASV: Totul a pornit de la Víctor García de la Concha, actualmente director la Academia Regală Spaniolă, care pe atunci era profesor la Universitatea din Zaragoza. El mi-a spus că lucra la un volum despre suprarealismul spaniol, dar că îi lipseau câteva elemente care să recompună adevărata traiectorie a suprarealismului, de aceea mă ruga să-l ajut, căutând prin revistele epocii, poate în felul acesta reușeam să umplu golurile existente. Consultând periodicele vremii am descoperit că Luis Buñuel și Salvador Dalí scriau foarte mult și se considerau adevărați scriitori. Salvador Dalí nu m-a atras în mod deosebit, fiind influențat de opinia generală: era o canalie, un oportunist, un franchist, așa încât mi s-a părut mai interesant Luis Buñuel și mi-am concentrat întreaga atenție asupra lui. Și chiar am căutat să-l întâlnesc.

LVR: Cum l-ați cunoscut pe Luis Buñuel?

ASV: Era în 1975, încă mai traia Franco și Buñuel trecea prin Spania când turna câte un film în Franța. Îmi amintesc că lucra la *Acest obscur obiect al dorinței* și fiindcă Maria Schneider, care jucase alături de Marlon Brando în filmul lui Bertolucci *Ultimul tango la Paris* îl lasase baltă, a oprit filmul și a venit în Spania. L-am cunoscut prin intermediul surorii lui, i-am luat câteva interviuri și m-a invitat să-l vizitez la el acasă, în Ciudad de Méjico.

LVR: Ce fel de om era?

ASV: Luis Buñuel ținea mult la tradiționala ospitalitate

Luis Buñuel și Jeanne Moreau, în 1963

spaniolă. Asta însemna că dacă erai oaspetele lui, se străduia să te simți bine, să nu-ți lipsească nimic, te sfătuia să nu te plimbi noaptea prin locurile periculoase din Ciudad de Méjico. Casa lui semăna oarecum cu Reședința Studenților, o clădire masivă și austeră din cărămidă, construită de arhitectul Arturo Sáenz de la Calzada, fost coleg de-al lui din Reședința, care locuia, ca mulți alți exilați spanioli, în Mexic. Cum avea deja 80 de ani, ducea o viață mai retrasă, dar obișnuia să iasă la un restaurant al PEN-Club, un local al scriitorilor. Cineastul era un fel de instituție vie, mergea pe strada și toată lumea îl recunoștea, îl saluta, „Ce faci, Maestre?” îl întrebau cu toții.

LVR: Cum era o zi obișnuită din viața Maestrului?

ASV: Se trezea înainte de 6 dimineața, fiindcă la 6 deja lua micul-dejun, citea destul de mult – doar în ultimii doi ani de viață sănătatea i s-a subrezit cumplit – te auzea greu, doar dacă îi vorbeai de aproape și suferea cumplit, că nu mai putea asculta muzică, nu mergea la cinematograful și nu se uita nici la televizor, (doar soția lui avea un televizor în camera ei). Cât timp am stat la el, am lucrat la cartea dedicată scrierilor lui, astfel încât programul îi era într-un fel dat peste cap. Și încă ceva, citea ziarele, pe care le comenta cu voce tare, amuzându-se extraordinar de diferite știri. Nu ieșea seara, se culca foarte devreme și nu-și revedea filmele, refuza să le revadă.

LVR: Rezultatul s-a numit *La obra literaria de Luis Buñuel*. În România scrierile lui nu s-au publicat, în volumul *Buñuel, Lorca, Dalí: enigma fără sfârșit* sunt redate doar câteva fragmente, de aceea aș dori să ne spuneti în ce constă opera scriitorului Buñuel?

ASV: Sunt scrieri avangardiste, scrieri din anii 1923 – 1929, deci din tinerețe. Se simte puternic influența lui Ramón Gómez de la Serna, al cărui cenaclu îl frecventa în fiecare sâmbătă în cafeneaua *Pombo* de la Madrid. De aceea, primele lui scrieri utilizează formula renumitelor *greguerias*: un mod de a construi metafore, folosind tehnici avangardiste, dar ținând cont și de tradiția spaniolă. În felul acesta, creează adevărate stampe madrilene, cu talciocuri, mahalale; scrie poeme în versuri, în proză, scurte povestiri – are o povestire despre un orb în care regăsești multe elemente din filmele lui ulterioare, *Los Olvidados* și *Viridiana* – dar și scrieri mai sofisticate, chiar și o piesă de teatru *Hamlet*, probabil prima piesă suprarealistă care s-a scris în Spania. Este un fel de parodie, care îmbină elemente din piesa lui Shakespeare și din *Juan Tenorio*. Piesa aceasta s-a jucat la cafeneaua *Select* fiind montată de el și au mai existat și alte montări și după moartea cineastului. Scria în reviste importante din epocă, *La Gaceta Literaria*, în revistele ultraștilor și a continuat să scrie chiar și când a început să facă film. Deosebit de importantă a fost influența lui Lorca, pe care l-a cunoscut în Reședința Studenților.

LVR: În ce sens îl influențează Lorca?

ASV: În acea perioadă Buñuel se pregătea să devină inginer agronom și-i citea foarte mult pe ruși, pe Dostoievski, pe Gorki, dar Lorca este cel care-i deschide apetitul pentru scris.

LVR: Un alt martor important al epocii, pe care-l cunoașteți personal, este José Bello Lasierra. El trăiește în momentul de față la Madrid, are 101 ani și v-a oferit documente prețioase pentru această carte, o corespondență inedită între cei trei creatori, cronici etc.

ASV: Când am lucrat la *La obra literaria de Luis Buñuel* nu-l cunoșteam pe Pepín Bello, în schimb datele pe care mi le-a furnizat el m-au ajutat să am cu totul altă perspectivă asupra epocii când am scris *Buñuel, Lorca, Dalí: enigma fără sfârșit*. În afara documentelor inedite în posesia cărora am intrat cu ajutorul lui Pepín Bello, am aflat că există un element comun în opera celor trei, *el burro podrido* (măgarul putrezit) a cărui paternitate îi aparține, de fapt, lui Bello. Copil fiind, Pepín a văzut cum animalele moarte erau lăsate pradă vulturilor, pe câmp. Această amintire o regăsim ulterior în pelicula *Câinele andaluz*, precum și în numeroase tablouri ale lui Dalí. La Lorca nu apare *el burro podrido*, ci se reflectă experiența morții, ca echivalent al animalului putrezit, dar într-o formă mult mai rafinată.

Interviurile României literare

Agustín Sánchez Vidal

„Prin intermediul artei simți pulsul unei țări”

LVR: L-ați cunoscut personal și pe Salvador Dalí?

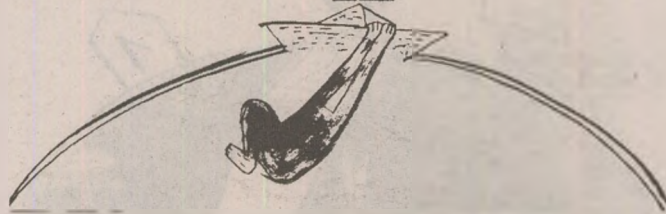
ASV: Nu. I-am trimis *La obra literaria de Luis Buñuel* și comentariul lui a fost: *Buñuel n-a fost niciodată un scriitor, în vreme ce eu am fost și sunt scriitor*. În 2004, cu prilejul Centenarului Dalí, am editat un volum intitulat *Scrierile lui Dalí* și cu acest prilej mi-am dat seama că avea dreptate, el era un adevărat scriitor. De la o vreme, Buñuel a încetat să mai scrie, în timp ce Dalí a scris toată viața, dedicându-și ore întregi unui roman complicat, cum ar fi de pildă *Chipuri ascunse*.

LVR: Sunteți bun prieten și cu regizorul Carlos Saura, cu care ați lucrat adesea la scenarii cinematografice.

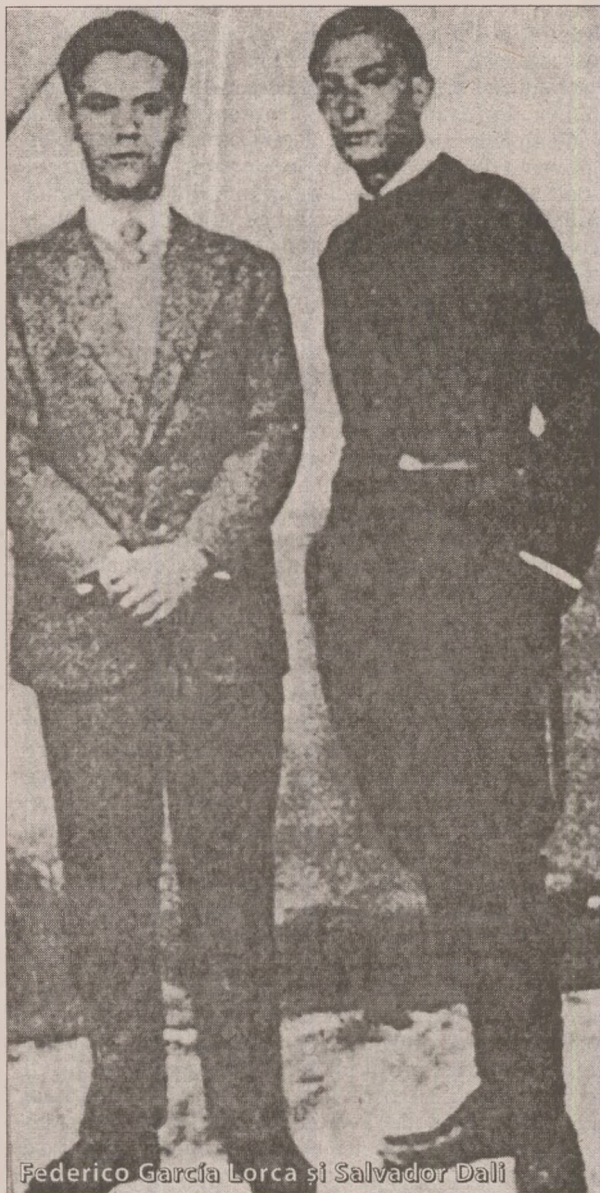
ASV: Carlos are un mare avantaj. El nu este un regizor literar, ca Buñuel, ci unul vizual. Are avantajul că poate aborda orice subiect, poate citi orice, asimilând imediat tot ce citește. De pildă, acum lucrează la trei proiecte: un film despre samba, turnat în Brazilia, unul despre fado, realizat în Portugalia și unul despre epoca lui Filip al II-lea, când s-a construit Escorialul. Recent am scris împreună un scenariu pentru un film intitulat *Buñuel și masa regelui Solomon*. În 2000, cu prilejul Centenarului Buñuel, un producător ne-a propus să realizăm acest film.

LVR: Ne puteți relata, în câteva cuvinte, subiectul acestuia?

ASV: Un producător îi cere lui Luis Buñuel bătrân să facă un film despre prietenia lui cu Federico García Lorca și Salvador Dalí, în perioada cât au locuit în Reședința Studenților, dar Reședința trebuie să fie plasată la Toledo, nu la Madrid. Producătorul este evreu și-l interesează ca subiectul filmului să fie legat de Toledo și de „masa regelui Solomon”. Deci filmul își propune „o căutare a mesei regelui Solomon, cu Buñuel, Lorca și Dalí incluși în această legendă.”

meridiane

Federico García Lorca și Salvador Dalí

LVR: În epilogul cărții, Buñuel glumește pe seama propriului sfârșit, spunând că, înainte de a-și da duhul, va chema la căpătâi un preot care să-l spovedească, sub privirile uluite ale prietenilor lui, atei convinși. Știu că, în ultimii ani, prietenul și confidentul lui era părintele Julian, deci până la urmă gluma a devenit realitate?

ASV: Într-adevăr, în ultimii ani Buñuel s-a împrietenit cu un călugăr dominican, părintele Julian, un călugăr modern cu care bea Dry Martini, cu care sporovăia de toate, dar totuși o față bisericească. Ei bine, acest părinte Julian deține în prezent cenușa lui Buñuel, într-o mânăstire din Mexic. Așa încât putem spune că Buñuel glumea, dar nu prea mult.

LVR: Sunteți profesor la Universitatea din Zaragoza, predați istoria cinematografului, printre altele. Există mulți tineri interesați să studieze Arte în Spania, în momentul de față?

ASV: Există mai multe discipline: Istoria cinematografului, Cinematografie și arte vizuale, Cinematografia spaniolă, Cinematografia și literatura. În Spania, expozițiile reprezintă un fenomen de masă. Orice expoziție, din oricare muzeu, beneficiază de o publicitate extraordinară în mass-media. Se editează cataloage groase și scumpe, care pot atinge tiraje de 250.000 de exemplare. În Spania, în afara turismului de soare și plajă, există și un altfel de turism care-și propune să cunoască gastronomia, istoria și, mai ales, arta țării. De aceea, în fiecare capitală de provincie există un Centru de Artă Contemporană, pe lângă muzeele vechi. Și în fiecare din aceste Centre au loc 12 expoziții anuale, câte una în fiecare lună. Ei bine, pentru această lume artistică se pregătesc tinerii de azi.

LVR: Profit de acest subiect pentru a vă întreba cum vi s-a părut Muzeul Național de Artă din București?

ASV: Mă aflu pentru a doua oară în România. Am mai fost aici, într-o vizită privată, în urmă cu 30 de ani. Am venit special pentru a vedea frescele exterioare ale mânăstirilor din Bucovina, precum și castelele din Transilvania. De-astă dată mi-am dorit să văd neapărat Muzeul Național de Artă, arta românească în special, fiindcă prin intermediul artei simți pulsul unei țări, înțelegi stadiul în care se află țara respectivă. Ce-am remarcat? Am descoperit în muzeu toate etapele prin care a trecut România, cu excepția realismului socialist, care ar trebui să existe și el, cred eu, fiindcă reprezintă un stadiu anume; m-a surprins că există mai puțină influență italiană decît credeam, și mi-a plăcut că România și-a creat propriul traiect spre modernitate.

LVR: Domnule Sánchez Vidal, în 2005 ați debutat ca romancier. Ați publicat anul acesta o carte, *La llave maestra (Cheia universală)*, care s-a bucurat de un mare succes în Spania, fiind deja cerute drepturile de autor în Germania, Italia, America, Franța. O carte pe care o parte a criticii o compară cu *Numele trandafirului* de Umberto Eco. Cum v-a venit ideea acestui roman?

ASV: Totul a pornit de la o știre din ziar: o femeie de origine sefardită, care locuia în Statele Unite, moștenește la moartea părinților ei cheia de la casa strămoșilor, care traseră în Toledo în secolul XV. Ia cheia, se duce la Toledo, descoperă casa străbunilor ei, care se afla în același loc și avea aceeași poartă, încearcă cheia, și cheia se dovedește a fi bună, ușa se deschide. Acesta este punctul de plecare. Cartea aceasta se dorește a fi căutarea originilor, care pot fi genetice, dar și culturale. Există aici mai multe chei cu care trebuie să deschizi capitole întregi din istoria Spaniei. O parte din acțiune se petrece într-un oraș inventat, pe care l-am numit Antigua, dar în care recunoști multe elemente din Toledo; un oraș pe care, de fapt, nu-l poți citi într-o singură cheie.

LVR: Acțiunea se petrece în două epoci, în Spania secolului XVI, a lui Filip al doilea și America secolului XXI. Cum v-ați oprit asupra celor două epoci și care e numitorul lor comun?

ASV: În secolul al XVI-lea, Spania era un imperiu puternic. În timpul domniei lui Filip al doilea, în Spania exista o puternică rețea de spionaj. Echivalentul a ceea ce are în prezent America. Apar în carte detalii despre Agenția Națională de Securitate din Statele Unite ale Americii, detalii pe care le puteai obține chiar de pe internet, firește toate astea până la evenimentele din 11 septembrie. Protagonistul din carte, David Calderon, este un criptograf care a lucrat în această Agenție, unde se interceptează toate comunicațiile de pretutindeni, în orice limbă. Există anumite paralelisme între cele două epoci, respectiv planuri narative; în ambele se caută chei universale. M-a fascinat această idee: cheia universală este limbajul de dinainte de Babel. Citești în Biblie că înainte de Babel, umanitatea era una singură, după Babel totul se destramă, și această destrămare e întreținută de războaie, religii, naționalități. După Babel, apare „poporul ales” de Dumnezeu, care trebuie să-și construiască un templu, cunoscut în mitologie drept „Templul lui Solomon”. Escorialul construit în vremea lui Filip al doilea se dorește a fi un asemenea templu.

LVR: Iar în America?

ASV: În America, templul este pe Wall Street. Toate discursurile lui George Bush se termină invocându-l pe Dumnezeu care ocrotește America. *In God we trust* scrie pe dolarul american.

LVR: Fiindcă trăiți așa de mult în lumea ficțiunii - cărți și filme - aș vrea să încheiem cu niște preferințe. Știm că există o puternică școală de film spaniol. Ne puteți oferi câteva nume apreciate de dvs.?

ASV: Firește, încep cu Pedro Almodóvar și Fernando Trueba. Și continuu cu Alejandro Amenabar, Julio Meden, Benito Zambrano și, nu în ultimul rând, o generație de cineaști foarte talentate: Isabel Coixet, Iciar Bollain, Rosa Verges și Chus Gutiérrez.

Interviu realizat de Luminița Voina-Răuț

Bref

De două ori Magritte

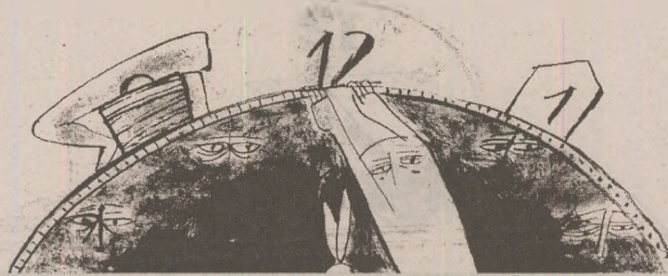
● Pictorul suprarealist belgian René Magritte (1898-1967) e unul din favorii publicului francez și nu numai, numele lui continuând să atragă numeroși vizitatori în salile de expoziții. Până în iunie, la Paris, pot fi văzute două expoziții consacrate unor fatete mai puțin cunoscute ale personalității lui artistice. Prima, deschisă la Muzeul Maillol, prezintă, sub genericul „Magritte tout

en papier”, gușa. Unele sint lucrări pregătitoare pentru tablouri celebre, precum *Aceasta nu e o pipă*, *Clair voyage* sau *Terapeutul*, altele sint compoziții publicitare făcute din rațiuni alimentare, iar o a treia categorie reprezintă exerciții de stil care l-au dus la onirismul cotidianului și la raportul cu obiectul pus într-o lumina specială, cu formele reduse la esențial. Revelația acestei expoziții e un Magritte vesel și destins, lipsit de angoasă, exprimind o veritabilă poezie senzuală, un gust pentru absurdul copilăresc. Cea de a doua expoziție, „Magritte și fotografia”, deschisă la MEP, etalează 250 de poze în alb-negru făcute de artiști în anii '30-'50. Sint instantanee cu soția lui, Georgette, cu diverse rude, cu prietenii săi suprarealiști belgieni - un veritabil album de familie, un soi de film al vieții cotidiene a artistului. Dar sint și imagini „însenate”, care au stat la originea anumitor tablouri, precum și scurte filme ale lui Magritte (proiectate pe muzica lui Eric Satie). În imagine, o gușa din 1946, *Alice in ăra Minunilor*.

Correspondența poezilor

● Într-un volum apărut luna trecută la Gallimard sub titlul *Scrisori atlantice* sint reunite într-o ediție îngrijită de Carol Rigolot scrisorile schimbate timp de o jumătate de secol de Saint-John Perse (Alexis Léger, 1887-1975) cu doi mari poeți americani: T. S. Eliott (1899-1965, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1948) și Allen Tate (1899-1979, poet, critic și director al publicației „Sewanee review”). Scrisorile lor în engleză și franceză, dispersate, în SUA, Anglia și Franța sint în mare parte inedite și au fost reunite acum pentru prima oară. Această corespondență pe trei voci e revelatoare pentru personalitatea și biografia poezilor, aducind prețioase mărturii și despre geneza unor poeme, despre concepțiile poetice novatoare, despre viața literară a epocii.

meridiane

ncă nu s-a potolit!

Editorul lovi cu palma teancul din ziua aceea de ziare din aceeași familie, deci înrudite. În ele se găseau atât modelele, cât și dușmanii lui. Închipuirea ademenitoare a unei lecturi alternative. Cu zece ani în urmă mormanul ajunsese până la tavan. Acum tavanul se cam lasase, iar podeaua

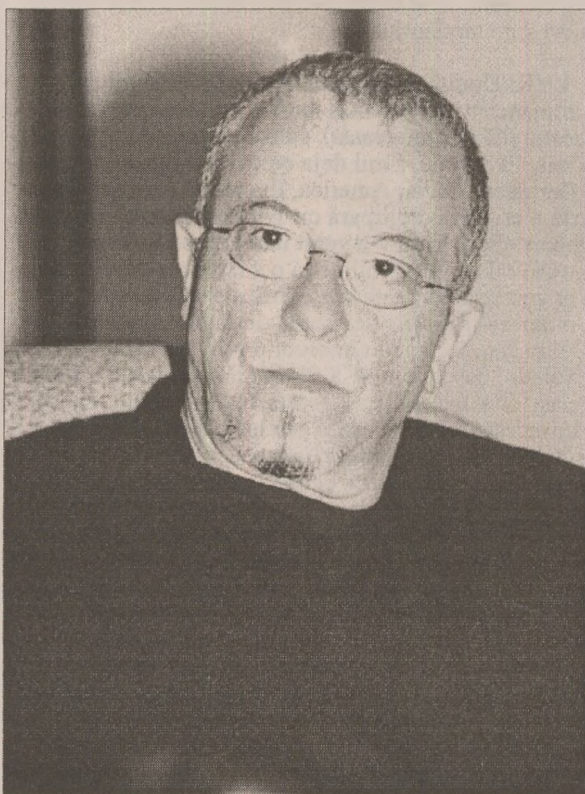
parcă se mai ridicase.

Ea clatină din cap. În unele privințe, el era bărbat. În aceleași privințe, ea își dorea să fie bărbat. Numai fiind bărbat l-ar fi ajutat să fie bărbat în acele privințe. El ajunsese deja pe la jumătatea drumului în acele privințe atunci când a început să fie bărbat exact în acele privințe pur și simplu fiind bărbat. Însa și ea începuse, chiar la începutul acelui drum, să fie genul acela de bărbat. Începutul care, pentru ea, era și sfârșitul, a fost rubrica de necrologuri pentru Marea Gazetă. Numai că asta era Gazeta cea Mică, iar omul ei era chiar editorul acesteia. Uneori, când îi venea să-și ia câmpii, își spunea că cea mai umilă slujbă la Marea Gazetă era tot una cu cel mai bun post de la Gazeta cea Mică. Adică atunci când se gândea că nu mai are pe aproape teancul de ziare din aceeași familie, și când vedea podul redacției ca pe micul pod ce și era, de fapt, iar casa care adapostea sediul Micii Gazete drept casuța de pe o strada de provincie într-un oraș parecă mâncat de molii dintr-o regiune uitată de lume a Americii, și pe prietenul ei, editorul, ca pe puștiul de liceu cu mustră de pește, ros de o ambiție nemăsurată și atavică. În acele clipe se uita dintr-o dată cu mare atenție la unghiile sale, pe care și le colora cu negru stralucitor, și la trupul pe care și-l înclina doar în felul recomandat la televizor, iar pe urmă lua cu totul acele unghii și acel trup și le oferea directorului economic de la Gazeta cea Mică, cel care, exact în acele momente, îi pareea a fi bărbatul adevărat. Pe vremea aceea, necrologurile ei au devenit capodopere de precizie, mici poeme în proza, plângând, o dată cu cei trecuți în lumea celor dreți, și moartea propriilor sale iluzii. Dar tocmai când necrologurile ei măiestrite au atins punctul de înțelegere poetică dincolo de care ea s-ar fi putut înălța la o condiție muritoare efectiv ambiguă, Gazeta cea Mică a publicat o povestire care a zguduit Marea Gazetă. Contemplarea colosului clatinându-se înspăimântat i-a readus pe dată încrederea în sine, cea care, acționând ca un soi de Clearasil, l-a scăpat pe prietenul ei, editorul, de acneea lui, și i-a schimbat și dimensiunile pentru a-l face să pară de-a dreptul uriaș. Urmând îndeaproape etapele de la emisiunile televizate, această schimbare psihică era, de fapt, un lucru pe care ea chiar ajunsese să-l aștepte.

„Încă nu s-a potolit și asta este! Nu-mi pasă cine e!” Mânia era tonică. El îi văzu gura întredeschisă și îi simți pe dată dorința însuflețindu-i și blugii, deveniți parcă arțăgoși. Însă în nebunia lui era o problemă gravă, apoi un fel de smuceală și o țicneală. Nu numai că lui îi păsa cine era omul acela, dar mai era, în realitate, și înspăimântat de moarte în fața lui, acest om care îl făcuse să se înfurie așa de tare și să se teamă cumplit. Știa, de asemenea, că habar n-are cine e omul pe care îl ura atât, iar asta îl făcea încă și mai furios, dar deopotrivă și mai speriat. Tot ce era în legătură cu persoana în cauză trimitea la marile găuri din cer, acele prăpastii pline de un gol nemărginit. Omul îi fusese prezentat drept o ființă rară și faimoasă din spațiul extraterestru, care aterizase din greșeală în orașelul lor și care, din cauza unei funcționări deficitare a ripilor, nu putea să se mai întoarcă în acea lume stralucitoare pe care o lasase în urmă. Imediat ce individul ajunsese în oraș, el fusese sfătuit de câțiva martori ai ciudatului fenomen să profite din plin de ilustrul străin angajându-l la Gazeta cea Mică. Marea Gazetă fusese și ea alertată pe loc de această întâmplare și se folosea, la rândul ei, cât putea de mult de extraterestru rătăcit. Așa încât faptul că în aceste condiții străinul a fost de acord să lucreze și pentru Gazeta cea Mică nu a parut a fi nimic ieșit din comun. Însă de aici au început necazurile câtă vreme acesta părea să se simtă ca acasă la Marea Gazetă, nu-și găsea locul nicăieri la Gazeta cea Mică. Pentru Marea Gazetă scria relatări ale călătoriilor sale spațiale, vorbea despre anii fără de număr de rătăcirii prin Univers în căutarea căminului sau pierdut. Dar pentru Gazeta cea Mică scria numai și numai despre cât de

O povestire de Andrei Codrescu

Vestitorul

mic este locul unde e silit să trăiască în prezent, dând și nenumărate amănunte despre iritarea lui permanentă și crescândă în legătură cu lipsa de viață de pe străzi și alte asemenea chestiuni mărunte. Întreaga sa prestație mergea exact invers față de ambițiile Micii Gazete pe care el, editorul, o condusesse – sau, cel puțin, așa credea – astfel încât să dea impresia că era doar o chestiune de timp să devină și ea o Mare Gazetă. Străinul înțepase acest balon umflat la maxim și cu mare greutate tocmai în cel mai vulnerabil punct al ipocriziei sale. Iar atunci când editorul a subliniat respectuos prejudiciul creat, extraterestru pur și simplu a explodat, provocând o scenă care, în profundul ei egoism, îi amenința și sănătatea mintală pe care o mai avea. Gazeta cea Mică, îi explicase cu răbdare editorul străinului, se pronunța împotriva sclaviei, servitului și servilismului sub toate formele, astfel încât tocmai ea reprezenta singura speranță pe care o avea generația actuală de a răsturna pentru totdeauna aceste principii și realități găunoase.

- Da, îi răspunse celălalt, Gazeta cea Mică e singura speranță pe care o are generația actuală de a vedea aceste principii răsturnate și de a o face și cât mai repede. Gazeta cea Mică reprezintă ceea ce le ține tuturor acestor oameni calitatea de bază de vorbitori stereo laolaltă cu principiile lor. Pentru fiecare bun cumpărat ca urmare a publicității directe din paginile sale, Mica Gazeta pune și vreo câteva principii la pachet. Înregimentată până aproape de perfecțiune, exceptând, poate, vreo câțiva țicniți ca mine, Gazeta cea Mică a reușit să combine comerțul și principiile la un standard extrem de înalt. La fiecare pagină de publicitate e și o pagină plină cu chestiuni de principiu. Blugii “Fall-in-the-Gap” sunt de-a dreptul acoperiți cu știri despre o demonstrație antinucleară tocmai prin Utah. Când, în cele din urmă, ajunge să intre în respectivii blugi, trupul cititorului are, deja, o conștiință. Aparatele electronice merg bine cu problema canalizării, micro-computerele cu drepturile homosexualilor, vinurile franțuzești cu agenții de vânzări

Orange, mobila ergonomică cu sindromul șocului toxic. Răsplata morală vine pe loc și are pe deasupra și avantajul de a scurtcircuita legătura pieții cu cea a tuturor problemelor și tarelor sociale. Din când în când, așa cum se întâmplă în cazul unei reclame la tractoare urmată de o poveste despre distrugerile din zona Amazonului, procesul e de-a dreptul circular, iar clientul cumpără produsul o dată cu sentimentul de culpabilitate inclus. Scopul tău, realizabil în câțiva ani, este să potrivești fiecare produs cu regretele specifice sau cu cele care i se potrivesc cel mai bine exact în timpul necesar cititorului să ajunga de acasă la magazin. Premise exista, așa că iată posibilitatea, draga prietene, de a atașa conștiința ce cauzează sentimentul de culpabilitate tuturor produselor în același timp, chiar o dată cu instrucțiunile de asamblare. În acest fel economisindu-se și timpul și hârtia. În loc să fie obligați să-și consume organele doritoare de sentiment al culpabilității pe câteva pagini, cititorilor tăi li se va da doar doza necesară în momentul încheierii afacerii.

În ciuda lui însuși, Editorul era curios:

- Și cum ai propune să aduci laolaltă și cumpărătorul și produsul, în acest caz?

- În viitorul apropiat, rosti solemn străinul, scuipând o sămânță de rodie pe covorul cel roșu, metodele actuale de publicitate vor fi inutilizabile și desuete. Incapabili să-și parasească domiciliile în timpul alertelor prelungite de poluare atmosferică, oamenii viitorului doar vor privi defilări constante ale bunurilor de larg consum proiectate pe ecrane de perete. Când se va decide să cumpere ceva, viitorul nostru client va apăsa pe un buton, iar obiectul dorit va coborî de pe perete gata învelit în ambalajul de oprobriu moral care i se potrivește. Norocosul cumpărător va începe chiar atunci să-și îndeplinească datoria morală, mobilizat fiind de o vină deja codificată. Vei putea să repartizezi redactorii direct pe produse, mai degrabă decât pe evenimente, câtă vreme produsele vor ajunge, în orice caz, acolo unde se desfășoară evenimentele, iar adesea chiar ele vor provoca evenimentele. Acest mod bine organizat și novator de a aborda lumea din jur va aduce profit imediat. De exemplu, tu însuși vei putea urma gogoșile la o demonstrație antinucleară unde, vechi sau muiate în prealabil, vor fi distribuite gratis de un farmacist. Vei putea urma o mitralieră chiar până la război. Toate rapoartele de până acum au fost realizate în sens invers, pomindu-se de la eveniment la produs. Ai acum șansa să schimbi totul și să îndrepti perspectiva asupra tuturor acestor lucruri.

- Pe deasupra, exclamă Editorul sărind în picioare, va veni vremea când nu vom mai avea deloc nevoie de redactori sau reporteri... Produsul însuși prins în chiar procesul normal al funcționării sale... va atinge în mod direct utilizatorul cu o încărcătură morală. Un adaptor de curent conectat direct la creier...

Imediat îi păru rău pentru că-și permisesese să viseze și să meargă așa de departe în această direcție. Mai ales atunci când Extraterestruul îi duse gândul până la capăt:

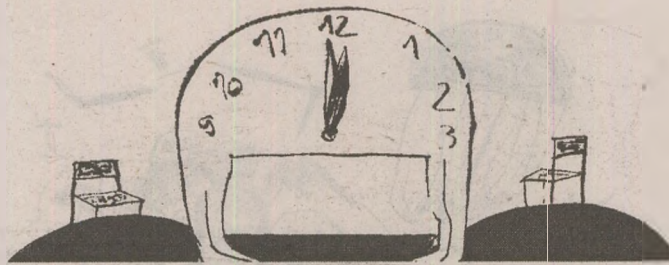
- Da, da, ai putea, la fel de bine, să vinzi urgent gazeta și să investești în curentul luat direct de la producător. Poți merge direct la creier. Și, desigur, într-o zi, nu va mai fi nevoie nici măcar de produsul în sine. Clientul se va conecta singur la sursa de energie și va primi exact atâta pentru cât e dispus să lucreze. Investește în acțiuni la bursă... și sinucide-te, concluziona el.

- De ce nu-l dai afară dacă te tot bâzâie și te deranjează atâta? întrebă prietena lui. La urma urmei, cerul e limita în toată povestea asta. Am putea găsi o sută de redactori la prețul acestuia singur...

Ea îi iubea mânia, dar deja aceasta se și terminase. Blugii ei reveniră la o temperatură normală. Gândurile i se întoarseră din nou la necrologul unui om influent care murise în după-amiaza aceea. Va fi un necrolog magnific, hotărî ea. Limpede ca un cristal și îndurerat. Pentru fiecare calitate enumerată avea să introducă o nota finală care privea destinul implacabil. Un vultur trecuse în neființă. Își scoase oja și începu să-și facă unghiile.

(din volumul *A Bar in Brooklyn. Novellas & Stories 1970 – 1978*. Black Sparrow Press, Santa Rosa, 1999.)

Traducere de
Rodica GRIGORE

m e r i d i a n e

Corespondență din Stockholm

Perechi creatoare

Muzeul Național din Stockholm are probleme economice cu tot ajutorul dat de stat și de sponsorii al căror nume e înscris chiar în holul somptuosului edificiu. Eforturile făcute pentru a avea cât mai mulți vizitatori sunt vizibile: au apărut din ce în ce mai des expoziții pe teme care coincid cu dezbaterile din presa. De exemplu, actuala expoziție „Perechi creatoare” cade bine cu discuțiile legate de discriminarea femeilor în toate domeniile sociale și în mod special în cultura, precum și cu faptul că directorul Muzeului Modern, Lars Nittve, a criticat public faptul că se achiziționează în continuare aproape numai opere masculine și în acest fel se continuă amputarea imaginii femeii creatoare în lume. El dă o listă a pictorițelor ale căror tablouri trebuie să figureze în Muzeul Modern: Camille Claudel, Sonia Delaunay, Leonora Carrington, Louise Bourgeois, Frida Kahlo, Lee Krasner și multe altele, care au înnoit modernitatea prin operele lor.

Expoziția „Perechi creatoare” prezintă opere ale unor cupluri de artiști de la 1900. În prima sala pictorii danezi Anna și Michael Ancher cu norvegienii Oda și Christian Krohg. În sala a doua suedezi Karin și Carl Larsson împreună cu scoțienii Margaret Macdonald și Charles Rennie Mackintosh (mai ales mobile și textile cu titlul „Trandafiri și lacrimi”). Sala a treia e dedicată suedezilor tragici Sigrid Hjerten și Isaac Grunewald împreună cu englezii Vanessa Bell și Duncan Grant, aceștia aparținând grupului Bloomsbury, prezentați, ca și cuplul Macdonald și Mackintosh, pentru prima oară publicului suedez. De la prima privire asupra expoziției, se poate constata că există asemănări evidente între ultimul secol și cel precedent. Multe din problemele legate de rolul sexelor în societate au supraviețuit – se mai luptă și azi cu aceleași necazuri de familie, se caută febril un mod de a armoniza viața de familie cu iubirea și arta.

Organizatorii expoziției s-au străduit să dea un nou unghi de incidență în legătură cu pluralitatea fațetelor vieții de artist, subliniind importanța vieții de familie pentru modernitate, cât de benefică poate fi aceasta, cu toate dezastrele ei, când perechile de artiști conlucrează împreună procesul de creație cu forțe reunite. Vizitatorii

au posibilitatea de a aprofunda ceea ce e privat în relația dintre artiști, ceea ce e „masculin” și „feminin”, să remarce condițiile reale, sociale, care au creat premise sau piedici în viața creativă; ce fel de strategii au folosit cei doi soți pentru a salva prietenia lor, în lipsa iubirii, în cazul când ea s-a consumat cu timpul. Se poate medita asupra aspirației cuplului de a exprima și realiza vocația celor doi în cadrele dificile ale familiei, conștienți de limitele lor pe care le implică o relație de cuplu, relație având o formă de comunitate umană, o relație afectivă, sexuală și o comuniune în munca lor cu arta. Conflictele din viața artiștilor perechi, aproape în toate cazurile, apar și se adâncesc când ei se confruntă cu dificultatea de a fi creatori „separat” și „împreună”. În această situație femeia este de obicei redusă la rolul de inspiratoare, „zeiță a casei”, „manager”, creatoare a succesului soțului ei, care uită, cum a fost cazul cu pictorița Karin Larsson, (pe numele ei de artist Karin Bergöö), că ea însăși este pictor și nu un subiect de pictat și un artizan modest al obiectelor, din universul casei, care trebuie să fie pictate de soțul ei, „creierul” sculptor care singur posedă originalitatea.

În alte cazuri femeia creatoare e „defeminizată”, făcând jocul partenerului, considerată ca periculoasă (cazul lui Sigrid Hjerten și chiar al Vanesei Bell), transformându-se într-un „camarad”, soție amară în secret, neîndrăznind niciodată să-și critice partenerul, un fel de „ajutor sofisticat” al genului masculin. Când fidelitatea „egalului” său dispare, atunci apare catastrofa totală: cazul lui Sigrid Hjerten care inebunește și moare.

Toate aceste clișee vechi supraviețuiesc până în zilele noastre în mii de variante pentru că femeia creatoare încă mai este considerată incapabilă să se uite pe sine, să-și depășească condițiile ei omenești, rămânând mereu în umbră sau plasată ca subalternă a genului masculin triumfător.

Ceea ce îți rămâne în minte după vizitarea acestei expoziții sunt mai ales obiectele și tablourile aduse de la „templul” din Sundborn, casa de vară a familiei Larsson, azi muzeu: „Altarul iubirii”, cu perdea roșie brodată de Karin, patul cu baldachin de sultan al lui Carl Larsson și autoportretele acestuia ca „virtuos al artei”, „omnipotent” și „magician” ținând în mâini „păpuși” din teatrul familial în care s-a topit fără urmă talentul de pictor al soției. Casa muzeu, celebră în lumea întreagă, a vrut să dea imaginea unui „ideal național”, cu tot ce e „tipic suedez”, pentru ca viitorul să înțeleagă mai bine „modelul suedez”. Azi această imagine e pusă sub semnul întrebării. Ca și în 1908 când Strindberg (care și-a dezvăluit mizeriile vieții și eșecurile cu „perechile creatoare”) i-a atacat pe Larssonii care n-au suflat un cuvânt despre infernul lor, protejând „idila” construită frumos.

Vizitatorul cu umor părăsește expoziția amuzat și instruit. În curtea artei cântă și azi tanțoș cocoșul. Întrebarea este dacă el ar mai cânta dacă n-ar exista în umbra lui, cu modestie, perechile sau perechea lui creatoare.

Gabriela MELINESCU

Bref

Centenar Samuel Beckett

● La 13 aprilie 1906 se naștea la Dublin, într-o familie protestantă înstărită, Samuel Beckett, unul dintre cei mai misterioși și paradoxali scriitori ai secolului XX, revendicat deopotrivă de literatura engleză și de cea franceză, fiindcă a scris, după cum se știe, în ambele limbi, traducându-și adesea singur piesele și romanele dintr-o limba în alta.

bilingvism rar în lumea literară. După debutul, în 1931, cu un eseu în engleză despre Proust, a publicat, în 1938, la Londra, primul său mare roman, *Murphy*, iar după război – piesele de teatru și prozele devenite celebre – *Molloy*, *Malone moare*, *Așteptându-l pe Godot* – toate în 1948, *Nenumitul* (1949), *Texte pentru nimic* (1950), *Sfârșitul partidei* (1956), *Ultima bandă* (1958), *O, frumoasele zile* (1961). În 1969, i se decernează Premiul Nobel pentru literatură (e al treilea irlandez ce a primit prestigioasă distincție, după William Butler Yeats – în 1923 și Bernard Shaw în 1925). Detestând orice formă de publicitate și aparându-și viața particulară de curiozitatea jurnaliștilor, Beckett a fost recunoscut în toată lumea ca un geniu al literaturii „absurde”, reputație eronată. Căci lumea lui nu e absurdă, ci sondează nefericirea și imposibilitatea comunicării, efortul van dar necesar de asumare a acestei nefericiri și imposibilități, suferința condiției umane, fără răspuns la marile întrebări și fara nici o morală care să poată furniza soluții. Beckett este, mai presus de toate, un mare poet, a cărui operă coerentă tinde către tăcere. Centenarul nașterii lui va fi una din sărbătorile majore ale anului 2006 și sărbătorirea a început la Dublin, luna trecută printr-un festival ce cuprinde expoziții, colocvii, evenimente teatrale, programe speciale de televiziune. Dintre expoziții se remarcă cea de la Royal Hibernian Academy, în care doi mari artiști contemporani, Philip Guston și Bruce Nauman, expun lucrări inspirate de Beckett. În Franța, manifestările comemorative au început chiar de ziua lui, la Centrul cultural irlandez din Paris. Pentru luna iunie e programat un colocviu sub genericul „Beckett și cele patru elemente”, la Aix-en-Provence, iar pentru toamnă se pregătește o expoziție tematică la Centrul Pompidou. Și editurile omagiază centenarul prin numeroase cărți. Astfel, la Minuit, unicul editor al scriitorului din 1950 și pînă la moartea lui, survenită în 1989, a apărut deja, în format de buzunar *Mercier și Camier*, irezistibilul *Bouvard et Pécuchet* beckettian, scris în 1946, iar la Ed. du Seuil s-a reeditat cartea de memorii a poetei americane Ann Atik, *Cum era*. O noutate reprezintă eseu biografic *Viețile tacute ale lui Samuel Beckett* semnat de Nathalie Léger la Ed. Allia. Și acesta nu e decît începutul sărbătoririi, ce se va desfășura pe tot parcursul anului 2006.

Isaac Grunewald

actualitatea

iber orice amator, să ne viziteze redacția și să depună la secretariat plicul cu versuri, indicând cu precizie rubrica la care dorește să se regăsească publicat după o bucată de vreme. Membru al Fundației culturale „Liviu Rebreanu” din Pitești, domnul Z. Fl., cu domiciliul în comuna Băjești-Argeș, ne-a lăsat spre delectare câteva din stihurile umoristice ale d-sale, care însă ne-au cam strepezit dinții. Ce nu știe dânsul e că a cam greșit adresa, și e limpede că nu ne citește revista. Se poate deduce că este apreciat în cercul pe care-l frecventează, și că a fost îndrumat încoace cu cele mai pașnice intenții, cu scopul de a ne înveseli. N-a fost să fie. Îi oferim un premiu de consolare, asunându-ne întreg riscul, transcriind aici *Reminiscențe*: „În orașu-n care este/ Bine de vreo săptămână/ Un bătrân cu patru veste/ Poartă și ciorapi de lână// Trece agale boierește/ Fostul crai de ghindă/ Prin vitrine se privește/ Ca printr-o oglindă// Tot schimbând la tinerețe/ Zână după zână/ A ajuns la bătrânețe/ Cu-n baston în mână// Admirându-i pasul rar/ Medita o babă:/ Orice cal ajunge clar/ Pân' la urmă gloabă” (*Florian Zavoianu*, Băjești) ☒ După o absență ceva mai îndelungată, timp în care am crezut că ne-ați iertat, renunțând a ne lua martori răbdurii la facerea operei dumneavoastră, iată-ne cu încă un volum în fața ochilor, pe care-l răsfoim fără nădejdea de a vedea vreo schimbare în mai bine. Aceleași obsesii lirice livrești, același stil liber, aceeași sinceritate auto-ironică și care ne face să roșim, dar și cu sentimentul nu știm dacă autocritic, al zădărniceii și al ratării liber consimțite. Iată un final în măsura să vă pună și pe dvs. pe gânduri, că pe noi degeaba ne-ar pune, n-avem cum să vă influențăm destinul. *Orgasm fertil* se intitulează ultima piesă a volumului: „În țeasta mea/ ca un testicul/ de dinozaur/ encefalul juiează/ metaforele orgasmice/ pentru muzele pubere/ care-mi dau târcoale/ obraznice și apetisante...// Nici o contracepție/ nu mai poate împiedica/ burta acestei cărți/ să se umle și/ să nască alta/ capodoperă ratată”. Va stă în putință să verificați după originale, greșeli ce ne-au ajuns în copiiile xeroxate, Nabacov în loc de Nabocov, sau Savanarola în loc de Savonarola. (*Radu Ioniță*, București) ☒ Șapte sunt numele feminine, Șarliz, Cheit, Nicole, Nadia, Ciociolina, Cristina și Patricia, cărora le

Constanța Buzea

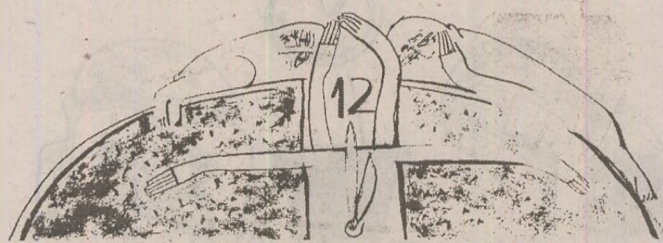
POST-RESTANT

dedicați câte un text vivace, deloc complicat, nerușinat îndeobște și neingrădit decât într-o punctuație fantezistă, cu unele greșeli scuzabile de literă, care însă mută efectul în geografii fără de sens. Sunt jocuri de câine credincios zburdând împrejurul stăpânelor adorare. Să transcriem măcar câteva, din poemul care le adună șuvoaiele sub titlul *Castig* scris cu majuscule, și cu o mică explicație obscură în paranteză, adică (*pentru rolul morții mele principale*). „ȘARLIS, pe unde umbli? misiunea îți va schimba viața. ultima picătură de urină. după ea, istoria și-o va scutura de câteva ori și o va băga la loc în pantaloni. întoarsă pe dos ca o mânășă. adâncimea ei. asta se cere. acum încerc să văd cât de departe pot ajunge, trecându-mi mâna prin țeste de maimuțe. imi place cum arăți? (dresoare de coioți?) cu tine vorbesc... nu-ți face griji, ești doar intoxicată cu femeie. când fluierii îți sare-n ajutor nanoada-mul antrenat s-accelereze pe plute de liene”; „CHEIT, pământul permanent la ciclu-albastru de femeie verde. sânge hrănitor. bogat în alge și în pește. ornat cu dungi de lună și dat prin praf. ea plutește pe fețe de planete. titanicul o urmează îndeaproape ca un câine credincios. destin, pe-nțelesul tuturor. și toate astea doar pentru că planeta nu folosește timpoane și marea îi curge fără rușine dintre picioare”; „NICOLE, am dat la maxim gândul cu tine. ești fetița mea preferată din desenele manga. în ele

ochii flutură din lacrimi. ce dacă ai luat purici de la ecran. nu-i asta motivul principal. lasă-mă să te scutur. ești plină de mătreață. acum e mult mai bine. să nu ne relaxăm totuși. noaptea frige. are pojar. se vede cu ochiul liber dacă-i scoatem toți norii. e plină de bubițe pe corp. și noi ne bucurăm de răul celui alt în timp ce una, luna, doarme ca de obicei cu întunericul tras până la gât. altfel este frig sub noapte. noroc cu ea care știa și mai avea în poșetă una de rezervă”; „NADIA. să executăm un spagat cu viața-gimnasta. conform regulamentului. cu dreptul înfipt bine în groapa și cu stângul în mama. sau invers. nu are nici o importanță. PERFECT, PERFECT se aude deja. ne zâmbim. colțul gurii dispăre cu vârsta și celalalt pleacă să recupereze cadavrul tăiat în bucați ascunse-n oglindă pe undeva. prin arborele genealogic al toamnei. cântăm puțin la roșul întins pe jos. planeta s-a rufat sub noi. arbitrul fluieră dintr-o frunza nike sfârșitul exercițiului. un moment de intimitate! zis și așa. așa... e bine. japonezii ne fac fotografiile și nu mai au timp să ne privească”; „CIOCIOLINA, dintre unu și doi, sau doișpe noaptea la mijloc, țâșnești direct de gâtul dimineții. e ziua ta? la mulți ani. și o pupi direct pe lumina din obrazul lumânării. a fost o noapte la comandă. croită pe măsurile noastre. oprește-te iubito. altfel îmi voi da drumu. îmi voi păta pantalonii din cer negru calcat la linia orizontului, direct pe prohab cu o crustă uscată de stele fără fund”; „PATRICIA, să mă afund în jungla din fotoliu cu cocteilul la-ndemână. o provocare. paiele mai bătrâne au tot trăit asta. Dumnezeu trage prin ele din diavol până le infundă. după care se spală și ele se dizolvă pe loc în pahar. se amestecă cu lichidul și fiecare aleargă foarte repede. să fie el gura care se bea singură cu paiul pe plajă la umbra preotului. sufletul are încredere numai în soare. îi spune totul așa comunică ele. cu paiul de om prin care Dumnezeu își astâmpără setea de diavol”. Ar mai fi fost de transcris *CRISTINA*, însă e destul de lung textul. Așteptăm reacții de la eventualii cititori. Autorul face risipă de fantezie și de impudoare, rămâne să ne placă sau să nu ne placă, balanta nu se va liniști însă ușor, gustul nostru nu va alege lesne înclinând în vreuna din părți. Autorul va tăcea mâlc, iar noi, din buna creștere și din nepricepere, și deocamdată nu-l vom ruga să ne lumineze. (*George Vasilevic*) ■

calendar

10.04.1912 - s-a născut Anton Breitenhofer	13.04.1956 - s-a născut Ioan T. Morar	17.04.1955 - s-a născut Val Butnaru
10.04.1914 - s-a născut Maria Banuș (m. 1999)	13.04.1974 - a murit Iosif Moruțan (n. 1917)	17.04.1957 - s-a născut Cătălin Bursaci (m. 1975)
10.04.1922 - s-a născut Alexandru Țion (m. 1982)	13.04.1987 - a murit Marcel Constantin Runcanu (n. 1947)	17.04.1966 - a murit Petre V. Haneș (n. 1879)
10.04.1926 - s-a născut Virgil Chiriac	14.04.1924 - s-a născut George Munteanu (m. 2001)	18.04.1880 - a murit C. Aristia (n. 1800)
10.04.1935 - s-a născut Nicolae Roșianu	14.04.1932 - a murit Jacob Negruzzi (n. 1842)	18.04.1928 - s-a născut Puiu Enache (m. 2005)
10.04.1936 - s-a născut Horia Gane (m. 2004)	14.04.1943 - s-a născut Florin Faifer	18.04.1928 - s-a născut Dumitru Popescu
10.04.1946 - s-a născut Vitalie Baltag (m. 1992)	14.04.1947 - a murit Ioan (Iancu) Botez (n. 1872)	18.04.1934 - s-a născut Voislava Stoianovici (m. 1989)
10.04.1948 - s-a născut Elena Ștefănescu	14.04.1950 - s-a născut Daniela Crăsnaru	18.04.1940 - s-a născut Gheorghe Lupășcu
10.04.1951 - s-a născut Mircea Scarlet (m. 1988)	14.04.1950 - s-a născut Viorel Varga	18.04.1943 - s-a născut Florin Gabrea
10.04.1952 - s-a născut Richard Wagner	14.04.1954 - s-a născut Traian Furnea	18.04.1943 - s-a născut George Ghidrigan
10.04.1977 - a murit Tiberiu Tretinescu (n. 1921)	14.04.1985 - a murit Al. Gheorghiu-Pogonești (n. 1906)	18.04.1943 - s-a născut Florentina Florescu
11.04.1744 - a murit Antioh Cantemir (n. 1709)	14.04.1998 - a murit Francisc Păcurariu (n. 1924)	18.04.1945 - s-a născut Marianus Tupan
11.04.1858 - s-a născut Barbu Delavrancea (m. 1918)	14.04.2004 - a murit A.I. Zăinescu (n. 1934)	18.04.1949 - s-a născut Ștefan Ioanid
11.04.1898 - s-a născut Mircea Ștefănescu (m. 1982)	15.04.1927 - s-a născut Petre Luscalov	18.04.1971 - a murit Marin Sărbulescu (n. 1921)
11.04.1907 - a murit Simion Florea Marian (n. 1847)	15.04.1929 - s-a născut Huszar Sándor	18.04.2004 - a murit Ana Ioniță (n. 1917)
11.04.1924 - s-a născut Florian Grecea	15.04.1964 - s-a născut Anta Raluca Buzinschi (m. 1983)	18.04.2005 - a murit Cornelia Pillat (n. 1921)
11.04.1924 - s-a născut Ion Grecea (m. 1999)	15.04.1988 - a murit Modest Morariu (n. 1929)	19.04.1847 - s-a născut Calistrat Hogaș (m. 1917)
11.04.1930 - s-a născut Mihnea Moisescu	15.04.1997 - a murit Petru Creția (n. 1927)	19.04.1895 - a murit Raicu Ionescu-Rion (n. 1872)
11.04.1936 - s-a născut Aurel Buiciuc	16.04.1879 - s-a născut Gala Galaction (m. 1961)	19.04.1921 - s-a născut Adrian Rogoz (n. 1996)
11.04.1942 - s-a născut Virgil Mazilescu (m. 1984)	16.04.1896 - s-a născut Tristan Tzara (m. 1963)	19.04.1924 - s-a născut Vladimir Drimba
11.04.1943 - s-a născut Ion Buzasi	16.04.1916 - a murit N. Gane (n. 1838)	19.04.1929 - s-a născut Ileana Vrancea
11.04.1944 - a murit Ion Minulescu (n. 1881)	16.04.1926 - s-a născut George Iaru	19.04.1940 - s-a născut Ion Țăranu
12.04.1890 - s-a născut Vintilă Ciocâlțeu (m. 1947)	16.04.1926 - s-a născut Lucia Olteanu	19.04.1944 - s-a născut Ioan Gliga
12.04.1899 - s-a născut Tudor Teodorescu-Braniște (m. 1969)	16.04.1928 - s-a născut Constantin Aronescu	19.04.1949 - s-a născut Maria Ana Tupan
12.04.1904 - s-a născut Mihail Steriade (m. 1993)	16.04.1931 - s-a născut Al. Hontă	19.04.1956 - s-a născut Smaranda Cosmin
12.04.1930 - s-a născut Marcel Petrișor	16.04.1935 - a murit Panait Istrati (n. 1884)	19.04.1992 - a murit Vasile Nicorovici (n. 1924)
12.04.1931 - s-a născut Paul Miclău	16.04.1936 - s-a născut Gheorghe Grigurcu	19.04.1993 - a murit Ion Bolduma (n. 1933)
12.04.1935 - s-a născut C.D. Zeletin	16.04.1937 - s-a născut Stelian Gruia (m. 1996)	20.04.1893 - a murit George Bariț (n. 1812)
12.04.1940 - s-a născut Mircea Martin	16.04.1938 - s-a născut Iurii Grecov	20.04.1903 - s-a născut Andrei Ion Deleanu (m. 1980)
12.04.1944 - s-a născut Gheorghe Anca	16.04.1944 - s-a născut Oláh István	20.04.1915 - s-a născut Gheorghe Bogaci (m. 1991)
12.04.1991 - a murit Ion Vitner (n. 1914)	16.04.1951 - s-a născut Ion M. Cochinescu	20.04.1934 - s-a născut Pusztai János
12.04.2002 - a murit Platon Pardău (n. 1934)	16.04.1959 - s-a născut Grigore Chiperi	20.04.1943 - s-a născut Dan Horia Mazilu
13.04.1889 - s-a născut Ion Trivale (m. 1916)	16.04.1984 - a murit Georgeta Mircea Cancicov (n. 1899)	20.04.1949 - s-a născut Mircea Florin Șandru
13.04.1914 - s-a născut Bogdan Istru (m. 1993)	16.04.1994 - a murit Mihail Crama (n. 1923)	20.04.1968 - a murit Adrian Maniu (n. 1891)
13.04.1920 - s-a născut Gh. Bulgăr (m. 2002)	17.04.1842 - s-a născut Theodor C. Văcărescu (m. 1914)	20.04.1985 - a murit Mariana Ceaușu (n. 1928)
13.04.1924 - s-a născut Alexandru Lungu	17.04.1895 - s-a născut Ion Vinea (m. 1964)	20.04.2001 - a murit Tatiana Stănescu (n. 1910)
14.04.1936 - s-a născut Nicolae Velea (m. 1987)	17.04.1896 - a murit Traian Demetrescu (n. 1866)	21.04.1882 - a murit Vasile Conta (n. 1845)
3.04.1944 - s-a născut Mira Lupeanu	17.04.1916 - s-a născut Magda Isanos (m. 1944)	21.04.1925 - s-a născut Octavian Păscăluță (m. 2001)
13.04.1951 - s-a născut Ruxandra Berindei	17.04.1925 - s-a născut Simion Bărbulescu	21.04.1935 - s-a născut Anghel Gădea
	17.04.1929 - a murit Traian Platon	21.04.1938 - s-a născut Gabriela Csire
	17.04.1935 - s-a născut George Bălăiță	21.04.1974 - a murit Constantin Barcaroiu (n. 1895)
	17.04.1940 - s-a născut Ion Oprîșan	21.04.1984 - a murit Mary Polihroniade-Lăzărescu (n. 1904)
	17.04.1945 - a murit Ion Pillat (n. 1891)	21.04.1985 - a murit Andrei A. Lilin (n. 1915)

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Gigi chinuitul

Șingurul mijloc de potolire a unei isterii naționale e un duș rece general. Ar trebui să le fim recunoscători englezilor de la Middlesbrough pentru acest duș, oricât de neplăcut a fost pe moment. Când idealul unei țări întregi e o victorie la fotbal și când, dacă nu-ți place fotbalul, ești suspectat de trădare sau de nemernicie, fiindcă, zicea Ion Țiriac, toți trebuie să fim steliști, în ziua meciului fatal, asta se cheamă paranoia.

Pentru mine n-au trecut atât de mulți ani de la ultimul congres al PCR, când cine nu era de partea lui Nicolae Ceaușescu și a documentelor adoptate de Congres era socotit trădător de țară. Și chiar dacă n-aș avea memoria ceaușismului, nu mi s-a parut deloc firesc echivalarea patriotismului cu susținerea necondiționată a echipei Steaua într-un meci de fotbal.

În cartierul în care locuiesc, Militari, după încheierea meciului câțiva tineri strigau grupat "Becali, prim ministru!". I-am auzit cu urechile mele. Potrivit multor martori, asemenea strigăte s-au auzit și în alte cartiere din București, dar și prin alte orașe mari din țară. Atât tinerii pe care i-am văzut, cât și cei despre care am primit informații, scandau de parcă Steaua ar fi câștigat meciul. Dar nu aruncau din rărunchi nici o scandare stelistă. Pe lungă stradă Virtuții, cei patru adolescenți n-au scandat decât „Becali, prim ministru!” Steliștii propriu-ziși din cartier n-au ieșit din casă. Nici chiar cei care au văzut meciul la restaurantele și șerăriile din jur, și sînt vreo zece localuri pe lângă blocul în care locuiesc, nu și-au manifestat public și organizat încrederea în steaua Stelei. Se mai auzeau câte un "Hai-de Steaua!", izolat în liniștea nopții.

Ce-ar fi fost însă, dacă așa cum se anticipa, Steaua s-ar fi calificat? Grupul de scandatori pro Becali ar fi dat tonul pentru obișnuita masă de puteri care iese în stradă după victoria vreunei echipe autohtone.

N-am dovezi să afirm că Gigi Becali a pus la cale o manifestație politică personală în contul eventualei victorii a echipei sale. Totuși nu pot să mă gândesc că scandatorii premieratului său au ieșit în stradă cu lecția știută.

În toată campania pro Steaua de pînă la înfrîngerea din Anglia Gigi Becali a avut rolul de guru al victoriilor și de sprijinitor al României, cu ajutorul lui Dumnezeu. Dacă Becali n-ar fi crescut în sondajele de opinie, cu tot cu partidul său, ca președinte al echipei Steaua, tot așa fi fost de părerea că am dreptul să țin cu mine am eu chef într-un meci de fotbal. Dar această campanie pentru Steaua a fost, de fapt, și o uriașă încercare de a-l pune într-o situație electorală cât mai atrăgătoare și pe patronul echipei.

Ca Becali a vînat și altceva decît victoria echipei și decît gloria de președinte al ei? Prima lui declarație, după înfrîngere, a fost că nu se va mai implica la fel ca înainte în ceea ce se întîmplă la Steaua. Luat mai la bani mărunți de ziariștii care i-au reamintit că la câștig n-a scăpat nici un prilej să facă pe marele conducător al echipei, Becali s-a răsucit. Echipa e familia lui, așa ca orice s-ar întîmpla, nu se va dezice de ea. Mai mult, ca să nu aibă aerul că ntrebuințează Steaua ca instrument personal de ascensiune politică, pelerinul la Muntele Athos a luat asupra-și înfrîngerea, declarînd că dacă Steaua a pierdut, asta e din pricina păcatelor sale. Dar ca să nu pice în ochii alegătorilor Becali a găsit o formulă prin care "s-a scos" și ca președinte de club și ca trimis al lui Dumnezeu pe pămînt. Dumnezeu a vrut să-l încerce, pentru că El verifică credința adevăraților săi soldați.

În această uriașă nebulie politico-fotbalistică autohtonă ieșirea în competiție a echipei Steaua a fost mai degrabă un bine decît un rău. Steaua devenise un produs toxic pentru democrație, ca imperativ patriotic. Fiindcă în acest imperativ, la adăpostul patriotismului mi se cerea să ne călcăm în picioare convingerile și mai ales să devenim suporterii lui Gigi, patriotul cu contract. ■

Încep scrierea prezentei „cronici tv” cu sufletul răvășit după ce am văzut pe Antena 1, în seara zilei de 29 aprilie, cruzimea băieților lui Gigi Mulțescu lovind de 5 ori un muribund care, scoțînd sfîșietoare schelălăituri, abia-abia mai conștientiza câte ceva din fermecătoarele povestiri filozofico-fotbalistice ale lui Cornel Dinu de la „Minutul '91”(TVR1)*.

-Să fie blestemul lui Ioan Andone ?, se cutremură și prietenul Haralampy...

No comment!(1)

Dar, iertare: „prins” de zburdalnicia nepăsătoare a studenților de la „Sportul...” prin ograda cu câini roșii – zbunguială transmisă de Antena 1 – am uitat să încep cu:

Vineri seara (28.04), la o oră când unii cocoși respectuoși fața de tradiție își încep vocalizele pentru cucurigatul de miezul nopții, TVR1 a lansat spre telespectatorimea română o emisiune nouă intitulată liniștit-imperativ: „Lumea citește!” Aceasta și pentru a se mai termina cu jelițul și cu insomniile unora cum că românii ar cam aluneca pe topoganul inculturii. Înțelegem, deci, că nici vorba de așa ceva!... Invitații emisiunii, moderată de „cațavencistul” Ioan T. Morar, au fost: **cititoarea** Mihaela Rădulescu, prezentatoarea pseudoshow-ului „Duminică în familie” (Antena 1) și **scriitorul** Ștefan Agopian. „Corpus delict” pus în discuție, a fost volumul lui Mircea Cărtărescu „De ce iubim femeile ?” (cea mai citită carte a anului 2005, au convenit rapid domniile lor...), din care motiv orice alte argumente în favoarea cititului deveniseră aprioric pueril-inutile.

-Bravo, mă!, a exclamat imediat Haralampy batându-mă pe umăr și așezându-se comod pe taburet. Fix asta ne lipsea!... Să vezi ce fain ne-om destinde!

Conversația dintre cei trei (cam cu iz caragialian din „Un pedagog de școală nouă”, respectiv cu întrebări de genul: „Nu-i așa că...?”...), a dus la destinderea prietenului sub forma unei fulgerătoare *curbe gaussiene*, însoțită de vreo trei rînduri de aplauze și de două ambrozii de „bistrițeană întoarsă”, spre mijlocul emisiunii el dormind creștinește cu capul proptit de umărul soacră-si și sforăind cu revoltătoare nesimțire.

Și eu, care mă bazasem pe simțul său de telespectator avizat...

No comment!(2)

(Ne)mai revenim după următoarea emisiune și publicitate...

Drept că ne-am fi revenit ceva mai greu dacă Schwarzenegeru', simpaticul fiu al lui Haralampy, nu ar fi tipat:

-Tatiiii! Mamiiii! Buni! Haideti repede să vedeți la televizor ca tanti Monica știe rade...

Era vorba de doamna ministru Monica Macovei...

No comment!(3)

De fapt, a fost un șoc pentru noi toți. Dar despre altceva vroiam să scriu...

Dupa sau în timpul unor emisiuni de televiziune, prietenul Haralampy își amintește, spre înfricoșarea unor colegi de breaslă, că e psihosociolog; iar dacă în astfel de momente mai e și abtîguit cât de cât, crede despre sine că e nepotul lui Alfred Adler și ne ține discursuri citînd din scrierile austriacului. Astfel, văzîndu-l pe domnul Mircea Geoană, președintele PSD, invitat de Mugur Mihăescu, alias Garcea, și tăifăsuind cu acesta la emisiunea „Vacanța mare” de pe Pro Tv în seara zilei de Paști, ne-a zis:

-Domnii miei, nu trebuie să fii neapărat specialist în psihosociologie (pe loc ne-a invadat pe ceilalți membri ai familiilor un val profesional-emancipativ și de liniște sufletească), pentru a înțelege că acești doi domni au ceva în comun precum dom' Basescu cu dom' Becali. Nu intru în detalii, fi'ncă nu vreau să-mi așez stofa profesională, da' adevăr va zic vouă: la viitoarele alegeri maiorul Garcea va fi consilierul de imagine al lui Mircea Geoană, iar „Vacanța Mare” cu Pro Tv-ul ei cu tot, nucleul de bază al electoratului pesedist...

În liniștea care s-a așternut brusc în sufragerie, dinspre *MegaVișan* s-a auzit un „clac” sec, iar vocea

cronica tv

Cupluri contemporane

invitatului ni s-a parut a fi a lui Adrian Nastase după ce a pierdut alegerile în 2004... Însă, imperturbabilul și insensibilul, Haralampy a continuat:

...Pentru că, așa cum subliniază bunicul meu Alfred Adler, citez din memorie, „Toate experiențele acumulate, toate tradițiile, imperatiile morale și legile nu au fost decît tentative, bune sau rele, durabile sau fragile, în strădania omenirii către superioritate și către biruirea dificultăților vieții.”**

No comment!(4), dar apropo de cuplurile interesante pe care le vedem din când în când la televiziune, cum ar fi: Mircea Geoană și Maiorul Garcea, Traian Băsescu și Gigi Becali (inclusiv în tribună la meciul Steaua-Rapid, (0-2), sau lecția de a apăra un rezultat, meci transmis de TVR1 duminică seara (30.04); apoi: grupurile Monica Macovei și frâna UDMR în lupta anticorupție, Gică Hagi și *victoriile* echipei de fotbal Poli Timișoara ș.a.

A, o clipă, că tocmai țipa Schwarzenegeru' lui Haralampy într-un glas cu Jerome al meu:

-Tatiiii! Mamiiii! Haideti ca începe serialul...

Și cum copiii nu mint și nici nu mai „spun lucruri trasnite” (chiar: ce-o mai fi făcînd Virgil Ianțu cu simpatica lui emisiune cu tot de pe „Prima Tv?”), pe loc se produce degingolada în familiile noastre: lăsăm totul baltă și ne bulucim spre televizor să vedem și să știm cum ne apară de rele cvartetul proiectelor de legi ale siguranței naționale. Sigur, mare lucru nu pricepem noi din spaima urmașilor gînditorului de la Hamangia cum că, fără aceste legi, ne-am trezi atât de rapid cu teroriștii, spionii, traficanții, pedofilii ș.a. peste noi, încît nici nu am apuca sa scoatem unii către alții ciceronianul urlat:

-Maaa! *Hannibal ante portas!*

Dar poate că îi interesează pe miile de sinistrați parăsindu-și casele, localitatea și avutul agonisit cu greu de-a lungul anilor pentru a-și salva macar viața, și de aceea se dă serialul... Ne salvează Haralampy din *întunericea* neștiinței, zicînd:

-Domnii miei, vizionam un serial de televiziune.

istoric și foarte important pentru națiune, care a fost turnat la studiourile de la Cotroceni după un scenariu scris de Radu Timofte-Serei și colaboratorii, ca să ne ducă și pe noi mintea la deslușirea marilor pericole care pasc sub acoperire la hotarele patriei.

No comment!(5)

POȘTA RUBRICII. **Cosmin Olăroiu**, antrenor, Ghencea. Din păcate, numai după ce a vizionat meciul dintre Middlesbrough-Steaua, forul european de specialitate a hotărât ca semifinalele cupei UEFA sa se joace 2 reprize a câte 12,5 minute fiecare, sau o singură repriză de 25 de minute...

EVENTIMENT. A doua zi de Paști. Declarația lui Gigi Becali la „Focus” (Prima Tv), arătînd spre camera de filmat o icoană adusă din zona Muntelui Athos:

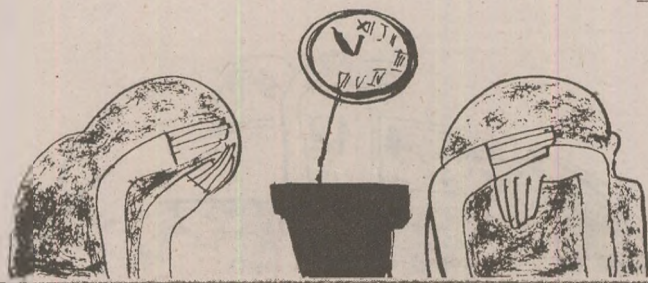
-Asta e icoana care s-a pictat singură, singură s-a pictat...

Haralampy: -Bine, să i-o ducă la Maglavit, lui Petrache Lupu...

Dumitru HURUBĂ

*) (Este vorba despre meciul Dinamo-Sportul Studentesc, scor: 4-5)...

**) Alfred Adler, SENSUL VIE II, trad.dr.Leonard Gavrilu, Ed. IRI, 1995, pag.35).

actualitatea

Noica, Ianoși și liberul arbitru

Am răsfoit primele două numere (pe martie și aprilie) ale revistei lui Bogdan Lefter, **ALTITUDINI**. Admirabilă grafic, cu multe lucruri de citit, cu colaboratori de toată mâna (de la Victor Rebengiuc la Valentin Protopopescu), revista arată bine în peisajul publicisticii noastre culturale. Promitem s-o citim, fie că ni se va trimite la redacție, fie că o vom cumpăra la chioșc.

Cel mai interesant lucru este, în nr. 2, **Dosarul** intitulat **Pacatele tinereților**. E vorba de tinerețile legionare sau comuniste ale lui Mircea Eliade, Constantin Noica, Nina Cassian, Ion Ianoși. Nu e locul să intrăm în detalii. Citiți și veți vedea că merită. Remarcăm doar, în articolul lui Adrian Nița, cazul Noica și cazul Ianoși, un tratament inegal al păcatelor cu pricina. Dacă în cazul Noica, după părerea autorului, legionarismul nu poate fi justificat, deși nu are nici o consecință asupra operei, în cazul Ianoși, comunismul nu poate fi judecat, căci „trebuie să ținem cont de libertatea de opțiune, de liberul arbitru”. Cât despre efectul ideologiei din laptele careia Ion Ianoși a supt la Universitatea Jdanov din... Sankt Petersburg (pardon, domnule Nița, e vorba de Leningrad), nici o vorbă. În sfârșit se observă că Noica n-a suflat nici un cuvânt despre Legiune mai târziu. Era și greu, din domiciliul obligatoriu de la Câmpulung Muscel, în plin regim comunist. Ianoși, ei, nu și-ar fi „ascuns sub covor” pacatele tinereților, care, mă rog, nu prea sînt păcate și nici ale tinereților, de vreme ce posesorul lor și le-a reafirmat onest și după 1989. Cu asta suntem de acord: Ianoși a rămas marxist. E grav? Nu e grav? Nu îndrăznim a spune decât că ne miră dubla unitate de măsură pentru păcate ideologice atât de asemănătoare.

Școala în dilemă

Dosarul tematic din numărul 118, 28 aprilie – 4 mai, al **DILEMEI VECHI**, se ntreabă, fără semnul respectiv, „ce este și ce-ar trebui să fie învățămîntul românesc”. E o discuție de strategie, care face apel la *long term thinking*, numai de-am renunța la *incipitul* (vai, fără continuare...) „să nu mai...”. Adică să se schimbe. Elevii zic că profesorii, profesorii zic că elevii, părinții zic că școala. Și, cităm din articolul lui Dragoș Bucurenci (fără legătură, dar de citit...) de pe contrapagină, „cred sincer că din această dilemă nu mai puteți ieși.” Ba parcă da, cu proiecte ca acela propus de Marian Stas în paginile *Dilemei* (de exemplu: „anularea, din vara lui 2007, a examenului de bacalaureat, așa cum se desfășoară el în forma actuală; înlocuirea acestuia cu o examinare modernă, *contracost*, la dispoziția absolvenților de liceu care doresc să urmeze studii superioare), sprijinite pe analize à la Ciprian Ciucu, și cu „voci” de profesori și elevi. Bunăoară, profesorul, Cătălin Avramescu (specializat, de-o vreme, în judecări despre sistemul de învățămînt), întreabă – articolul se cheamă **Bani pentru note și, honni soit qui mal y pense**, cere introducerea stimulentei pentru elevii buni – „ce stimulente raționale are un copil sau un tînăr să depună un efort, să exceleze la ceva care nu pare să îi fie imediat folositor?” În același dosar, elevii răspund: „Fiecare profesor are pretenția ca la ora dumealui să știi foarte bine (nu mă refer aici la materiile de profil), chiar dacă pe tine nu te interesează atât de mult sau pur și simplu nu ai înclinație spre așa ceva...” Și ce-ar fi să facă, bieții oameni? Să accepte că sînt neinteresant și... inutili?! (Am

ochiul magic

fi preferat, de altfel, ca titlu pentru dialogul, foarte bine făcut, cu Cristi Puiu, în loc de citatul „urască școala și instituțiile”, un altul, luat din același: „școala o poți păcăli, dar îți furi singur căciula.”
Tot din *Dilema*, un 3,14 (involuntar) retro: „Cu ocazia curățeniei de Paște, am avut ocazia să testez comportamentul presei culturale românești la spălătul geamurilor. Cu

mîndrie vă anunț că *Dilema veche* curăță cel mai bine! Și *Suplimentul de cultură*, și *Observatorul cultural*, și **România literară** își înnelesc mîinile cu tuș...” Regretăm să vă dezamăgim, dar credem că, în vremea regelui Ajax (cu alcool), singura activitate gospodărească în care presa culturală, ca prelată pentru parchet și mobilă, își mai găsește întrebuintare a rămas, totuși, zugerăvitul...

Evanghelia după Iuda

Sprijinită mediatic și anunțată din timp ca un document răscolitor despre adevărata viață a lui Iisus Hristos, *Evanghelia după Iuda* sfîrșește prin a dezamăgi. E cazul tipic al unei scrieri în privința căreia orizontul de așteptare creat în jurul ei depășește cu mult consistența textului propriu-zis. Alături de celelalte evanghelii apocrife, *Evanghelia după Iuda* rămîne însă un document ce merită să fie citit, fie și numai pentru amănuntele inedite legate de portretul lui Iisus Hristos. Recomandăm cititorilor articolul lui Sever Voinescu din *Dilema veche* (numărul din 28 aprilie – 4 mai 2006), din care cităm un scurt pasaj: „Pentru avizați, însă, *Evanghelia după Iuda* nu aduce nimic nou. Ideile gnostice din Egiptul timpuriu creștinat sînt, în mare, cunoscute. Se știe despre sectele creștine care întrețineau cultul lui Cain, cultul lui Iuda, cultul Evei etc. Ceea ce ne spune Irineu despre secta de la care emană *Evanghelia după Iuda* este, vedem acum, riguros exact. Deci, ideile *Evangheliei* circula de multe secole. Ba au avut chiar mica lor glorie, spun istoricii religiilor. Însă, dincolo de manevra comercială a respectabilei fundații/reviste/televiziuni [National Geographic], Paștele este un prilej să medităm la povestea lui Iuda Iscariotul, una din cele mai misterioase povești ale Noului Testament.”

Cronicar

Anunț important: 2% pentru România literară

Cei interesați să sprijine cultura română (persoane fizice) pot transfera potrivit legii un procent de 2% din impozitul pe venitul global (aferez veniturilor obținute în anul 2005) organizațiilor non-profit, prin completarea unor declarații la care se va atașa fișa fiscală de la angajator (formularul 210). Cei ce vor să fie alături de noi și optează să vireze acest procent Fundației **România literară** pot obține declarațiile de la Administrația financiară sau de pe Internet, la adresa: <http://www.doilasuta.ro> – rubrica „Descarcă formularele de direcționare”.

În cazul în care persoanele fizice obțin venituri doar din salarii, se va completa declarația 230 (prezentată în OMFP 2017/2005 din „Monitorul Oficial” nr. 56/2006).

În cazul în care persoanele fizice obțin venituri din salarii și din alte surse (de ex: venituri din cedarea folosinței bunurilor) se va completa declarația 200 (prezentată în OMFP 2017/2005 din „Monitorul Oficial” nr. 56/2006). Termen de depunere (prin poștă sau la sediul Administrației financiare) - 15 mai 2006.

Iată datele Fundației **România literară** necesare completării respectivelor declarații:

Vă mulțumim pentru sprijin, sperînd că veți decide să ne alegeți pe noi. Dacă nu anul acesta, măcar în anii viitori.

III. DESTINAȚIA SUMEI REPREZENTÂND 2% DIN IMPOZITUL PE VENITUL ANUAL DATORAT			
	Contract nr./data	Suma plată - lei RON	Documente de plată nr./data
☐ Bursă privată conform Legii nr. 376/2004			
☒ Sponsorizare entitate non-profit conform art. 64 alin (2) din Legea nr. 571/2003			
Suma (lei RON)			
Denumire entitate non-profit	Cod de identificare fiscală al entității non-profit	Cont bancar (IBAN)	
Fundația România literară	4433732	RO 91BRDE4415V59488894410 BRD - G.S.G. Agenția Sincal	

Revista România Literară

Data de apariție:
în fiecare vineri a săptămîinii

Date tehnice de contact:

Abonamente:
1 an: 94 RON
1/2 an: 48 RON
1/4 an: 26 RON

Abonamente în străinătate:
1 an: 100 EUR

Revista editată de S.C Satiricon SRL
CUI: R18006758 - J40/16647/2005
Cont RON RO08BRDE445SV50236294450
BRD-SUC. DOROBANȚI
Pentru instituții bugetare
RO41TREZ7015069XXX006155
TREZORERIE SECTOR 1

Pentru abonamente în străinătate:
Cont EUR : RO93BRDE445SV50236534450
BRD - SUC. DOROBANȚI

DIFUZARE: Adrian Bucur tel.0747.497.950
e-mail: adrian.bucur@satiricon.ro
PUBLICITATE: Laura Rădulescu
tel.0747.497.943,
e-mail: laura.radulescu@satiricon.ro

Preț: 2 lei